

Vlada
Crne Gore

Ministarstvo
finansija

PROGRAM EKONOMSKIH REFORMI

CRNE GORE 2025-2027

Podgorica, januar 2025. godine

Sadržaj

Lista skraćenica	3
1. OPŠTI OKVIR I CILJEVI POLITIKE	4
2. IMPLEMENTACIJA PREPORUKA SA MINISTARSKOG DIJALOGA	6
3. MAKROEKONOMSKI OKVIR	14
3.1. Najnovija ekonomska kretanja	15
3.2. Srednjoročni makroekonomski scenario	24
3.3. Alternativni scenario	31
4. FISKALNI OKVIR	33
4.1. Strategija politike i srednjoročni ciljevi	33
4.2. Izvršenje budžeta u 2024. godini	34
4.3. Budžetski planovi za 2025. godinu	36
4.4. Srednjoročni budžetski izgledi i politike podrške	40
4.5. Strukturni bilans (ciklična komponenta deficita, jednokratne i privremene mjere, fiskalni stav).....	45
4.6. Nivoi i trendovi zaduživanja, analiza operacija “ispod crte” i prilagođavanja tokova stanja .	47
4.7. Analiza osjetljivosti i poređenje s prethodnim programom	58
4.8. Kvalitet javnih finansija	61
4.9. Fiskalno upravljanje i budžetski okvir	61
4.10. Održivost javnih finansija.....	63
5. REFORMSKA AGENDA CRNE GORE I UVEZANOST SA MAKROEKONOMSKIM OKVIROM	67
5.1. Uvod.....	67
5.2. Ciljevi Reformske agende	68
5.3. Procjena uticaja Plana rasta EU na makroekonomska i fiskalna kretanja	70
6. INSTITUCIONALNA PITANJA I UČEŠĆE ZAINTERESOVANIH STRANA	72
PRILOG 1: TABELE SADRŽANE U PROGRAMIMA EKONOMSKIH REFORMI I NJIHOVO AŽURIRANJE .	74
PRILOG 2: SPOLJNI DOPRINOS PER-u ZA PERIOD 2025-2027. GODINE	86

Lista skraćenica

AFD	Francuska razvojna agencija	NSFR	Neto stabilni odnos finansiranja
BDP	Bruto domaći proizvod	NPL	Koeficijent nekvalitetnih kredita
BIS	Banka za međunarodna poravnanja	NCTS	Novi kompjuterizovani tranzitni sistem
BRRD 2	Direktiva za oporavak i sanaciju banaka	QIS	Kvantitativna studija uticaja
CBCG	Centralna banka Crne Gore	PIMA	Procjena upravljanja javnim investicijama
CRD	Direktiva o zahtjevima za kapitalom	PDV	Porez na dodatu vrijednost
CET1	Koeficijent redovnog osnovnog kapitala	PER	Program ekonomskih reformi
CGES	Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica	PPEKS	Prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa
EK	Evropska komisija	PBG	Garancija Svjetske banke zasnovana na razvojnoj politici
ECB	Evropska centralna banka	PIO	Penzijsko invalidsko osiguranje
EUREP	Repo olakšice eurosistema za centralne banke	ROA	Prinos na prosječnu aktivu
EBRD	Evropska banka za obnovu i razvoj	ROE	Prinos na prosječni kapital
IRRBB	Smjernice o riziku kamatnih stopa za bankarsku knjigu	SDI	Strane direktne investicije
IRMS	Integrirani sistem upravljanja prihodima	SEPA	Jedinstvena evropska zona plaćanja
LPIS	Informacioni sistem zemljišnih parcela	ULC	Jedinična cijena rada
MMF	Međunarodni monetarni fond	WBIF	Investicioni okvir za Zapadni Balkan
MIP	Međunarodna investiciona pozicija	ZIO	Zapadnobalkanski investicioni okvir
MMM	Makroekonometrijski model za Crnu Goru	ŽPCG	Željeznički prevoz Crne Gore A.D. Podgorica

1. OPŠTI OKVIR I CILJEVI POLITIKE

Strateški cilj ekonomske politike Crne Gore je: "ostvarenje pametnog, održivog i inkluzivnog ekonomskog rasta koji će doprinijeti unapređenju kvaliteta života svih njenih građana".

Cilj ekonomske politike u periodu trajanja mandata 44. Vlade Crne Gore je povećanje životnog standarda građana, kao i stvaranje predvidivog i podsticajnog investicionog i poslovnog ambijenta u cilju kreiranja novih radnih mjesta i ubrzavanju konvergencije dohotka i BDP per capita ka prosjeku EU.

Crna Gora je značajno napredovala u pregovorima o pristupanju EU i ostaje opredijeljena da postane prva naredna članica EU u što skorijoj budućnosti. Program ekonomskih reformi je najvažniji dokument u ispunjavanju ekonomskih kriterijuma u pristupnim pregovorima. S jedne strane, on predstavlja instrument za planiranje ekonomske politike zemlje i upravljanje reformama, koje imaju za cilj održavanje makroekonomske stabilnosti, jačanje međunarodne konkurentnosti i poboljšanje uslova za inkluzivni rast. S druge strane, Program ekonomskih reformi je osnovni element pristupa „fundamentalno kao prvo“ (“fundamental first”) u okviru pregovora Crne Gore o pristupanju EU, posebno u oblasti ispunjavanja kopenhaških ekonomskih kriterijuma.

U narednom periodu, očekuje se dalje očuvanje makroekonomske i stabilnosti javnih finansija, uz dinamiziranje ekonomskog rasta i investicionog ciklusa u državi.

Shodno osnovnom makroekonomskom scenariju, crnogorska ekonomija će u srednjem roku prosječno godišnje rasti po stopi od 3,7%, odnosno po godinama, 4,8% u 2025, 3,2% i 3,1% u 2026. i 2027. godini. Usljed usporavanja pritiska cijena na evropskom nivou, očekuje se postepeno usporavanje inflacije, koja će prosječno iznositi 2,9% u periodu 2025-2027. godine.

Snažna potrošnja domaćinstava, povećanje minimalne i prosječne zarade i minimalne i prosječne penzije, reforme poreske politike i poslovnog ambijenta, rast investicione aktivnosti i nastavak rasta u turizmu, uz mjere sektorske podrške i relevantne prognoze ekonomske aktivnosti i inflacije u Evropi, čine osnovne pretpostavke makroekonomskog scenarija u srednjem roku.

Crna Gora bilježi najnižu stopu nezaposlenosti u istoriji, što je rezultat uspješnih mjera za aktiviranje tržišta rada i podršku privatnom sektoru. Programi podrške preduzetništvu i investicijama, zajedno s modernizacijom poreskog sistema, omogućili su značajan rast zaposlenosti, penzija i zarada, čime se povećava životni standard građana.

U oblasti fiskalne politike, glavni ciljevi u periodu 2025 – 2027. godine odnose se na:

- ostvarivanje suficita tekuće budžetske potrošnje;
- ostvarenje budžetskog deficita na prosječnom nivou od 3,2% BDP-a periodu 2025-2027. godine;
- nivo javnog duga na prosječnom godišnjem nivou od oko 62,7% u periodu 2024-2027. godine uz neto javni dug na prosječnom godišnjem nivou od 60,2%;
- obezbjeđivanje uslova da se novo zaduživanje isključivo vrši za finansiranje kapitalnih projekata odnosno otplatu i refinansiranje postojećih dugova države;
- značajno uvećanje sredstava kroz ulaganje kroz Kapitalni budžet i podršku kroz grantove obezbijedene od strane EU, čime se otpočinje intenzivan investicioni ciklus i doprinosi ubrzavanju ekonomskog rasta;
- smanjenje "sive ekonomije" u cilju omogućavanja fer tržišne utakmice odnosno suzbijanja nelegalne konkurencije;
- reformu poreske i carinske administracije.

Ujedno, period 2025-2027. godine karakteriše otpočinjanje intenzivnog investicionog ciklusa kroz ulaganja kako kroz Kapitalni budžet tako i kroz grantove obezbijedene od strane Evropske unije, od kojih su najznačajniji za izgradnju Autoputa (dionica Andrijevića-Mateševa) i rekonstrukciju željezničke infrastrukture koji su već obezbijedeni. Uporedo, kroz Plan rasta za Zapadni Balkan, Crnoj Gori će na raspolaganju biti 383 mil. € u periodu 2024-2027. godine za sprovođenje strukturnih reformi i ulaganje u infrastrukturu. Preostala sredstva neohodna za ambiciozni plan izgradnje infrastrukture, kojom će se omogućiti širenje ekonomskog potencijala, obezbijediće se iz kreditnih sredstava.

Strategija upravljanja javnim finansijama u periodu 2025-2027. godine usmjerena je na ostvarivanje suficita tekuće javne potrošnje čime se ostvaruje „zlatno pravilo“ fiskalne odgovornosti a to je da država sve tekuće obaveze finansira iz tekućih prihoda. Suficit tekuće potrošnje omogućava se i pored smanjenja poreskog opterećenja na zarade, kao mjere imlementirane u cilju podrške konkurentnosti privrede kroz kreiranje podsticajne poreske politike. Smanjenjem poreskog opterećenja na zarade, smanjuju se fiksni troškovi za poslodavca, dok se na drugoj strani usljed kompenzatornih mjera obezbjeđuje rast ukupnih javnih prihoda i ne dovodi u pitanje održivost javnih finansija.

. Kroz fiskalnu disciplinu, odgovorno upravljanje dugom i strateška ulaganja u ključne sektore, Crna Gora ostaje posvećena održivom ekonomskom rastu i stabilnosti. Sve mjere fiskalne politike usmjerene na unapređenje poslovnog ambijenta i konkurentnosti privrede sa jedne i unapređenje standarda građana sa druge strane, uz očuvanje makroekonomske i fiskalne

stabilnosti prezentovane su u Fiskalnoj strategiji Crne Gore za period 2024-2027. godine, usvojenom od strane Vlade Crne Gore. Usvajanjem Fiskalne strategije obezbjeđuje se transparentnost fiskalne politike i predvidivost poreske politike, što je posebno važno imajući u vidu da Crna Gora prethodno nije donijela Fiskalnu strategiju od 2021. godine.

Mjere ekonomske i fiskalne politike za naredni srednjoročni period i njihov doprinos postizanju pametnog, održivog i inkluzivnog ekonomskog rasta, kao i usklađenost sa zajedničkim zaključcima EU i Crne Gore sa ministarskog dijaloga iz maja 2024. godine, opisane su u narednim poglavljima Programa ekonomskih reformi.

2. IMPLEMENTACIJA PREPORUKA SA MINISTARSKOG DIJALOGA

U ovom poglavlju je prikazan odgovor Crne Gore na zajedničke zaključke sa ministarskog sastanka iz maja 2024. godine, u okviru ekonomskog i finansijskog dijaloga EU sa zemljama Zapadnog Balkana i Turskom. Naredna tabela prikazuje pregled aktivnosti u odgovoru na navedene preporuke EU sa ministarskog sastanka 2024. godine.

Tabela 2.1: Preporuke EU Crnoj Gori za PER 2025-2027. i odgovor na preporuke.

Preporuka 1. Usvoji održivu fiskalnu strategiju u 2024. godini kako bi se uskladila sa budžetskim ciljem i podržala dalja dezinflacija, te iskoristi višak prihoda za smanjenje deficita i akumulaciju državnih depozita. Usvoji srednjoročnu fiskalnu strategiju, uključujući konkretne mjere konsolidacije koje podržavaju postizanje nenegativnog primarnog bilansa i udjela javnog duga koji ne prelazi 60% BDP-a do 2026. godine. Članovi Fiskalnog savjeta treba da budu izabrani i imenovani, i da se osigura i javno objavi adekvatan obračun troškova novih fiskalnih inicijativa.

Vlada je u skladu sa Zakonom o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, u septembru 2024. godine usvojila Predlog fiskalne strategije Crne Gore za period 2024-2027. godine. Na temelju ekonomske politike Crne Gore, strateških opredjeljenja i kriterijuma fiskalne odgovornosti, Fiskalnom strategijom prezentovani su ciljevi fiskalne politike, mjere i aktivnosti za postizanje tih ciljeva i makroekonomske i fiskalne projekcije u periodu 2024 – 2027. godine.

Kako bi se omogućilo kontinuirano praćenje ciljeva i rezultata planiranih Fiskalnom strategijom, Vlada će, svake godine, uz Predlog zakona o završnom računu budžeta, dostavljati i sažeti izvještaj o realizaciji Fiskalne strategije za tu godinu.

Strateški okvir rada u pripremi Fiskalne strategije činili su Ekspoze predsjednika Vlade Crne Gore, Srednjoročni program rada Vlade za period 2024 – 2027. godine, Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2024 – 2027, Reformska agenda – Plan rasta za Zapadni Balkan 2024

– 2027. godine, Program ekonomskih reformi Crne Gore za period 2024-2026. godine, Program reforme upravljanja javnim finansijama 2022 – 2026. godine, kao i sektorske strategije i programi kojima se bliže definišu strateški pravci djelovanja u pojedinim oblastima politika.

Osim toga, Predlog fiskalne strategije Crne Gore za period 2024-2027. godine bio je predmet javne rasprave i široke diskusije i konsultacija sa svim zainteresovanim stranama u zemlji (privredi, organizacijama, udruženjima i pojedincima), a u cilju doprinosa unapređenju kvaliteta strategije kao jednog od najvažnijih dokumenata koje utvrđuje Vlada.

Fiskalna strategija predstavlja ključni razvojni dokument za vremenski okvir mandata Vlade, u kojem su definisane ključne mjere ekonomske i fiskalne politike, kao i druge reforme u oblasti poslovnog ambijenta. Upravo postojanje Fiskalne strategije omogućava predvidivost politika i vizije Vlade kako za privredu i investitore tako i za građane. Osnovni cilj u oblasti fiskalne politike je stvaranje preduslova za sveobuhvatnu reformu poreskog sistema u cilju proširenja poreske baze, a samim tim i stvaranja novih izvora prihoda, izmjena dalje regulative u skladu sa zakonodavstvom EU, kao i unaprijeđenje konkurentnosti putem smanjenja poreskog opterećenja na rad, koje će Crnu Goru svrstati među državama sa najnižim nametima na zarade zaposlenih u Evropi. U sinergiji sa brojnim drugim mjerama unapređenja ambijenta poslovanja, cilj je stvaranje predvidivog okvira poreske politike, koji će biti okosnica održivog poslovanja i konkurentnosti crnogorske ekonomije u godinama koje dolaze. Fiskalna strategija je usvojena od strane Skupštine Crne Gore, u decembru 2024. godine.

Odbor za ekonomiju, finansije i budžet shodno članu 27c Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti („Službeni list CG“, br. 20/14, 56/14, 70/17, 4/18, 55/18, 66/19, 70/21, 145/21, 27/23 i 125/23), 11. novembra 2024. godine je uputio javni poziv za imenovanje tri člana Fiskalnog savjeta Crne Gore. U toku je pregled dokumentacije prijavljenih kandidata.

Za izradu nacrtu procedura i pravilnika koji će omogućiti optimalno funkcionisanje Fiskalnog savjeta, predviđena je značajna podrška Svjetske banke, koja će biti realizovana nakon formiranja Fiskalnog savjeta.

Preporuka 2. Na osnovu analize ekonomskog i fiskalnog uticaja svih poreskih izdataka koje treba dostaviti Komisiji, da pripremi konkretne budžetske preporuke za smanjenje poreskih rashoda (kao što su izuzeća, odbici, krediti, odložena plaćanja). Da poboljša nadzor nad državnim preduzećima kroz izradu i objavljivanje odgovarajuće procjene fiskalnih rizika. Da implementira preporuke o ocjeni upravljanja javnim investicijama (PIMA), dajući prioritet ključnim radovima na javnoj infrastrukturi unutar raspoloživog fiskalnog prostora, uz izbjegavanje izuzetaka u pogledu izbora projekata.

Ministarstvo finansija je pripremio Izvještaj o poreskim rashodima, koristeći procjene dobijene na osnovu relevantne metodologije, interne procjene i analize, podatke Poreske

uprave i Uprave carina, uz tehničku i ekspertsku pomoć MMF-a. Izvještaj o poreskim rashodima predstavlja osnovu za analizu ekonomskog i fiskalnog uticaja poreskih rashoda, te pripremu budžetskih preporuka za smanjenje poreskih rashoda. Priprema pregleda svih poreskih izdataka (olakšica, podsticaja, nultih stopa, izuzeća itd.) u važećim zakonskim rješenjima sastoji se od pregleda svih zakona i pružanja podrške ekspertima MMF-a u uspostavljanju registra poreskih izdataka i njihovoj podjeli na poreski izdatak i referentni sistem vrijednosti odnosno standard, tj. svih izdataka definisanih na osnovu pomenutih zakona. Imajući u vidu navedeno, određene kategorije poreskih izdataka su kvantifikovane, dok će se u narednom periodu konkretnije izvršiti kvantifikacija svih ostalih kategorija po stavkama, a u skladu sa relevantnom zakonskom regulativom. **Navedena analiza predstavljaće i osnov za odlučivanje o mjerama fiskalne politike u srednjem i dugom roku, kao i o efektima već uvedenih mjera i reformi.** Važno je istaći da će izvještavanje o poreskim rashodima ostati prioritet u narednom periodu, kao i da će se u tom smislu jačati kapaciteti kako bi se unaprijedio kvalitet izvještavanja, uz dalje sprovođenje obuka. Ministarstvo finansija će, shodno očekivanoj tehničkoj podršci MMF-a u 2025. godini, nastaviti sa detaljnijim procjenama poreskih izdataka po kategorijama prihoda.

Tokom 2024. godine, došlo je do izmjene konkretne zakonske regulative kojom je ukinut određeni broj poreskih rashoda, a navedeno će za rezultat imati i snažan fiskalni efekat. U pitanju su mjere i izmjene zakonske regulative sadržane u Fiskalnoj strategiji Crne Gore za period 2024-2027. godine.

U cilju realizacije mjera iz dokumenta Fiskalna strategija Crne Gore za period 2024-2027, donijet je set poreskih propisa kojim je izvršeno ukidanje (smanjenje) poreskih rashoda i to:

- Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o PDV („Službeni list CG“, broj 94/24), izvršeno je ukidanje poreskog rashoda, odnosno nulte stope PDV-a na isporuku proizvoda i usluga za gradnju i opremanje ugostiteljskog objekta kategorije pet i više zvjezdica, energetskog objekta za proizvodnju električne energije instalisane snage veće od 10 MW i kapaciteta za proizvodnju prehrambenih proizvoda. Takođe, ovim zakonom je izvršeno ukidanje odredbe koja se odnosi na oslobođenje kod uvoza proizvoda na pošiljke neznatne vrijednosti do 75 € kao i reforma snižene stope PDV-a, u skladu sa Direktivom EU 2006/112, kroz uvođenje druge snižene stope PDV-a od 15%. Shodno navedenim izmjenama PDV se obračunava i plaća po sniženoj stopi od 15% od prometa proizvoda, usluga i uvoza proizvoda, i to:

- 1) knjiga, monografskih i serijskih publikacija;
- 2) usluga smještaja u ugostiteljskim objektima za smještaj, a koji objekti su definisani zakonom kojim se uređuje turizam i ugostiteljstvo;
- 3) usluga pripremanja i usluživanja hrane, pića i napitaka, osim alkoholnih pića, gaziranih i negaziranih pića sa dodatkom šećera i kafe u objektima za pružanje ugostiteljskih usluga;

- 4) autorskih prava i usluga iz oblasti obrazovanja, književnosti i umjetnosti;
- 5) autorskih prava iz oblasti nauke i umjetničkih predmeta, zbirki i antikviteta iz člana 45 ovog zakona;
- 6) usluga koje se naplaćuju putem ulaznica za bioskopske i pozorišne predstave, koncerte, muzeje, sajmove, zabavne parkove, izložbe, zoološke vrtove i slične kulturne i sportske priredbe, osim onih za koje je propisano oslobođenje od plaćanja PDV;
- 7) usluga upotrebe sportskih objekata u neprofitne svrhe;
- 8) servisnih usluga koje se pružaju u marinama;
- 9) solarnih panela (ploča);
- 10) frizerskih usluga.

Navedene odredbe se primjenjuju od 1. januara 2025. godine.

- Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica („Službeni list CG“, broj 88/24), izvršene su izmjene koje se, pored ostalog odnose na oporezivanje prihoda od igara na sreću po stopi od 15%.

- Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama („Službeni list CG“, broj 94/24“), predviđeno je širenje obuhvata negazirane vode sa dodatkom šećera ili drugih sredstava za zaslađivanje ili aromatizaciju, kao i uvođenje akcize na mirna vina. Navedene odredbe će se primjenjivati od 1. januara 2025. godine.

Ministarstvo finansija je pripremlilo Informaciju o poreskim rashodima, koja će donosiocima odluka predstavljati osnov za dalje odlučivanje o izmjenama u oblasti poreske politike. Takođe će se, shodno očekivanoj tehničkoj podršci MMF-a nastaviti sa detaljnijim procjenama poreskih izdataka po kategorijama prihoda, pa samim tim i unaprijediti kvalitativni i kvantitativni okvir analize.

Reforma upravljanja preduzećima u vlasništvu države

Realizovane aktivnosti u 2024. godini:

- Analiza institucionalnog i regulatornog okvira za poslovanje javnih preduzeća i privrednih društava u većinskom vlasništvu države usvojena od strane Vlade u julu 2024.
- Na web stranici Ministarstva finansija objavljen je ažurirani Registar privrednih društava i javnih preduzeća sa centralnog nivoa vlasti, zaključno sa poslednjim dostupnim podacima za 2023. godinu;
- U saradnji sa ekspertima Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), tokom juna 2024. godine, održana je četvrta misija obuka na daljinu, na temu Snaženje nadzora nad

preduzećima u državnom vlasništvu, kako bi zaposleni Direkcije za fiskalne rizike javnih preduzeća ojačali svoje kapacitete za analizu i izvještavanje o fiskalnim rizicima koji proizilaze iz poslovanja sektora državnih preduzeća. Tokom jeseni 2024. godine Ministarstvo finansija je samostalno održalo godišnje sastanke sa 13 privrednih društava/javnih preduzeća. U planu je da ovo bude kontinuirana praksa u budućnosti.

- Pripremljene pojedinačne analize poslovanja za 15 preduzeća koja su ocijenjena kategorijom visokog fiskalnog rizika (kategorije 4 i 5).
- Pripremljena analiza ključnih agregatnih rezultata sektora državnih preduzeća zaključno sa 2023. godinom sa Izjavom o fiskalnim rizicima. Dokument je usvojen od strane Vlade.
- U saradnji sa ekspertima Svjetske banke, zaposleni Direkcije za fiskalne rizike, tokom jeseni 2024. godine, pohađaju online obuku na temu SOE Leadership program.
- U oktobru i novembru 2024. godine su održane još dvije misije Svjetske banke sa ciljem implementacije BEST programa- komponente 2 koja se odnosi na Jačanje upravljanja sektorom državnih preduzeća;
- Formirana je radna grupa koja će raditi na pripremi Politike vlasništva i Zakona o upavljanju privrednim društvima u državnom vlasništvu;
- U procesu finalizacije su dvije radne grupe koje će raditi na implementaciji BEST programa- Koordinacioni tim i operativni tim.

Naredni koraci reforme:

- Priprema nacrtu zakona o upravljanju privrednim društvima u državnom vlasništvu;
- Donošenje vlasničke politike Države;
- Priprema strateškog dokumenta za upravljanje javnim preduzećima i privrednim društvima koja su u većinskom državnom vlasništvu sa akcionim planom dalje reforme u sektoru državnih preduzeća.

Procjena upravljanja javnim investicijama (PIMA)

U cilju unapređenja aktivnosti planiranja i upravljanja kapitalnim projektima koji se realizuju iz Kapitalnog budžeta Crne Gore, kroz realizaciju preporuka iz izvještaja PIMA-e, Ministarstvo finansija je, sa novom sistematizacijom koja je usvojena u decembru 2023. godine, formiralo posebnu direkciju za upravljanje javnim ulaganjima i politikama javnih nabavki. Razlog navedenom je izgradnja kapaciteta i fokusiranje na unapređenje politike upravljanja svim javnim investicijama, kako kapitalnih projekata finansiranih iz javnih sredstava, tako i projekata javno-privatnog partnerstva.

U skladu sa utvrđenim procedurama srednjoročnog planiranja budžeta, donošenjem Zakona o budžetu Crne Gore na godišnjem nivou, Ministarstvo finansija planira rashode na trogodišnjem nivou iz opštih prihoda za finansiranje kapitalnog budžeta, dok se projekti iz kredita i donacija

EU realizuju do nivoa izvršenja u skladu sa ugovorenim kreditnim aranžmanima i međunarodnim ugovorima, u skladu sa dinamikom povlačenja sredstava.

Prema preporukama PIMA-e, nakon jačanja institucionalnih kapaciteta i obuke zaposlenih u Ministarstvu finansija, u narednom periodu će se intenzivno raditi na preciznom srednjoročnom planiranju za sve izvore finansiranja, uključujući i nadogradnju softvera za planiranje i izvršenje kapitalnih projekata.

Kao rezultat aktivnosti sprovedenih u proteklih devet mjeseci (Savjet za javne investicije, Registar kapitalnih projekata, Odluka o izradi Kapitalnog budžeta, Fiskalna strategija 2024-2027), stvoreni su preduslovi za detaljniju analizu realizovanih aktivnosti i odabir zrelih projekata koji će se uključiti u kapitalni budžet. Međutim, s obzirom na složenost pojedinih projekata, Ministarstvo je u fazi obezbjeđivanja tehničke podrške od strane međunarodnih partnera, za nekoliko ključnih preporuka iz PIMA izvještaja, kao što su:

- 1) Izrada metodologije procjene za pripremu projekata i centralizovanih smjernica za njihovu implementaciju u cilju poboljšanja kvaliteta projektnih prijedloga;
- 2) Razvoj procedura za obezbeđivanje ex-post evaluacije velikih kapitalnih projekata, kao i razmenu rezultata sa relevantnim zainteresovanim stranama;
- 3) Izrada master plana za razvoj infrastrukture (već smo formirali interresorni tim) i metodologije za planiranje, održavanje i budžetiranje velikih infrastrukturnih projekata, uključujući rutinsko (tekuće) održavanje i veliku obnovu ili rekonstrukciju (kapitalno ili investiciono održavanje).

Preporuka 3. Nastavi sa temeljnom procjenom kretanja cijena i bude spremna da koristi ograničene alate koji su dostupni u okviru odabranog monetarnog okvira kako bi se osigurala stabilnost cijena. Napreduje u implementaciji podzakonskih akata za Zakon o kreditnim institucijama i Zakona o sanaciji kreditnih institucija i transponovanje Direktive o oporavku i sanaciji banaka II. Dalje poboljša nadzor zasnovan na riziku u skladu s najboljom međunarodnom i evropskom praksom, uključujući poboljšanje prikupljanja podataka kako bi se omogućila sveobuhvatna procjena rizika finansijskog sektora.

Procjena kretanja cijena

U toku 2024. godine, Crna Gora bilježi pozitivne trendove kada je u pitanju ograničavanje inflatornih pritisaka. U oktobru mjesecu godišnja inflacija iznosila je 1,2%, što je najniža stopa inflacije od marta 2021. godine. U isto vrijeme, mjesečna stopa inflacija iznosila je 0%. U septembru i oktobru mjesecu, zabilježen je pad cijena hrane, čemu je doprinijelo sprovođenje

vladine akcije ograničavanja marži u većim trgovinama. U isto vrijeme, godišnja stopa inflacije u Eurozoni iznosila je 2%.

Centralna banka Crne Gore kontinuirano prati i analizira kretanje cijena u Crnoj Gori kako bi se osigurala stabilnost cijena. Projekcije inflacije se rade kvartalno za period od 12 mjeseci, uzimajući u obzir unutrašnje i spoljne faktore koji utiču na inflaciju. Pored toga, prate se i analiziraju inflatorna očekivanja na osnovu podataka dobijenih kroz anketiranja preduzeća i banaka koja se sprovode kvartalno. Procijenjena stopa inflacije za 2024. godinu iznosi 3,7%. Osim toga, urađena je radna studija koja analizira uticaj domaćih i međunarodnih faktora na inflaciju u Crnoj Gori od januara 2006. do decembra 2023. godine, i promovise model inflacije koji profilise međuzavisnost unutrašnjih i spoljašnjih inflatornih determinanti.

U 2024. godini ostaje aktuelan dokument „Preporuke za vođenje ekonomske politike za period 2022-2024“ koji je pripremila CBCG i dostavila Vladi Crne Gore. U dokumentu se ističe da bi suzbijanje inflacije i obezbjeđivanje fiskalne održivosti trebalo da budu prioriteta ekonomske politike.

U cilju prevazilaženja jaza u statistici cijena nekretnina, CBCG sprovodi polugodišnje istraživanje o subjektivnoj perspektivi stanovništva u pogledu cijena nekretnina. Na osnovu ovih rezultata izračunava se hedonistički indeks. Iz svih dostupnih podataka proizilazi da su cijene nekretnina prvenstveno vođene direktnim stranim investicijama (SDI) u nekretnine. Prilivi SDI u nekretnine iznosili su oko 6,4% BDP-a godišnje od 2021. godine, u poređenju sa 3,5% u periodu od 2015. do 2020. godine.

Najnovija preliminarna procjena odstupanja cijena nekretnina u odnosu na njihovu baznu vrijednost u periodu 2006 - 2024. godina, pokazala je da su cijene u drugom kvartalu 2024. godine umjereno precijenjene, u manjoj mjeri nego na kraju 2023. godine. Prisutan je usporeni pad cijena nekretnina ka njihovoj fer vrijednosti. Međutim, ovaj pad nije nagli ili trenutni kao 2008-2009. godine već se čini prilično postepenim, čime se ublažava svaki rizik od cjenovnog balona na tržištu nekretnina, što je pozitivno u kontekstu finansijske stabilnosti. Pored toga, CBCG je koristila raspoložive makroprudencijalne instrumente da zaštiti finansijsku stabilnost od rizika koji bi se sa tržišta nekretnina mogli prelići na bankarski sektor. CBCG je u martu 2024. godine usvojila mjere za podizanje stope kontracikličkog bafera sa 0% na 0,5%, koji će biti na snazi od aprila 2025. godine.

Napredak u implementaciji zakonodavstva

U cilju realizacije preporuke Evropske komisije br. 3 u dijelu: **“Napreduje u implementaciji podzakonskih akata za Zakon o kreditnim institucijama i Zakon o sanaciji kreditnih institucija i transponovanje Direktive o oporavku i sanaciji banaka II”**, CBCG je intenzivirala aktivnosti

usmjerene kako na unapređenje zakona iz oblasti supervizije i sanacije kreditnih institucija, tako i na izradu podzakonske regulative za njihovo sprovođenje.

CBCG je u cilju potpunog usklađivanja sa BRRD2 zahtjevima pripremila predloge izmjena i dopuna Zakona o sanaciji kreditnih institucija i Zakona o stečaju i likvidaciji banaka, koje je usvojila Skupština Crne Gore 19.11.2024. godine, kao i predlog izmjena i dopuna Zakona o kreditnim institucijama u cilju finalnog usklađivanja sa zahtjevima CRD5/CRR2 (u proceduri usvajanja). U okviru ovih aktivnosti, intenzivno se radi i na usaglašavanju podzakonske regulative koja proizilazi iz pomenutih zakona.

U oblasti supervizije kreditnih institucija, u junu 2024. godine usvojena je Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u kreditnim institucijama („Službeni list CG“ broj 62/24), koja će se primjenjivati od 1. jula 2025. godine, a kojom je izvršeno usaglašavanje sa EU propisima po pitanju IRRBB zahtjeva.

Takođe, pripremljena je i izmjena Odluke o upravljanju rizikom likvidnosti u kreditnim institucijama kojom se prenose EU zahtjevi za NSFR , a u vezi sa čijom primjenom je u septembru 2024. godine sprovedena i analiza uticaja (QIS) na kreditne institucije i bankarski sistem. Pripremljene su i izmjene odluka kojima se regulišu primanja u kreditnim institucijama, primjerenost članova organa upravljanja u kreditnim institucijama, velike izloženosti, dalje izmjene odluke o upravljanju rizicima, a u pripremi su izmjene propisa u vezi sa adekvatnosti kapitala I izvještavanja kreditnih institucija. Svi navedeni propisi, kao i ostali koji proizilaze iz ovog zakona, biće usvojeni po usvajanju i stupanju na snagu izmjena zakona.

U pogledu sprovođenja makroprudencijalnih mjera uvedenih u cilju sprečavanja negativnih uticaja COVID-19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem, CBCG je u aprilu 2024. godine usvojila Odluku o prestanku važenja Odluke o privremenim mjerama za ublažavanje negativnih uticaja epidemije zarazne bolesti COVID 19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem („Službeni list CG“ broj 35/24), čime se u potpunosti prestaje sa primjenom ovih mjera u bankarskom sektoru.

U cilju ispunjavanja obaveza o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji koja se odnosi na usklađivanje sa Direktivom 2002/87/EZ o dodatnom nadzoru kreditnih institucija, društava za osiguranje i investicionih društava u finansijskom konglomeratu, konačan predlog zakona je zajedno sa obaveznom pratećom dokumentacijom upućen u proceduru za usvajanje u julu 2024. godine. Planirani rok za usvajanje ovog zakona je IV kvartal 2024 godine.

Na kraju, u okviru projekta unapređenja regulatornog okvira kojim se reguliše poslovanje pružaoca finansijskih usluga, zasnovan na Zakonu o finansijskom lizingu, faktoringu, otkupu potraživanja, mikrokreditiranju i kreditno-garantnim poslovima , CBCG je pripremila i prosljedila u dalju proceduru za usvajanje u septembru 2024. godine konačnu verziju predloga

izmjena i dopuna pomenutog zakona. Rok za usvajanje ovog zakona je takođe IV kvartal 2024. godine. Centralna banka je nastavila sa pripremom pratećih podzakonskih propisa.

Centralna banka u kontinuitetu ostvaruje komunikaciju sa kreditnim institucijama i drugim subjektima supervizije u cilju pružanja podrške i neophodne pomoći tim institucijama u primjeni svih postojećih zakonskih i podzakonskih propisa.

U cilju realizacije preporuke Evropske komisije br.3 u dijelu **“Dalje poboljša nadzor zasnovan na riziku u skladu s najboljom međunarodnom i evropskom praksom, uključujući poboljšanje prikupljanja podataka kako bi se omogućila sveobuhvatna procjena rizika finansijskog sektora”**, CBCG je sredinom 2024. inicirala prikupljanje podataka o zaduženosti dužnika koji je fizičko lice, na nivou svake pojedinačne kreditne partije odobrene u datom mjesecu. U pitanju su podaci koje su banke i do sada bile u obavezi da računaju, ali bez obaveze dostavljanja prema CBCG. U srednjem roku, sprovedeće se detaljno definisanje tih podataka i njihovo dostavljanje kroz Kreditni registar, čime će se obuhvat dostupnih podataka neophodnih za praćenje sistemskih rizika bitno proširiti.

3. MAKROEKONOMSKI OKVIR

Globalna ekonomija je tokom posljednjih godina, uprkos pandemiji, geopolitičkim sukobima i ekstremnim vremenskim događajima, pokazala otpornost. Prema projekcijama Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), globalni ekonomski rast će ostati stabilan, uz blago usporavanje sa 3,3% u 2023. godini, na 3,2% u 2024. i 2025. godini.¹

Oporavak evropske ekonomije, na bazi rasta u prvoj polovini 2024. godine i snažnijoj potrošnji i dalje je ključna osnova projekcija, iako ekonomski podaci ukazuju na slabljenje izgleda za rast u Eurozoni. Najnoviji ekonomski pokazatelji sugerišu da će se rast nastaviti na kratki rok, ali po stopama blago revidiranim naniže u poređenju sa ljetnjim projekcijama. Prema jesenjim projekcijama Evropske komisije, očekuje se da će u 2024. realni rast BDP-a iznositi 0,9% u EU i 0,8% u Eurozoni, dok se, sa druge strane, za Njemačku, najveću evropsku ekonomiju, prognozira blagi pad ekonomske aktivnosti od 0,1%, dominantno usljed visoke neizvjesnosti i pogoršanih izgleda za trgovinu zbog slabljenja globalne tražnje za industrijskim dobrima. Očekuje se da će inflacija u Eurozoni u narednoj godini usporiti na 2,1%, sa 2,4% iz 2024. godine².

¹ [World Economic Outlook, October 2024: Policy Pivot, Rising Threats \(imf.org\)](https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/10/01/Policy-Pivot-Rising-Threats)

² [Autumn 2024 Economic Forecast: A gradual rebound in an adverse environment - European Commission \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/autumn-2024-economic-forecast-a-gradual-rebound-in-an-adverse-environment)

Prema projekcijama Redovnog ekonomskog izvještaja Svjetske banke za zemlje Zapadnog Balkana³, očekuje se umjereno ubrzanje ekonomskog rasta na Zapadnom Balkanu tokom 2025, prvenstveno vođeno rastom potrošnje i investicija, podstaknutih jačanjem kupovne moći. Ekonomski rast regiona od 3,7% u 2025. godini, koji bi trebalo da bude podržan povoljnim domaćim faktorima i postepenim oporavkom ekonomske aktivnosti u Evropskoj uniji na srednji rok, predstavlja revidiranje očekivanja Svjetske banke naviše u odnosu na proljećne projekcije.

Tabela: Projekcije rasta BDP-a za Crnu Goru i zemlje Zapadnog Balkana

Realni rast BDP-a, u %	Svjetska banka		MMF		Evropska komisija	
	2024	2025	2024	2025	2024	2025
Crna Gora	3.4	3.5	3.7	3.7	3.9	4.2
Srbija	3.8	4.2	3.9	4.1	3.9	4.2
Bosna i Hercegovina	2.8	3.2	2.5	3.0	2.3	2.4
Kosovo	3.8	3.9	3.8	4.0	n/p	n/p
Albanija	3.3	3.4	3.3	3.4	3.8	3.6
Sjeverna Makedonija	1.8	2.5	2.2	3.6	2.0	2.6

Izvori: Svjetska banka – Redovni ekonomski izvještaj za zemlje Zapadnog Balkana, jesen 2024; MMF –Svjetski ekonomski izgledi, oktobar 2024; Evropska komisija – Ekonomski izgledi, jesen 2024.

Međunarodne organizacije projektuju nastavak ekonomskog rasta Crne Gore u narednoj godini, te tako Svjetska banka očekuje da će Crna Gora u 2025. godini ostvariti rast od 3,5%, dok MMF i Evropska komisija projektuju još dinamičniji rast od 3,7% i 4,2%, respektivno.

3.1. Najnovija ekonomska kretanja

3.1.1. Bruto domaći proizvod

Nakon snažnog ekonomskog rasta Crne Gore u 2023. godini, koji je rezultat uspješne turističke sezone, priliva nerezidenata i pozitivnih kretanja na tržištu rada, povoljni makroekonomski trendovi nastavljaju se i tokom 2024. godine.

U prvoj polovini 2024. godine, realni ekonomski rast Crne Gore iznosio je 3,4%, pri čemu je ključni generator rasta bila privatna potrošnja, sa doprinosom od 6,5 procentnih poena. Detaljna analiza pokazuje da je u prvom kvartalu ostvaren rast od 4,4%, čime se Crna Gora pozicionirala među tri evropske zemlje s najvišom stopom ekonomskog rasta. U istom periodu, godišnji rast ekonomije EU(27) iznosio je 0,1%. U drugom kvartalu, bruto domaći proizvod (BDP) Crne Gore porastao je za 2,7%, pri čemu su najveći rast zabilježile bruto investicije u osnovna sredstva (11,7%), što ukazuje na oporavak investicione aktivnosti.

Dostupni kratkoročni indikatori pokazuju rast građevinarstva u prvih devet mjeseci 2024. i povećanje vrijednosti izvršenih građevinskih radova za 2,4% na godišnjem nivou, dok je promet u maloprodaji porastao za 10,0%. Indeks prometa u uslugama u trećem kvartalu 2024.

³ [Western Balkans Regular Economic Report, Fall 2024 \(worldbank.org\)](https://www.worldbank.org/en/publications/western-balkans-regular-economic-report)

veći je za 9,7% na godišnjem nivou. Broj noćenja domaćih i stranih gostiju u kolektivnom smještaju bilježi godišnji rast od 1,6% u prvih devet mjeseci 2024. godine, dok je broj prevezenih putnika na crnogorskim aerodromima porastao za 16,5%. Prihodi od turizma su, prema preliminarnim podacima Centralne banke Crne Gore, u prva tri kvartala 2024. godine iznosili 1,31 milijardu eura i bilježe blagi pad od 3,6%, dok su u odnosu na uporedni, pretkrizni period 2019. godine veći 29,0%. Industrijska proizvodnja je opala za 6,0%, pod uticajem pada proizvodnje električne energije od 20,5% uzrokovanog nepovoljnim hidrološkim uslovima. Sektori vađenja rude i kamena i prerađivačke industrije su porasli 8,1% i 4,2%, respektivno.

U narednoj tabeli prikazana je razlika između projekcija iz prošlogodišnjeg i novog PER-a:

Tabela 3.1.1: Razlika između prošlogodišnjeg PER-a i najnovijih procjena za 2024. godinu

Realni rast u 2024, u %	PER 2024-2026	PER 2025-2027	Razlika (u p.p)
Realni rast BDP-a	3.8	3.8	0.0
Potrošnja domaćinstava	4.9	4.0	-0.9
Potrošnja države	2.5	3.0	0.5
Investicije	2.8	4.6	1.8
Izvoz roba i usluga	6.8	2.5	-4.3
Uvoz roba i usluga	6.4	3.2	-3.2

Izvor: Projekcije Ministarstva finansija

Uporedni prikaz projekcija ukazuje na određena odstupanja u kretanju komponenti bruto domaćeg proizvoda, iako je ukupna stopa ekonomskog rasta ostala nepromijenjena. Privatna i javna potrošnja zabilježile su manja odstupanja, dok su investicije u 2024. godini premašile prošlogodišnje procjene, ostvarivši značajan rast. Podaci pokazuju blagi pad turističkog sektora, dok je uvoz rastao sporije shodno dinamici privredne aktivnosti.

3.1.2. Inflacija

Nakon rekordne stope inflacije od 17,5% krajem 2022. godine i visokih stopa tokom 2023. godine, inflacija u 2024. godini bilježi izuzetno pozitivne trendove. U prvih deset mjeseci 2024. godine, prosječna inflacija je iznosila 3,6%, dok je u septembru zabilježena stopa inflacije od samo 1,0%, što predstavlja najnižu stopu inflacije od marta 2021. godine. U ovom periodu, najveći doprinos rastu cijena dale su cijene u kategoriji "Stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva" (uticaj 0,84 procentnih poena, rast cijena 5,9%), kao i cijene odjeće i obuće (uticaj 0,69 procentnih poena, rast cijena 9,0%) i hrane i bezalkoholnih pića (uticaj 0,51 procentnih poena, rast cijena 1,4%). Zabilježena godišnja stopa inflacije od 1,2% u oktobru u Crnoj Gori niža je od oktobarske inflacije Evropske unije (2,3%) i Eurozone (2,0%).

U 2024. godini je došlo do rasta cijena industrijskih proizvoda za izvoz od 6,6% u trećem kvartalu 2024. godine u odnosu na treći kvartal 2023. godine, zbog rasta cijena u sektoru

Vađenja ruda i kamena i u sektoru Prerađivačka industrija. Uvozne cijene su u trećem kvartalu 2024. zabilježile godišnji rast od 0,2%, takođe podstaknut rastom u oba prethodno navedena sektora.

3.1.3. Zaposlenost i zarade

Tržište rada pokazuje pozitivne trendove zahvaljujući rastu privredne aktivnosti i smanjenju sive ekonomije. Zaposlenost je porasla na 257,3 hiljade u prvih deset mjeseci 2024. godine, što je rast od 5,4% u odnosu na isti period 2023. godine. Stopa nezaposlenosti je na kraju drugog kvartala 2024. iznosila 11,4%, što je istorijski minimum prema podacima iz Ankete o radnoj snazi. Registrovana stopa nezaposlenosti u septembru 2024. bila je 11,06% (pad od 2,08 procentnih poena u odnosu na isti period prethodne godine). Prosječna neto zarada u prvih deset mjeseci 2024. povećana je za 7,7% u odnosu na isti period prošle godine i iznosila je 850€. Prosječna bruto zarada za prvih deset mjeseci 2024. iznosila je 1060 eura, što je povećanje od 7,9% u odnosu na isti period 2023. godine. Imajući u vidu dinamiku kretanja inflacije i zarada, u prvih deset mjeseci zabilježen je realni rast prosječne neto zarade od 4%, dok je samo u oktobru shodno isplaćenim zaradama nakon implementacije reforme poreske politike i nižih stopa doprinosa, realna zarada povećana preko 16% na godišnjem nivou.

3.1.4. Kreditna aktivnost banaka

Bankarski sektor je u 2024. godini zadržao stabilnost i visoku likvidnost, očuvao profitabilnost i dobru kapitalizovanost. Sve ključne bilansne pozicije na godišnjem nivou ostvaruju rast, i to: aktiva 2,95%, krediti 15,32%, depoziti 2,55% i kapital od 9,79%. Na kraju septembra 2024. godine, novčana sredstva bankarskog sektora iznose 985,4 mil.€ i predstavljaju 14,12% ukupne aktive. Koeficijent nekvalitetnih kredita (NPL) iznosi 3,96%.

Kreditni pravni licima iznose 2.663,6 mil.€ ili 57,82% ukupnih kredita, dok krediti fizičkim licima iznose 1.943,1 mil.€ ili 42,18% ukupnih kredita. Ovaj procentualni odnos je približno konstantan u posmatranom jednogodišnjem periodu. U istom periodu, krediti odobreni fizičkim licima bilježe rast od 15,03%, dok su krediti pravni licima zabilježili rast od 15,54%. U strukturi kredita po ključnim nosiocima, nakon kredita fizičkim licima koji su dominantni sa 42,18%, slijede krediti privredi sa 31,26%, krediti Vladi Crne Gore sa 5,13%, plasmani bankama sa 17,16% i ostali krediti sa 4,27% učešća u ukupnim kreditima. Krediti privredi (privredna društva u privatnom i državnom vlasništvu) iznose 1.440 mil.€ i bilježe rast od 13,11% na godišnjem nivou. Krediti u drugim valutama čine 3,31% ukupnih kredita, dok krediti nerezidentima učestvuju sa 20,73% u ukupnim kreditima i navedeno se u najvećoj mjeri odnosi na sredstva na korespodentskim računima ino banaka. Dugoročni krediti, koji čine 77,08% svih kredita u sistemu, su dominantno finansirani iz stabilnih kratkoročnih depozita, koji čine 91,94% ukupnih depozita u sistemu. Na kraju septembra 2024. godine, prosječna

ponderisana efektivna kamatna stopa (PPEKS) na ukupne kredite iznosila je 6,59% i viša je za 0,12 pp u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

Tokom devet mjeseci 2024. godine, pravnim licima je odobreno 677,8 mil.€ novih kredita i ovi krediti ostvaruju rast od 18,94% u odnosu na isti period prethodne godine, dok je fizičkim licima odobreno 596,1 mil.€, što je za oko 45,62% više u odnosu na isti period 2023. godine. PPEKS na novoodobrene kredite iznosi 6,64% i u odnosu na septembar 2023. godine ostvaruje pad od 0,41 p.p. Krediti pravnim licima odobravani su po PPEKS od 5,80% što je više za 0,08 p.p u odnosu na septembar 2023. godine, a fizičkim licima po stopi od 7,55% što je za 1,16 p.p niže u odnosu na isti period prethodne godine.

Ukupni depoziti na kraju septembra 2024. godine iznosili su 5.665,4 mil. eura. U jednogodišnjem uporednom periodu ukupni depoziti bilježe rast od 140,6 mil. eura ili 2,55%. Na kraju septembra 2024. godine, u strukturi ukupnih depozita na depozite fizičkih lica se odnosilo 2.869,9 mil.€ ili 50,66%, dok se na depozite pravnih lica odnosilo 2.795,5 mil.€ ili 49,34%. Posmatrano u jednogodišnjem uporednom periodu depoziti fizičkih lica ostvaruju rast od 215,6 mil. eura ili 8,12%, dok depoziti pravnih lica ostvaruju pad od 75 mil. eura ili 2,61%. Depoziti po viđenju su dominantni sa 84,76% u ukupnim depozitima. U bankarskom sistemu i dalje je prisutna ročna neusklađenost depozitnog potencijala. Učešće nerezidentnih depozita je značajno i iznosi 22,39%, dok depoziti u drugim valutama čine 4,93% ukupnih depozita.

U septembru 2024. godine, pasivna PPEKS iznosila je 0,25% i u poređenju sa istim periodom prethodne godine bilježi rast od 0,01 p.p.

Vrijednost koeficijenta kredita i potraživanja u odnosu na depozite iznosi 81,31%, što znači da je u sistemu 1.058,7 mil.€ više depozitnog potencijala u odnosu na potraživanja po osnovu odobrenih kredita.

3.1.5. Finansijski sektor

Finansijski sektor na kraju trećeg kvartala 2024. godine karakteriše stabilnost i umjereni nivo izloženosti sistemskim rizicima.

Rizici ciklične prirode se primarno ogledaju u nivou cijena nekretnina. Rast se uglavnom finansirao preko stranih investicija, ali i putem stambenih kredita. U fokusu CBCG u narednom periodu će biti kretanje stambenih i gotovinskih kredita fizičkih lica. Stopa kontracikličnog bafera kapitala od 0,5% sa primjenom 1. aprila 2025. godine stoga je i dalje primjerena, a u slučaju nastavka rasta cijena nekretnina ili prekomjernog kreditnog rasta stanovništva, CBCG će djelovati dodatnim podizanjem stope bafera, a po potrebi i drugim instrumentima.

Uglavnom zbog strukturnih makroekonomskih neravnoteža, na snazi je i dalje bafer za strukturni sistemski rizik, na nivou od 1,5%, uveden 2022. godine. Pored kontracikličnog bafera

i bafera za strukturni sistemski rizik, u primjeni su i bafer za ostale sistemski važne kreditne institucije, kao i bafer za očuvanje kapitala, koji će 1. januara 2025. godine dostići krajnjih 2,5%.

Sveukupno, na kraju septembra 2024. godine zahtjev za sve kapitalne bafere kretao se od 3,4% do 3,9% ukupnog iznosa izloženosti riziku, u vidu najkvalitentijeg, redovnog osnovnog kapitala (CET1).

Ostali segmenti finansijskog sistema, uglavnom zbog manjeg značaja u odnosu na banke, ne predstavljaju prijetnju finansijskoj stabilnosti. Naime, finansijski sektor na kraju septembra 2024. godine je imao vrijednost aktive oko 7,51 mlrd. eura, koja je u odnosu na BDP iznosila 103,2%. Bankarski sektor čini 92,9% aktive finansijskog sektora, sektor osiguranja 4,4%, a svi ostali finansijski posrednici čine 2,7% aktive finansijskog sektora.

Tokom prvih devet mjeseci 2024. godine na Montenegroberzi ostvareno je svega 8,3 mil. eura prometa (0,11 % prognoziranog godišnjeg BDP-a), što je za 0,6% manje u odnosu na isti period prethodne godine.

Bankarski sektor je pod kontinuiranim nadzorom Centralne banke, likvidan, solventan i sa nekvalitetnim kreditima na prihvatljivom nivou. Likvidnost banaka je na visokom nivou. Likvidna aktiva banaka iznosi 1.533,1 mil.€ i čini 21,97% ukupne aktive na kraju septembra 2024. godine. U strukturi likvidne aktive najveće učešće imaju gotovina i gotovinski ekvivalenti koji čine 44,47% ukupne likvidne aktive, zatim sredstva kod ino banaka (depoziti po viđenju) koji čine 43,93% ukupne likvidne aktive, sredstva kod domaćih banaka (po viđenju) čineći 1,69% ukupne likvidne aktive, dok dio obavezne rezerve čini 9,91% ukupne likvidne aktive.

Na kraju septembra 2024. godine, dobar dio likvidnosti banke su držale u hartijama od vrijednosti (1.300,6 mil. eura odnosno 18,6% ukupne aktive), od kojih je nešto više od polovine bilo usmjereno ka inostranstvu (698,3 mil. eura), pri čemu uglavnom u kratkoročne hartije investicionog kreditnog rejtinga, emitovane od strane zemalja članica eurozone. Svakako, struktura inostranih hartija od vrijednosti predmet je kontinuirane pažnje CBCG, uključujući i eventualni pad prihoda koji po tom osnovu može proizaći u okruženju opadajućih prinosa na državni dug. Hartije od vrijednosti predstavljaju rezervu likvidnosti banaka.

Stabilnost bankarskog sektora podržana je adekvatnom kapitalizacijom, tako da i agregatni (19,80%) i individualni koeficijenti solventnosti kod svih banaka u sistemu (koji se kreću u rasponu od 15,96% do 28,63%) na 30.09.2024. godine su iznad zakonskog minimuma. Navedene tendencije su se pozitivno reflektovale na profitabilnost bankarskog sektora. Pozitivan finansijski rezultat na nivou sistema na kraju septembra 2024. godine iznosi 136,3 mil.€, dok je u istom periodu prethodne godine iznosio 112,4 mil.€. Prinos na prosječnu aktivu (ROA) je na kraju septembra 2024. godine iznosio 2,70%, dok je prinos na prosječni kapital (ROE) iznosio 21,70%. U odnosu na isti period prethodne godine, prinos na prosječnu aktivu (ROA) i prinos na prosječni kapital (ROE) bilježe rast.

Za slučaj hitne podrške za likvidnost bankama u slučaju nepredviđenih okolnosti, Upravni savjet Evropske centralne banke (ECB) donio je odluku da CBCG produži rok za istek korišćenja EUREP (Eurosystem repo facility for central banks) linije do 31. januara 2025. godine pod istim, prvobitno dogovorenim uslovima. EUREP instrument ECB-a uspostavljen je u junu 2020. i omogućava CBCG da u slučaju potrebe, u najkraćem roku obezbijedi sredstva za podršku sistemskoj likvidnosti u iznosu do 250 mil. eura. Produženje roka dogovoreno sa ECB predstavlja dodatnu mjeru sigurnosti iz predostrožnosti, za slučaj eventualnih potreba za likvidnošću, u cilju očuvanja stabilnosti finansijskog sistema zemlje i potvrđuje blisku saradnju i podršku ECB i nacionalnih banaka zemalja koje nijesu dio eurosistema. CBCG je obezbijedila od Banke za međunarodna poravnanja (BIS) 100 mil. eura stalne linije za istu namjenu. Linija se obnavlja godišnje, a postojeća je aktuelna do 01. juna 2025. godine.

Uvažavajući preporuke Evropske komisije, Centralna banka je kontinuirano preduzimala aktivnosti iz domena svoje nadležnosti, kako bi dala maksimalan doprinos njihovoj realizaciji i očuvanju stabilnosti finansijskog sistema.

3.1.6. Eksterni sektor

3.1.6.1. Tekući račun

U periodu januar-septembar 2024. godine deficit tekućeg računa iznosio je 776,86 miliona eura i bio je veći za 115,79% u odnosu na isti period 2023. godine, što je posljedica deficita na računu roba, kao i pada suficita na računima usluga i primarnog dohotka.

Ukupan izvoz roba iznosio je 463,74 miliona eura ili 16,79% manje u odnosu na isti period 2023, čemu je najviše doprinio pad izvoza električne energije i obojenih metala. Ukupan uvoz roba iznosio je 2.957,93 miliona eura i veći je za 6,10% u odnosu na uporedni period, kao rezultat rasta uvoza drumskih vozila, električne energije, kao i medicinskih i farmaceutskih proizvoda.

Na računu usluga zabilježen je suficit u iznosu od 1.416,12 miliona eura, što je za 3,84% manje u odnosu na isti period 2023. Ukupni prihodi od usluga iznosili su 2.185,60 miliona eura ili 4,33% manje međugodišnje, dok su rashodi iznosili 769,48 miliona eura (pad od 5,23%). Procijenjeni prihodi od turizma iznosili su 1.311,67 miliona eura, što je niže 3,64% na godišnjem nivou.

Na računu primarnih dohodaka zabilježen je deficit u iznosu od 17,02 miliona eura. Prihodi po osnovu primarnih dohodaka iznosili su 347,48 miliona eura (rast od 14,39%). Rashodi po ovom osnovu iznosili su 364,50 miliona eura i bili su za 65,28% veći u odnosu na posmatrani period zbog većeg odliva po osnovu isplaćenih dividendi.

Na računu sekundarnih dohodaka zabilježen je suficit u iznosu od 318,24 miliona eura, što je za 1,18% više međugodišnje. Ukupan priliv transfera u Crnu Goru je bio veći za 4,90% i iznosio je 422,10 miliona eura, od čega najveći dio čine lični transferi iz inostranstva u iznosu od 309,05 miliona eura (rast 5,15%).

3.1.6.2. Finansijski račun

Na računu portfolio investicija zabilježen je neto priliv u iznosu od 406,60 miliona eura, dok je na računu ostalih investicija neto priliv iznosio 197,10 miliona eura. U posmatranom periodu zabilježeno je smanjenje kreditnih obaveza banaka, države i ostalih sektora u odnosu na isti period 2023 godine.

Neto priliv stranih direktnih investicija u periodu **januar-septembar 2024**, iznosio je 372,57 miliona eura, što je više za 18,76% u odnosu na isti period 2023. Ukupan priliv SDI iznosio je 657,67 miliona eura, što je 5,46% više međugodišnje. U ukupnoj strukturi priliva, vlasnička ulaganja iznosila su 420,28 miliona eura (rast 3,87%), dok je priliv u formi interkompanijskog duga iznosio 216,39 miliona eura (rast 14,25%). U strukturi vlasničkih ulaganja, investicije u kompanije i banke iznosile su 100,05 miliona eura (rast 44,02%), dok su ulaganja u nekretnine 320,23 miliona eura (pad 4,46%). Priliv po osnovu povlačenja ulaganja iz inostranstva iznosio je 21 milion eura. Gledano po strukturi priliva SDI, učešće po osnovu ulaganja u nekretnine iznosilo je 48,69%, interkompanijski dug 32,90% i investicije u kompanije i banke 15,21%.

Ukupan odliv SDI u periodu januar-septembar 2024, iznosio je 285,10 miliona eura ili 8% manje na godišnjem nivou. Odliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo iznosio je 70,99 miliona eura, dok su povlačenja sredstava nerezidenata investiranih u našu zemlju iznosila 214,11 miliona eura.

Tabela 3.1.6.2: Platni bilans Crne Gore, u 000 eura

R.br.	Naziv stavke	Jan - Sept 2023	Jan - Sept 2024	Promjena u %
1	TEKUĆI RAČUN	-360,010	-776,859	115.8
1.A	SALDO ROBA I USLUGA	-757,769	-1,078,075	42.3
1.A.a	Robe	-2,230,485	-2,494,195	11.8
1.A.a.1	Izvoz, f.o.b.	557,275	463,736	-16.8
1.A.a.2	Uvoz, f.o.b.	2,787,759	2,957,931	6.1
1.A.b	Usluge	1,472,716	1,416,120	-3.8
1.A.b.1	Prihodi	2,284,634	2,185,600	-4.3
1.A.b.2	Rashodi	811,918	769,480	-5.2
1.B	Primarni dohodak	83,223	-17,023	-120.5
1.B.1	Prihodi	303,759	347,481	14.4
1.B.2	Rashodi	220,536	364,504	65.3
1.C	Sekundarni dohodak	314,536	318,239	1.2
1.C.1	Prihodi	402,386	422,103	4.9
1.C.2	Rashodi	87,850	103,865	18.2
2	KAPITALNI RAČUN	-29	-14	-52.5
2.A	Prihodi	0	0	
2.B	Rashodi	29	14	-52.5
	SALDO TEKUĆEG I KAPITALNOG RAČUNA	-360,038	-776,873	115.8
3	FINANSIJSKI RAČUN, neto	-341,451	-772,742	126.3
3.A	Neto povećanje finansijske aktive	-184,986	9,716	

3.B	Neto povećanje obaveza	156,465	782,458	400.1
3.1	Direktne investicije, neto	-313,723	-372,575	18.8
3.2	Portfolio investicije, neto	388,845	-406,601	
3.3	Finansijski derivati, neto	-66,235	-18,131	-72.6
3.4	Ostale investicije, neto	-63,288	-197,099	211.4
3.5	Rezerve CBCG (promjene)	-287,049	221,663	
4	NETO GREŠKE I OMAŠKE (3-2-1)	18,588	4,131	-77.8

Izvor: CBCG

3.1.6.3. Međunarodna investiciona pozicija

Na kraju 2023. godine, neto međunarodna investiciona pozicija (MIP) Crne Gore iznosila je - 7.184,95 miliona eura ili 103,2% BDP i u poređenju sa 2022, smanjena je za 170,18 miliona eura. Ukupna potraživanja rezidenata prema inostranstvu iznosila su 5.351,77 miliona eura, a obaveze 12.536,71 miliona eura. Posmatrajući neto pozicije po investicionim instrumentima (sredstva minus obaveze), preliminarni podaci pokazuju da je u odnosu na isti period prethodne godine, zabilježeno smanjenje kod ostalih investicija za 464,74 miliona eura i kod portfolio investicija za 635,01 milion eura, dok je neto pozicija kod stranih direktnih investicija povećana za 437,59 miliona eura.

Na kraju drugog kvartala 2024. godine, neto međunarodna investiciona pozicija (MIP) Crne Gore iznosila je -7.840,48 miliona eura. Ukupna potraživanja rezidenata prema inostranstvu iznosila su 5.429,82 miliona eura, a obaveze 13.270,30 miliona eura.

Negativna neto međunarodna investiciona pozicija na kraju drugog kvartala 2024. godine povećana je, u poređenju sa krajem prethodne godine, za 655,53 miliona eura, najvećim dijelom zbog povećanja finansijskih sredstava (za 733,59 miliona eura), čiji uticaj je donekle ublažen istovremenim povećanjem finansijskih obaveza (za 78,05 miliona eura).

Posmatrajući neto pozicije po investicionim instrumentima (sredstva minus obaveze), preliminarni podaci pokazuju da je u odnosu na isti period prethodne godine zabilježeno povećanje kod portfolio investicija za 647,05 miliona eura, takođe je zabilježeno povećanje kod stranih direktnih investicija za 95,26 miliona eura i ostalih investicija za 71,87 miliona eura.

Tabela 3.1.6.3: Struktura međunarodne investicione pozicije Crne Gore, u milionima eura

	2022	2023	Q2-2024	Promjena u % 2023/2022	Promjena u % Q2 2024/2023
1. Međunarodna investiciona pozicija, neto	- 7,355.1	- 7,184.9	- 7,840.5	-2.31%	9.12%
2. Sredstva	4,898.5	5,351.8	5,429.8	9.25%	1.46%
2.1. Direktne investicije, neto	208.1	256.2	280.4	23.10%	9.45%
2.2. Portfolio investicije, neto	761.5	1,403.1	1,434.7	84.26%	2.25%
2.3. Finansijski derivati	0.0	0.0	0.0	100.00%	-44.44%

2.4. Ostale investicije	2,014.3	2,267.4	2,132.5	12.57%	-5.95%
2.5. Rezerve CBCG	1,914.6	1,425.0	1,582.2	-25.57%	11.04%
3. Obaveze	12,253.7	12,536.7	13,270.3	2.31%	5.85%
3.1. Direktne investicije	5,232.8	5,718.4	5,837.9	9.28%	2.09%
3.2. Portfolio investicije	1,777.5	1,784.2	2,462.8	0.37%	38.04%
3.3. Finansijski derivati	0.1	2.4	1.0	4447.17%	-58.63%
3.4. Ostale investicije	5,243.3	5,031.7	4,968.6	-4.04%	-1.25%

Izvor: CBCG

3.1.6.4. Spoljni dug

Ukupan spoljni dug Crne Gore na kraju 2023. godine, iznosio je 9.060,28 miliona eura i u odnosu na kraj decembra 2022. godine, smanjen je za 338,23 miliona eura. Učešće ukupnog spoljnog duga u BDP-u na kraju 2023. godine iznosilo je 130,11%, što predstavlja pad od 28,54 p.p. na godišnjem nivou, više kao rezultat relativnog rasta BDP-a (17,55%) u 2023. godini, nego smanjenja ukupnog spoljnog duga (3,60%). U strukturi spoljnog duga Crne Gore na kraju 2023. godine, 39,95% ili 3.619,33 miliona eura odnosilo se na dug javnog sektora, dok se 60,05% ili 5.440,95 miliona eura odnosilo na dug privatnog sektora.

Prema preliminarnim podacima, ukupan spoljni dug Crne Gore na kraju drugog kvartala 2024. godine iznosio je 9.714,55 miliona eura. U odnosu na kraj decembra prethodne godine, ovaj dug uvećan je za 654,27 miliona eura, usljed većeg povećanja duga zabilježenog kod javnog sektora u odnosu na privatni sektor.

U strukturi spoljnog duga Crne Gore na kraju drugog kvartala 2024. godine, 43,18% odnosilo se na dug javnog sektora, dok se 56,82% odnosilo na dug privatnog sektora. Spoljni dug javnog sektora iznosio je 4.194,31 milion eura, što predstavlja povećanje od 574,98 miliona eura u odnosu na kraj prethodne godine. Ovaj rast rezultat je povećanja obaveza po osnovu emitovanih obveznica na inostranom tržištu. Spoljni dug privatnog sektora na kraju drugog kvartala 2024. godine iznosio je 5.520,24 miliona eura ili 79,29 miliona eura više u odnosu na kraj prethodne godine. U valutnoj strukturi ukupnog spoljnog duga, na kraju drugog kvartala 2024. godine dominira euro sa oko 95% učešća, što rizik zemlje čini relativno niskim imajući u vidu da je euro u Crnoj Gori zvanično sredstvo plaćanja.

Tabela 3.1.6.4: Struktura spoljnog duga Crne Gore, u milionima eura

Sektor	2022	2023	Q2 2024	Promjena u % 2023/2022	Promjena u % Q2 2024/2023
1. Opšta država	3,557.6	3,517.3	4,091.3	-1.13%	16.32%
2. Centralna banka	105.0	102.0	103.0	-2.82%	0.92%
3. Depozitne institucije, osim centralne banke	1,546.3	1,434.8	1,530.8	-7.21%	6.69%
4. Ostali sektori	1,791.0	1,731.9	1,685.9	-3.30%	-2.66%

5. Direktne investicije: Interkompanijske pozajmice	2,398.6	2,274.3	2,303.6	-5.18%	1.29%
Ukupan spoljni dug	9,398.5	9,060.3	9,714.5	-3.60%	7.22%

Izvor: CBCG

3.2. Srednjoročni makroekonomski scenario

Crnogorska ekonomija je u proteklom periodu ostvarila značajan stepen stabilnosti i otpornosti, uz visoke stope rasta ostvarene u prethodne dvije godine. Makroekonomske projekcije za period 2024–2027, predviđaju snažnu dinamiku kretanja privatne potrošnje, koja će biti jedan od ključnih generatora ekonomskog rasta, usljed povećanja minimalnih i prosječnih zarada i penzija, sprovođenja sveobuhvatne reforme poreske i fiskalne politike i unaprjeđenja poslovnog ambijenta. Makroekonomski izgledi Crne Gore u srednjoročnom periodu predviđaju intenziviranje investicione aktivnosti, posebno u strateškim sektorima, kao i dalji rast sektora turizma. Projekcije su zasnovane na temeljnoj i sveobuhvatnoj analizi domaćih ekonomskih kretanja i procjenama globalnih inflatornih pritisaka. U nastavku poglavlja, dat je pregled srednjoročnih makroekonomskih prognoza, identifikovanih makrofinansijskih rizika i izrađenog alternativnog, odnosno takozvanog stres test scenarija koji anticipira materijalizaciju niza potencijalnih rizika i izazova.

3.2.1. Osnovni makroekonomski scenario 2024-2027

Crna Gora je u prethodnom periodu pokazala otpornost u suočavanju s globalnim ekonomskim izazovima, uključujući inflacione pritiske, poremećaje u lancima snabdijevanja i energetska krizu, uspjela da ostvari rast koji je premašio regionalni i evropski prosjek. Aktuelni privredni trendovi, uz postepeno smirivanje rasta cijena i mjere povećanja minimalne i prosječne zarade, rasta minimalne penzije od početka godine i izmjene poreske politike, determinisaće visoki rast ekonomije u narednom periodu.

Tokom 2024. godine, sektori građevinarstva, trgovine i saobraćaja ostvaruju rast, dok industrijska proizvodnja bilježi pad, pod uticajem nepovoljnih hidroloških uslova i posljedično niže proizvodnje električne energije. Pozitivni trendovi nastavljaju da karakterišu tržište rada, koje bilježi izrazito povoljne parametre u prethodnim godinama, sa rastom zaposlenosti i prosječnih neto zarada, uz kontinuirani pad stope nezaposlenosti. U sektoru turizma zabilježen je rast broja noćenja u kolektivnom smještaju, dok su prihodi od turizma u prvih devet mjeseci 2024. godine iznosili 1,31 milijardu eura, što predstavlja blagi pad u odnosu na 2023, prvenstveno zbog smanjenog priliva nerezidenata. Ipak, u poređenju sa pretkriznom 2019. godinom, prihodi od turizma bilježe snažan rast od 29,0%. Bankarski sektor karakteriše postepeni pad kamatnih stopa i snažni porast novoodobrenih kredita, uz stabilnost i visoki nivo likvidnosti. Rast ukupnih depozita od 2,8% u prvih deset mjeseci 2024. godine dodatno potvrđuje signale povjerenja građana i kompanija u bankarski sektor. Sa druge strane, spoljnotrgovinska pozicija i dalje bilježi slične trendove deficita trgovinskog bilansa kao u

prethodnom periodu, usljed pada izvoza roba u 2024. godini i rasta uvoza, koji je u velikoj mjeri vođen domaćom potražnjom. Inflacija registruje primjetna pozitivna kretanja, krećući se paralelno sa inflacijom u Evropskoj uniji i na nivoima koji su najniži još od perioda pandemije. Godišnja stopa inflacije u 2024. godini značajno je usporila i u oktobru iznosi 1,2%. Neto strane direktne investicije u prvih devet mjeseci porasle su za 18,8% na godišnjem nivou, pri čemu su investicije u kompanije i banke zabilježile rast od 44,0%, što ukazuje na oporavak investicione aktivnosti. **Na osnovu navedenih makroekonomskih kretanja, prognozirani rast crnogorske ekonomije u 2024. godini iznosi 3,8%.**

Prema preliminarnim projekcijama Ministarstva finansija, crnogorska ekonomija će u srednjem roku ostvariti prosječan godišnji rast od 3,7%, odnosno po godinama 4,8% u 2025, 3,2% i 3,1% u 2026. i 2027. godini. Prognoze rasta za srednjoročni period temelje se na nastavku trenda rasta domaće potrošnje, intenziviranju investicionog ciklusa kroz olakšanje biznis barijera, ali i povoljnim kretanjima u turizmu. Period 2024-2027. godine karakteriše otpočinjanje intenzivnog investicionog ciklusa kroz ulaganja kako kroz Kapitalni budžet tako i kroz grantove obezbijedene od strane Evropske unije, od kojih su najznačajniji za izgradnju druge dionice Autoputa i rekonstrukciju željezničke infrastrukture. Uporedo, kroz Plan rasta za Zapadni Balkan, Crnoj Gori će na raspolaganju biti 383 mil. € u periodu 2024-2027. godine za sprovođenje strukturnih reformi i ulaganje u infrastrukturu. Očekuje se rast investicija i na bazi poboljšanog poslovnog ambijenta, kroz kreiranje predvidivog poreskog okvira, uz smanjenje poreskog opterećenja na rad kroz niže stope doprinosa za PIO na zarade. Budući da je u prva tri kvartala 2024. zabilježen porast neto stranih direktnih investicija od 19%, očekuje se će one zadržati visoki nivo u ukupnoj ekonomskoj strukturi u srednjem roku.

U narednim godinama, očekuje se nastavak visoke privatne potrošnje, na bazi implementacije mjera fiskalne reforme, kroz povećanje minimalne zarade od 600€ (za zaposlene do V nivoa kvalifikacije obrazovanja), odnosno 800€ (VI i veći stepen obrazovanja) i rasta prosječne zarade usljed smanjenja stope doprinosa na penzijsko invalidsko osiguranje sa ukupno 20,5% na 10%. Privatna potrošnja biće intenzivirana i na bazi porasta zaposlenosti, ekspanzije kreditne aktivnosti, većih doznaka iz inostranstva, uz dalje povećanje prosječne penzije. Lična potrošnja domaćinstava će shodno reformi poreske politike, biti naročito snažna u 2025. godini, u kojoj je prognozirani njen rast od 7,2%. U srednjem roku, usljed visoke tekuće budžetske potrošnje i rasta javnih investicija, prognozira se da će javna potrošnja rasti po prosječnoj godišnjoj stopi od 2,6%.

Imajući u vidu posljednje podatke o stopi inflacije koja je nakon rekordnih dvocifrenih nivoa u prethodne dvije godine, najniža od 2021. godine, u narednom srednjoročnom periodu očekuje se dodatno usporavanje inflacije. U periodu 2025-2027. godine, prognozirana je prosječna stopa inflacije od 2,9%. Postepenom ublažavanju stope inflacije u narednom trogodišnjem periodu doprinijeće smirivanje eksternih kretanja, čiji je budući razvoj i dalje neizvjestan.

Stagnaciji i padu domaće mjesečne inflacije od 0,4% u septembru 2024, doprinijelo je sprovođenje programa Vlade za ograničavanje marži, dok je prognozirano da će stabilizacija makroekonomskog okruženja u narednom periodu dodatno doprinijeti ublažavanju inflatornih pritisaka.

Trendovi na tržištu rada prate rast ekonomije. U periodu 2025-2027, projektovan je rast broja zaposlenih od oko 2% prosječno godišnje. U narednom periodu, shodno planovima domaćih politika usmjerenih na smanjenje nezaposlenosti i poboljšanje tržišta rada, očekuje se rast zarada od oko 6% prosječno, koji ukazuje povećanje kupovne moći stanovništva. Prema projekcijama, prosječna stopa nezaposlenosti će na kraju projektovanog horizonta iznositi 9,2%, uslovljena bržim smanjenjem broja nezaposlenih od prvobitno prognozirano. Domaće tržište rada u proteklom periodu karakteriše izraženi nedostatak radne snage, naročito tokom ljetnje turističke sezone, uz porast broja izdatih dozvola za privremeni rad stranaca.

Prospekti srednjoročnog ekonomskog rasta podržani su strateškim prioritetom ispunjavanja EU agende u procesu pristupanja Crne Gore, s posebnim naglaskom na Plan rasta EU i dostupne finansijske instrumente koji podržavaju domaće razvojne projekte i reformske mjere. Dodatno, pristupanje Crne Gore Jedinstvenom prostoru plaćanja u eurima (SEPA), predstavlja ključan korak u usklađivanju crnogorskog finansijskog sistema sa EU standardima, jačanje integracije i unaprjeđenje efikasnosti i sigurnosti prekograničnih plaćanja. Crna Gora ostaje čvrsto posvećena daljoj implementaciji reformi predviđenih Reformskom agendom i stvaranju boljih uslova za građane i privredu, s ciljem jačanja stabilnosti i konkurentnosti domaće ekonomije.

Makroekonomske prognoze 2025-2027. imaju sljedeće komponente sa potrošne strane:

- Dinamiku rasta ekonomije Crne Gore u srednjem roku, dominantno će opredijeliti snažna domaća potražnja (uticaj 3,9 p.p), sa privatnom potrošnjom i investicijama kao pokretačima privredne aktivnosti. Lična potrošnja domaćinstava biće podstaknuta rastom u turizmu i povezanim djelatnostima, rastom zaposlenosti i zarada, kreditne aktivnosti i doznaka iz inostranstva. Lična potrošnja domaćinstava će usljed implementacije reforme poreske politike, biti naročito snažna u 2025. godini sa rastom od preko 7% realno. Sa druge strane, predviđa se rast potrošnje države od 2,6% godišnje, usljed visoke tekuće potrošnje i planiranih kapitalnih ulaganja finansiranih iz javnih izvora. Makroekonomski okvir u srednjoročnom periodu predviđa nastavak oporavka i intenziviranje investicione aktivnosti, s prosječnom godišnjom stopom rasta od oko 5%, na osnovu javnih ulaganja u infrastrukturu, prosvjetu, zdravstvo i digitalizaciju, kao i na osnovu značajnih investicionih planova privatnog sektora, primarno u sektorima energetike i turizma. Dinamika rasta investicija biće podstaknuta Planom rasta EU, koji omogućava pristup finansijskim sredstvima za realizaciju kapitalnih projekata i sprovođenje strukturnih reformi. Dalje ublažavanje inflatornih pritisaka, nastavak

smanjenja ključnih kamatnih stopa i unaprjeđenje domaćeg regulatornog okvira u srednjem roku, moglo bi doprinijeti povoljnijim investicionim perspektivama;

- Neto izvoz će imati marginalni negativni efekat na privredni rast u narednim godinama, uprkos rastu u turizmu, zbog rasta uvoza za potrebe lične i investicione potrošnje. U 2025. godini, očekuje se nepovoljan trgovinski bilans zbog planirane rekonstrukcije Termoelektrane Pljevlja i privremene obustave rada ovog postrojenja, a usljed povećane potrebe za električnom energijom koja čini značajan segment domaćeg izvoza. U srednjem roku, predviđa se kontinuirani rast turističkog sektora, s prosječnim godišnjim povećanjem prihoda od oko 6,0% i daljom diversifikacijom strukture gostiju. U skladu sa povećanjem potrošnje i investicija, očekuje se rast uvoza od 3,5% godišnje u periodu 2025-2027. Takođe, predviđa se da će uvoz apsorbovati značajan dio povećane potrošnje i investicija, imajući u vidu nisku domaću proizvodnu bazu, što bi moglo predstavljati izazov za privredni rast u srednjem roku.

Tabela 3.2.1: Crna Gora: Makroekonomske projekcije 2024-2027, osnovni scenario

CG: Makroekonomske projekcije, 2024-2027 - Osnovni scenario

	2023	2024	2025	2026	2027
Nominalni BDP u mil.€	6963.6	7416.7	7965.4	8372.8	8757.5
Nominalni rast	17.5	6.5	7.4	5.1	4.6
Realni rast	6.3	3.8	4.8	3.2	3.1
Inflacija (prosjeak)	8.6	3.7	3.8	2.5	2.3
Deficit tekućeg računa, % BDP	-11.4	-12.6	-13.5	-12.3	-10.3
	(realne stope rasta u %)				
Realni rast BDP-a	6.3	3.8	4.8	3.2	3.1
Domaća tražnja	5.0	4.0	5.9	2.4	1.6
Potrošnja domaćinstava	6.5	4.0	7.2	2.1	1.1
Potrošnja države	3.1	3.0	2.7	2.5	2.5
Bruto investicije u osnovna sredstva	6.9	6.5	6.5	4.0	3.5
Izvoz roba i usluga	9.0	2.5	2.7	5.1	5.2
Uvoz roba i usluga	5.9	3.2	5.3	3.1	2.0
	rast u procentima ako nije naznačeno drugačije				
Makroekonomski indikatori:					
Rast zaposlenosti	10.8	3.5	2.4	2.0	1.3
Rast zarada (bruto)	11.8	5.0	9.0	4.0	4.0
Stopa nezaposlenosti	13.1	11.7	10.6	9.9	9.2
Neto SDI, %BDP	6.2	7.4	6.9	6.6	6.3
Novoodobreni krediti	-6.0	15.0	15.0	4.0	5.0

Izvor: Projekcije Ministarstva finansija

Makroekonomski indikatori:

- Deficit tekućeg računa platnog bilansa će se spustiti sa procijenjenih 12,6% BDP-a u 2024, na 10,3% BDP-a u 2027. godini, kao rezultat predviđene dinamike uvoza i izvoza, uz povećanje suficita na računima usluga, kao i primarnog i sekundarnog dohotka;
- Učešće neto stranih direktnih investicija (neto SDI) projektovano je na oko 6,8% BDP-a u srednjem roku;
- Novoodobreni krediti će nastaviti da stimulišu rast privredne aktivnosti uz znatno brži rast (blizu 10,0%), usljed ublažavanja kreditnih uslova i pada kamatnih stopa, kao i usljed povećanja raspoloživog dohotka građana i većeg kreditiranja privrede shodno reformi poreske politike;
- Zaposlenost će, nakon snažnog rasta u prethodnim godinama, u periodu 2025–2027. bilježiti umjereniji rast, uz prosječnu godišnju stopu od oko 2%. Stopa nezaposlenosti će se prema projekcijama, spustiti sa 11,7% u 2024, na 9,2% u 2027. Rast zarada u srednjem roku procijenjen je na oko 6% godišnje, shodno povećanju minimalne i prosječne zarade u ekonomiji;
- Inflacija će se prema procjenama smanjiti sa 3,7% u 2024, na nivo od 2,3% na kraju projektovanog perioda (2027), uz prognoziranu dinamiku kretanja domaćeg privrednog ciklusa i smirivanje inflatornih pritisaka u Evropi i na globalnom nivou.

Gledajući sa proizvodne strane, rast crnogorske ekonomije u srednjem roku će dominantno opredjeljivati sektori turizma (rast 6% godišnje), poljoprivrede (rast 7%) i građevinarstva (rast 4%), u skladu sa projektovanom dinamikom investicija.

U sljedećoj tabeli dat je pregled indikatora po agregiranim proizvodnim sektorima:

Sektori	realne stope rasta, u %				učesće u rastu BDP-u, %				učesće u BDV, u %			
	2024	2025	2026	2027	2024	2025	2026	2027	2024	2025	2026	2027
Poljoprivreda	7.0	7.0	7.0	7.0	0.4	0.4	0.4	0.4	7.2	7.3	7.6	7.8
Industrijska proizvodnja	4.2	6.0	6.2	5.2	0.4	0.5	0.6	0.5	11.3	11.4	11.7	11.8
Građevinarstvo	3.0	5.0	3.0	4.0	0.1	0.2	0.1	0.1	4.4	4.4	4.3	4.4
Uslužne djelatnosti	4.1	4.6	3.1	3.4	2.5	2.9	1.9	2.1	77.1	76.9	76.4	76.0
-od čega usluge smještaja i ishrane	-2.0	6.0	6.0	7.0	-0.2	0.5	0.5	0.6	10.2	10.3	10.5	10.8
BDV (bruto dodata vrijednost)	3.8	4.8	3.2	3.1	3.8	4.8	3.2	3.1	100.0	100.0	100.0	100.0
Porezi minus subvencije	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	N/A	N/A	N/A	N/A
BDP	3.8	4.8	3.2	3.1	3.8	4.8	3.2	3.1	N/A	N/A	N/A	N/A

Izvor: Projekcije Ministarstva finansija

Planirano ostvarenje makroekonomskih i fiskalnih pokazatelja u srednjem roku zasnovano je na tekućim planovima i politikama, pretpostavkama privrednog ciklusa u EU, uz predviđene mjere reformi kojima će se ostvariti osnovni scenario prognoziranih kretanja. Ipak, usljed neizvjesnog konteksta domaćeg i eksternog okruženja u kojima se odvija privredna aktivnost,

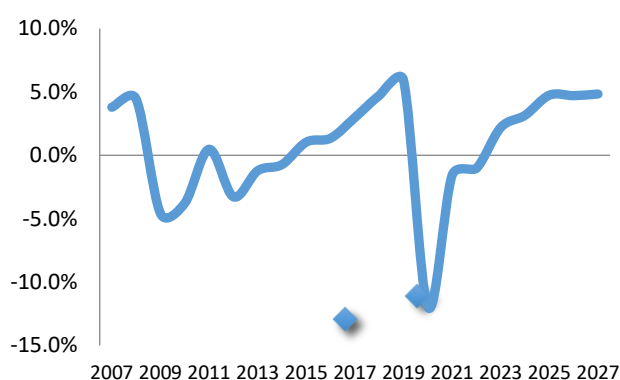
projektovani pokazatelji su podložni promjenama usljed identifikovanih rizika po makroekonomsku i finansijsku stabilnost.

Stoga, ključni rizici koji bi mogli uticati na prospekte rasta u narednom periodu su dati u nastavku:

- Usporavanjem evropske ekonomije i trajućim inflatornim pritiscima, ranjivosti domaće ekonomije ostaju snažno izražene. Efekti značajnijih promjena u privrednim trendovima EU, se dominantno odnose na potencijalno niži rast turizma u Crnoj Gori, investicija i potrošnje, a posljedično i na niži ekonomski rast;
- Sporija dinamika implementacije investicionih planova i strukturnih reformi u ekonomiji, koja može dovesti do usporavanja ekonomskog rasta i ostvarenja prihoda budžeta;
- Klimatske promjene mogu imati efekte po dinamiku rasta ekonomije u srednjem roku, usljed uticaja na sektore turizma, poljoprivrede i energetike.

3.2.2. Potencijalni rast

Grafik 3.2.2: Output gap 2007-2027

Crnogorska ekonomija tokom posljednjih nekoliko godina bilježi visoke stope ekonomskog rasta. Analiza proizvodnih faktora u makroekonomskom modelu, pokazuje da se rast crnogorske ekonomije u periodu 2007-2024, kretao oko potencijala, pa je prosječni rast ekonomije u ovom periodu iznosio 2,6%. Rastu je najviše doprinio rast kapitalne aktive od 2,4%, radna snaga je kao faktor

rasta dodala 1,2%, dok je ukupna faktorska produktivnost, kao faktor kombinovanja raspoloživih tehnoloških kapaciteta, oduzela rastu 1,0%. Za period 2025-2027, potencijal rasta crnogorske ekonomije se prema procjeni povećava na 3,1%, pri čemu se struktura proizvodnih faktora mijenja u korist većeg doprinosa radne snage ekonomskom rastu, usljed porasta aktivnosti i broja zaposlenih, kao i pada stope nezaposlenosti u srednjem roku brže od inicijalno očekivanog.

Usljed reformi poreske i fiskalne politike i povećanja raspoloživog dohotka kroz rast minimalne i prosječne zarade, crnogorska ekonomija će u narednom trogodišnjem periodu ostvarivati rast iznad potencijalnog, istovremeno ubrzavajući domaću potražnju kroz snažnu ličnu potrošnju i investicije. Shodno modelskim projekcijama, predviđa se ostvarivanje pozitivnog

jaza između potencijalnog i realno projektovanog BDP-a (takozvani pozitivni *output gap*) u srednjoročnom periodu. Konvergenciju će, pored reformi u fiskalnoj politici, voditi najavljene strukturne reforme, kojima se stvaraju regulatorne pretpostavke za održanje dinamičnog rasta ekonomije i rast konkurentnosti i produktivnosti.

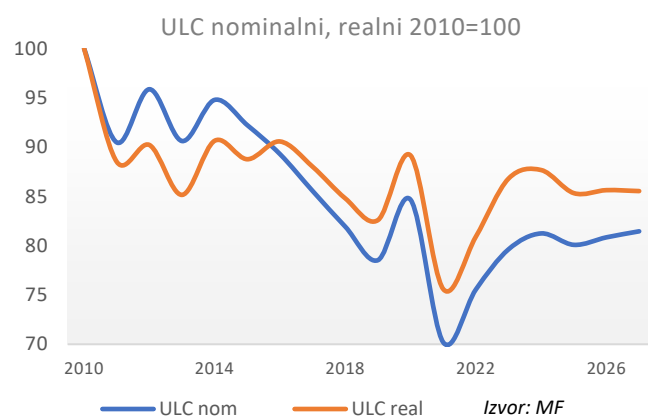
3.2.3. Eksterni sektor i njegova srednjoročna održivost

Nedovoljna diversifikovanost crnogorske ekonomije i velike fluktuacije u izvozu usljed visoke koncentracije i učešća sektora električne energije i metalske industrije, odnosno aluminijuma, uslovljavaju visoki spoljnotrgovinski deficit. Procjenjuje se da će negativni trgovinski bilans kao razlika između izvoza i uvoza roba, porasti sa 44% BDP-a u 2024. godini, na 45,9% BDP-a u 2027. godini. Ovim trendovima će u najvećoj mjeri doprinijeti planirana rekonstrukcija Termoelektrane Pljevlja, koja će usloviti privremenu obustavu rada ovog postrojenja i visoku potrebu uvoza električne energije u 2025. godini.

Iako će ove trendove djelimično ublažiti rast suficita na računima usluga, primarnog i sekundarnog dohotka, na kraju srednjeg roka predviđen je dvocifreni deficit tekućeg računa platnog bilansa na oko 10,3% BDP-a, pri čemu će najveći dio deficita biti finansiran prilivom stranih direktnih investicija.

Analiza konkurentnosti koja je urađena na osnovu **jedinične cijene rada (ULC)**, pokazuje da je

Grafik 3.2.3 Jedinični troškovi rada 2010-2027

cjenovna konkurentnost značajno rasla u periodu 2010-2019, kao posljedica dinamike rasta zarada, zaposlenosti i BDP-a. Cjenovna konkurentnost rada je u 2020 smanjena, dok je u 2021. poboljšana. Trend pada konkurentnosti cijene rada je primjetan tokom proteklih nekoliko godina, usljed znatno bržeg rasta troškova fonda zarada u ekonomiji od porasta ekonomske aktivnosti. U periodu 2025-2027, očekuje se poboljšanje cjenovne konkurentnosti

rada u domaćoj ekonomiji, iako će nominalne zarade bilježiti nešto veći rast, realni fond zarada će usljed projektovanih stopa inflacije i rasta zaposlenosti, biti manji od povećanja BDP-a. Prosječni trošak zarada će u srednjem roku biti niži usljed reforme poreske politike i umanjenja stope doprinosa za penzijsko invalidsko osiguranje, sa 20,5% na 10%, pri čemu će poslodavci ostvariti bruto uštede na sve nivoe zarade iznad novog praga minimalne (600€, odnosno 800€).

Grafik 3.2.4 Produktivnost, 2007-2027

Procijenjena **produktivnost rada**, kao odnos realnog BDP-a i broja zaposlenih na nivou ekonomije, porasla je oko 1% u periodu 2008-2024. U periodu 2025-2027. godine, projektovan je porast produktivnosti rada od 1,7% prosječno godišnje, usljed predviđenog bržeg rasta realnog BDP-a i novostvorene vrijednosti u ekonomiji od povećanja broja zaposlenih, imajući u vidu reforme poreske i fiskalne politike na osnovu

kjih je predviđen snažan porast potrošnje i investicija u srednjoročnom periodu.

3.3. Alternativni scenario

Kako su makroekonomski izgledi u kratkom roku neizvjesni i podložni fluktuacijama, neophodno je izraditi dodatni scenario makroekonomskih kretanja, koji uzima u obzir eventualnu materijalizaciju potencijalnih rizika i izazova po srednjoročni rast. Identifikovani rizici se odnose na domaće i međunarodno okruženje, koje bi uslovalo niži privredni rast, pad potrošnje i slabiju investicionu aktivnost od inicijalno planirane.

3.3.1. Makroekonomski i fiskalni scenario nižeg rasta 2024-2026 (stres test scenario)

Ključne pretpostavke alternativnog scenarija uključuju slabiju dinamiku povećanja privatne potrošnje i kapitalnih investicija, uz niži rast u turističkom sektoru usljed slabe avio dostupnosti i nepovoljnih izgleda za EU biznis ciklus. U ovom scenariju, umjereni pad potražnje, u kombinaciji sa geopolitičkim neizvjesnostima i visokim referentnim kamatnim stopama opredijelili bi usporavanje ulaganja investitora, nižu zaposlenost od inicijalno predviđene, dok bi inflacija i dalje bila povišena u narednoj godini. Svi ovi efekti bi posljedično uticali na planirani ekonomski rast.

Sumarno, kombinacijom ostvarivanja potencijalnih rizika po makrofinansijsku stabilnost, ekonomski rast u srednjem roku bi iznosio prosječno 2,8%, odnosno oko 0,9 procentnih poena niže u odnosu na osnovni scenario projekcija. Umjereniji rast investicija, nešto slabiji rast prihoda od turizma, bi u srednjem roku uticali na niži rast zaposlenosti za oko 0,4 procentnih poena, a samim tim i na manju potrošnju domaćinstava. Nepovoljne makroekonomske performanse bi se odrazile na slabije punjenje prihoda budžeta. Stopa nezaposlenosti bi porasla za oko 0,4 procentnih poena u odnosu na osnovni scenario. Sveukupno, makroekonomski izgledi bi bili pozitivni, ali bi odražavali kontekst izmijenjenog međunarodnog okruženja. Rast ekonomije bi ostao dinamičan u 2025. godini, usljed sveobuhvatnih reformi Vlade, budući da će prema očekivanjima povećanje zarada u ekonomiji i povoljniji investicioni

ambijent sa snižavanjem troškova rada, opredjeljivati makroekonomska kretanja u srednjem roku.

Makroekonomske projekcije prema scenariju nižeg rasta date su u sljedećoj tabeli:

Tabela 3.3.1: Crna Gora, makroekonomske projekcije, scenario nižeg rasta

CG: Makroekonomske projekcije, 2025-2027 – Scenario nižeg rasta			
Crna Gora: Scenario nižeg rasta	2025	2026	2027
Nominalni BDP u mil.€	7836.8	8154.4	8466.7
Nominalni rast	5.7	4.1	3.8
Realni rast	3.2	2.4	2.7
Inflacija (prosjek)	3.4	2.2	2.0
Privatna potrošnja, realni rast u %	5.3	1.5	1.2
Investicije, realni rast u %	5.0	3.0	3.0
Zaposlenost, rast u %	1.4	2.1	1.0
Stopa nezaposlenosti, u %	11.0	10.2	9.6

Izvor: Projekcije Ministarstva finansija

Usporavanje stope rasta ekonomije bi se u srednjem roku odrazilo na punjenje prihoda budžeta i posljedično niže ostvarenje. Prema prognozama Ministarstva finansija, fiskalni efekti na prihodnoj strani bi podrazumijevali niže prihode od oko 1,4% u odnosu na osnovni scenario kretanja, odnosno u rasponu od 36-47 miliona eura godišnje. Ovo bi odgovaralo padu prihoda za oko 0,5% BDP-a, a dominantno bi bilo uslovljeno padom prihoda u 2025. godini, najviše po osnovu kategorije doprinosa, kao i nižeg ostvarenja prihoda od PDV-a i akciza kao kategorija indirektnih poreza čije ostvarenje je uslovljeno dinamikom potrošnje i investicija u ekonomiji. U alternativnom scenariju je predviđeno i niže ostvarenje kategorije donacija, za finansiranje prioritarnih reformi i projekata. Ukoliko bi ostvarenje ove kategorije bilo na nivou predviđenim Planom rasta EU u osnovnom scenariju, procijenjeni pad prihoda budžeta bi bio niži i iznosio bi oko 1% BDP-a ili oko 30 miliona eura godišnje.

Projekcije prihoda budžeta prema scenariju nižeg rasta date su u sljedećoj tabeli:

Tabela 3.3.2: Crna Gora, projekcije prihoda budžeta, scenario nižeg rasta

Naziv	7836.80		8139.20		8450.90	
	2025		2026		2027	
	mil.€	%BDP	mil.€	%BDP	mil.€	%BDP
Izvorni prihodi	2850.1	36.4%	2956.7	36.3%	3064.1	36.2%
Porezi	2170.6	27.7%	2260.2	27.7%	2342.4	27.7%
Doprinosi	430.1	5.5%	461.6	5.7%	488.8	5.8%

Izvor: Projekcije Ministarstva finansija

4. FISKALNI OKVIR

4.1. Strategija politike i srednjoročni ciljevi

Cilj fiskalne politike u periodu trajanja mandata 44. Vlade Crne Gore je: predvidiva i podsticajna fiskalna politika koja će doprinijeti povećanju atraktivnosti Crne Gore kao investicione destinacije i povoljnijem poslovnom ambijentu u cilju stvaranja novih izvora ekonomskog rasta, otvaranju novih radnih mjesta i ubrzavanju konvergencije dohotka i BDP po glavi stanovnika ka prosjeku EU.

Sve planirane mjere fiskalne politike u srednjem roku usmjerene su na unaprijeđenje poslovnog ambijenta i konkurentnosti privrede sa jedne i unapređenje standarda građana sa druge strane, uz očuvanje makroekonomske i fiskalne stabilnosti.

Kako bi odgovorila na preporuke sa ekonomskog i finansijskog dijaloga sa Evropskom unijom iz maja 2024. godine, a u skladu sa zajedničkim zaključcima, Vlada je u skladu sa sistemskim Zakonom o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, u septembru 2024. godine usvojila Predlog fiskalne strategije Crne Gore za period 2024-2027. godine, što je odgovor na preporuku 1 sa ministarskog dijaloga, u kojem se navodi da Crna Gora usvoji srednjoročnu fiskalnu strategiju. Na temelju ekonomske politike Crne Gore, strateških opredjeljenja i kriterijuma fiskalne odgovornosti, Fiskalnom strategijom prezentovani su ciljevi fiskalne politike, mjere i aktivnosti za postizanje tih ciljeva i makroekonomske i fiskalne projekcije u periodu 2024 – 2027. godine.

Stabilne i održive javne finansije glavni su preduslov ukupne makroekonomske stabilnosti svake zemlje, te odgovorno upravljanje javnim finansijama. Preduslovi makro-fiskalne stabilnosti su smanjenje deficita javnih finansija na kratak rok, zaduživanje isključivo za finansiranje kapitalnih projekata, odnosno ostvarenje suficita tekuće budžetske potrošnje, uz kontinuirani rast budžetskih prihoda i optimizaciju tekuće budžetske potrošnje.

Fiskalna strategija predstavlja ključni razvojni dokument za vremenski okvir mandata Vlade, u kojem su definisane ključne mjere ekonomske i fiskalne politike, kao i druge reforme u oblasti poslovnog ambijenta. Upravo postojanje Fiskalne strategije omogućava predvidivost politika i vizije Vlade kako za privredu i investitore tako i za građane. Osnovni cilj u oblasti fiskalne politike je stvaranje preduslova za sveobuhvatnu reformu poreskog sistema u cilju proširenja poreske baze, a samim tim i stvaranja novih izvora prihoda, izmjena dalje regulative u skladu sa zakonodavstvom EU, kao i unaprijeđenje konkurentnosti putem smanjenja poreskog opterećenja na rad, koje će Crnu Goru svrstati među državama sa najnižim nametima na zarade zaposlenih u Evropi. U sinergiji sa brojnim drugim mjerama unaprijeđenja ambijenta poslovanja, cilj je stvaranje predvidivog okvira poreske politike, koji će biti okosnica održivog poslovanja i konkurentnosti crnogorske ekonomije u godinama koje dolaze.

Dodatno, kao odgovor na preporuku 2 sa Ekonomsko finansijskog dijaloga sa EU, **Ministarstvo finansija je pripremio Izvještaj o poreskim rashodima**, koji će biti usvojen do kraja 2024. godine, u skladu sa Programom rada Vlade. Izvještaj o poreskim rashodima će predstavljati adekvatnu osnovu za analizu ekonomskog i fiskalnog uticaja poreskih rashoda, te pripremu budžetskih preporuka za smanjenje poreskih rashoda. **Navedena analiza predstavljaće i osnov za odlučivanje o mjerama fiskalne politike u srednjem i dugom roku, kao i o efektima već uvedenih mjera i reformi.** Tokom 2024. godine, došlo je do izmjene konkretne zakonske regulative kojom je ukinut određeni broj poreskih izdataka, a navedeno će za rezultat imati i snažan fiskalni efekat. U pitanju su mjere i izmjene zakonske regulative sadržane u Fiskalnoj strategiji Crne Gore za period 2024-2027. godine. Takođe će Ministarstvo finansija, shodno očekivanoj tehničkoj podršci MMF-a u 2025. godini, nastaviti sa detaljnijim procjenama poreskih izdataka po kategorijama prihoda, pa samim tim i unaprijediti kvalitativni i kvantitativni okvir analize.

4.2. Izvršenje budžeta u 2024. godini

Izvorni prihodi u 2024. godini procijenjeni su u iznosu od 2.784,3 mil.€ ili 37,5% procijenjenog BDP-a (7.416,7 mil.€), što je u odnosu na plan po Rebalansu budžeta više za 11,7 mil.€ ili 0,4%. Navedeno povećanje opredijeljeno je dominantno većom naplatom prihoda po osnovu poreza na dodatu vrijednost, kao rezultat rasta ekonomske aktivnosti i potrošnje domaćinstva.

Procijenjeni prihodi budžeta za 2024. godinu veći su za 217,9 mil.€ ili 8,5% u odnosu na 2023.

U poređenju sa prethodnom godinom, a prema procjeni za 2024. godinu, najznačajniji rast bilježe sljedeće kategorije prihoda:

- **porez na dodatu vrijednost** koji je procijenjen u iznosu od 1.204,4 mil. €, što je za 145,1 mil.€ ili 13,7% veće u odnosu na 2023. godinu;
- **porez na dobit pravnih lica** koji je procijenjen u iznosu od 205,7 mil. €, odnosno za 54,4 mil.€ ili 35,9% više u odnosu na 2023. godinu;
- **akcize** koje su procijenjene u iznosu od 365,8 mil. € i veće su za 42,7 mil.€ ili 13,2% u odnosu na 2023. godinu, i
- **porez na dohodak fizičkih lica** koji je procijenjen u iznosu od 87,6 mil. € što je za 21,2 mil.€ ili 31,9% veće u odnosu na 2023. godinu.

Sa druge strane, Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o budžetu za 2024. godinu, izdaci budžeta utvrđeni su u iznosu od 3.009,6 mil € što predstavlja 40,6% procijenjenog BDP-a. Najveće odstupanje se odnosi na izdvajanja za isplatu prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja dominantno zbog povećanja minimalne penzije, transfera institucijama javnog zdravlja, kao i rasta izdvajanja za bruto zarade (usvajanje granskih kolektivnih ugovora kojima su povećane zarade zaposlenih u javnom sektoru u 2024. godini).

Najznačajnije uvećanje u odnosu na 2023. godinu evidentirano je za izdvajanja za mandatornu potrošnju i infrastrukturne projekte i to u sljedećim oblastima: **Javne finansija** 304 mil €, **Socijalno staranje** 184 mil €, **Saobraćaj** 43 mil €, **Zdravstvo** 23 mil €, **Javna bezbjednost i odbrana** 26.7 mil €, **Poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda** 4 mil € i td.

U okviru oblasti **JAVNIH FINANSIJA** planiran je iznos na nivou od **860 mil €**, što predstavlja **304 mil €** više u odnosu na 2023. godinu, ili 31% i uvećanje se dominantno odnosi na uvećanje mandatornih troškova države za servisiranje javnog duga 676 mil €, odnosno 234 mil € više u odnosu na 2023. godinu.

U oblasti **SOCIJALNOG STARANJA** planiran je iznos na nivou od **989 mi €**, odnosno **33 %** ukupnih izdataka budžeta i čini najveći sektor u budžetu države u 2024. godini. U okviru ove oblasti, za potrebe **Prava iz oblasti socijalne zaštite** planirana su u ukupnom iznosu od **212 mil €**, što predstavlja uvećanja u odnosu na 2023. godinu od cca **2,3 mil €**, čime se obezbijuje redovno izmirivnaje obaveza po osnovu: Dječijih dodataka, porodiljskih odsustva, tuđe njege i pomoći, ishrana djece u predškolskim ustanovama, kao i ostalih prava iz oblasti socijalne zaštite. Takođe, u okviru Socijalnog staranja, za potrebe **Prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja** planirana su u iznosu od 737 mil €, i uvećana su za 183 mil €, čime je obuvaćeno uvećanje minimalne penzije na 450€ kao i 3 redovna usklađivanja u toku 2024. godine

Za potrebe oblasti **ZDRAVSTVA**, opredjeljena su sredstva u iznosu **442 mil €**, što predstavlja uvećanje od **23 mil €**, a u odnosu na 2023. godinu, a koje se dominantno odnosi na potrebe fonda zdravstva i finansiranja javnih zdravstvenih ustanova.

Za potrebe sektora **JAVNE BEZBIJEDNOSTI I ODBRANE**, opredjeljena su sredstva u iznosu od 227,7 mil €, a u odnosu na 2023. godinu dodatna sredstva iznose **26.7 mil €** i čime se obezbijuje izdvajanje za oblast odbrane u izsnou od 2% BDP-a, u skladu sa NATO obavezama.

Sektoru **POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I VODOPRIVREDE** opredjeljena su ukupna sredstva u iznosu od **73 mil €**, što predstavlja uvećanje za **4.2 mil €** u odnosu na 2023. godinu, čie se predviđa dodatno izdvajanje za mjere podsticaja za razvoj pojoprivredne proizvodnje kao i doatna sredstva kako bi se redovno izmirivale uvećane staračke naknade Pored navedenog, u okviru Tekuće budžetske rezerve, raspoloživa su dodatna sredstva za ovaj sektor, u iznosu od **3 mil €**, za potrebe uvođenja novih poljoprivrednih površina u registre (LPIS – Land and Parcel Identification System)

KAPITANI BUDŽET, kao razvojna komponenta, u 2024 godini planiran je na nivou i **237 mil €**, što predstavlja uvećanja za **48 mil € u odnosu na 2023. godinu**. Planirana sredsva su opredjeljena za realizaciju kapitalnih projekta kod **Uprave za saobraćaj** u iznosu od 115,7 mil € i kod **Uprave za kapitalne projekte** u iznosu od 121,3 mil €.

Shodno procijenjenim nivoima prihoda i planiranim nivoima rashoda budžeta u 2024. godini, deficit budžeta države je planiran na nivou od 3% BDP-a. Međutim, imajući pozitivne trendove izvršenja budžeta u periodu od 10 mjeseci 2024. godine tokom kojih je ostvaren suficit budžetske potrošnje na nivou od 1% BDP-a, iako se očekuje inteziviranje potrošnje do kraja 2024. godine u skladu sa očekivanom dinamikom saldiranja obaveza za tekuću godinu, ipak se očekuje da će finalni budžetski bilans biti značajno bolji od planiranog.

4.3. Budžetski planovi za 2025. godinu

Projekcija prihoda budžeta u periodu 2025 – 2027. godine bazira se na:

- projekciji makroekonomskih indikatora koji utiču na kretanje prihoda budžeta, shodno osnovnom makroekonomskom scenariju;
- postojećoj zakonskoj regulativi;
- mjerama poreske politike u srednjem roku.

Ključne mjere poreske i fiskalne politike u narednom periodu odnose se na smanjenje poreskog opterećenja na rad i sprovođenje programa za unaprjeđenje konkurentnosti privrede i privlačenje kredibilnih investitora kroz **program 'Evropa sad 2'**. Uvažavajući principe makroekonomske stabilnosti i održivosti javnih finansija, Vlada je implementirala povećanje minimalne zarade u ekonomiji, na način da minimalna zarada do nivoa V kvalifikacije obrazovanja iznosi 600 eura, odnosno 800 eura za nivo VI i viši. Istovremeno, Vlada je predložila, a Skupština Crne Gore usvojila izmjene zakona kojima se smanjuje poresko opterećenje na rad, kroz niže stope doprinosa za penzijsko invalidsko osiguranje (PIO) i to: umanjeње sa 15% na 10% na teret zaposlenih i ukidanje doprinosa za PIO na teret poslodavca (sa 5,5% na 0%). Na ovaj način, uz dvije usvojene mjere već od oktobra 2024. godine, došlo je do snažnog porasta minimalne i prosječne zarade u privredi. Vlada predviđa da će predložene mjere smanjiti jaz u socijalnoj nejednakosti i ograničiti odliv radne snage iz zemlje. Kroz povećanje raspoloživog dohotka istovremeno će se povećati lična potrošnja i ubrzati ekonomski rast što će omogućiti rast budžetskih prihoda kroz veću naplatu poreza na potrošnju. Dodatno, kroz uštede za poslodavce za sve nivoe zarade iznad minimalne, stvaraju se preduslovi za povećanje investicija u ekonomiji, ali i kompenzaciju izgubljenih prihoda kroz nižu sivu ekonomiju i veću poresku osnovicu usljed rasta minimalne zarade.

Nakon implementacije ove poreske reforme, Crna Gora će postati država sa jednim od najnižih poreskih opterećenja na rad, budući da će "poreski klin" kada je u pitanju u pitanju prosječna zarada iznositi 16,2% (na 100€ zaposleni zadržava 83,8€ a država naplaćuje 16,2€) dok će u slučaju minimalne zarade od 600€ iznositi 11,1% a na 800€ 13,5%.

Projektuje se da će državni budžet biti uskraćen za između 180-200 mil. € po osnovu smanjenja doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje, pri čemu se jedan dio prihoda po ovom osnovu

kompenzuje kao što je pomenuto kroz višu bruto osnovicu, dok se drugim kompenzatornim mjerama ostvaruje neutralni fiskalni efekat na budžet već u 2025. godini.

Ključni pregled kompenzacije izgubljenih prihoda dat je u sljedećoj tabeli:

Tabela 4.3 Kompenzatorne mjere na prihodnoj strani budžeta

Rast prihoda iznad planiranih u 2024. godini	50.0
Projektovani rast prihoda po osnovu ekonomske aktivnosti u 2025. godini	70.0
Rast lične potrošnje po osnovu rasta minimalne i prosječne zarade	25.0
Uvođenje treće stope PDV-a	60.0
Markiranje goriva	5.0
Proširenje obuhvata akciznih proizvoda	8.0
Proširenje obuhvata poreza na dohodak	2.0
Oporezivanje dobitaka od igara na sreću	5.0
Implementacija novog zakona o igrama na sreću	3.0
Suzbijanje "sive ekonomije"	3.0
Naplata poreskog duga imovinom poreskog obveznika	1,0
Naplata glavnice duga po osnovu otpisa kamata	5.0
Porez na promet vozila	1.5
UKUPNO	238.5

Izvor: Ministarstvo finansija

Jedna od ključnih mjera podrazumijeva reformu snižene stope PDV-a, koja se povećava sa 7% na 15%, između ostalog, na usluge smještaja u hotelima i sličnom tipu smještaja i usluge posluživanja hrane i pića u ugostiteljskim objektima. Pritom, imajući u vidu da ove djelatnosti generišu značajne prihode, obezbijedena je adekvatna održivost izmjena poreske politike u ovom dijelu, ne ugrožavajući dugoročnu konkurentnost Crne Gore kao atraktivne turističke destinacije. Ova mjera će imati snažne fiskalne efekte u 2025. godini. Dodatno, vrši se ukidanje nulte stope PDV-a na pojedine proizvode i usluge, kao i proširenje poreske baze usljed izmjene zakonskih rješenja.

Važno je naglasiti da su u Fiskalnoj strategiji, pored sveobuhvatne reforme poreske i fiskalne politike, sadržane i brojne druge mjere sektorskih politika, kojima se pospješuje investicioni i sveukupni poslovni ambijent u zemlji. Najznačanije mjere strukturnih reformi koje Vlada planira u srednjem roku odnose se na reforme u oblasti tržišta rada (stalni sezonski radnik, reforma zapošljavanja stranaca), reforme poreske i carinske administracije, uspostavljanje sistema elektronske registracije preduzeća, mjere za suzbijanje sive ekonomije i druge.

Polazeći od svega navedenog, **izvorni prihodi budžeta u periodu 2025-2027. godine**, kretaće se u rasponu od 2.886,1 mil.€ ili 36,2% BDP-a u 2025, do 3.111,3 mil.€ ili 35,5% BDP-a u 2027. godini. Izvorni prihodi budžeta u 2025. godini planirani su u iznosu od 2.886,1 mil.€ ili 36,2% procijenjenog BDP-a (7.965,4 mil.€), što je u odnosu na procjenu za 2024. godinu veće za 101,8 mil.€ ili 3,7%.

I pored smanjenja poreskog opterećenja na zarade, tj. smanjenja stope doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje sa ukupno 20,5% na 10%, ostvaruje se rast prihoda budžeta uslijed rasta naplate poreza na dodatu vrijednost, akciza, poreza na dohodak i poreza na dobit, naknada za priređivanje igara na sreću, kao i donacija. Očekivanja Vlade su da će se shodno ekonomskoj strukturi, povećati naplata prihoda od indirektnih poreza, poput PDV-a i akciza, koje su rezultat potrošnje i investicione potražnje u ekonomiji.

Projektovani rast prihoda ostvaruje se po osnovu:

- povećanja lične potrošnje usljed rasta minimalne i prosječne zarade;
- rasta ekonomske aktivnosti (shodno osnovnom makroekonomskom scenariju);
- veće osnovice za obračun novih stopa doprinosa (povećanje minimalne i prosječne zarade) i očekivanog smanjenja „sive ekonomije“ na tržištu rada, uz stope rasta zaposlenosti i zarada u srednjem roku;
- uvođenja treće stope PDV-a od 15%;
- proširenja poreskog obuhvata proizvoda u dijelu negaziranih pića sa dodatkom šećera, uvođenja akcize na „mirna“ vina, „markiranja goriva“;
- oporezivanje dobitaka od igara na sreću i implementacije novog zakonskog rešenja u dijelu priređivanja igara na sreću; je kretanje determinisano redovnim usklađivanjem u skladu sa postojećim zakonskim rješenjima.
- naplate poreskog duga kroz novo zakonsko rešenje u dijelu otpisa kamate u slučaju uplate glavnice duga;
- smanjenja „sive“ ekonomije kroz implementaciju Programa za suzbijanje sive ekonomije.

Objašnjenje po glavnim kategorijama javnih prihoda

Ukupni javni prihodi u 2025. godini planirani su u iznosu od 3.283,0 mil. € ili 41,2% BDP-a.

Porez na dohodak u 2025. godini planiran je u ukupnom iznosu od 198,4 mil.€ ili 2,5% projektovanog BDP-a. Na rast ove kategorije prihoda u srednjem roku utiču: projektovani rast zaposlenosti i zarada; očekivani rast naplate uslijed rasta minimalne i prosječne zarade, kroz veću osnovicu za obračun ovog poreza; oporezivanje dobitaka od igara na sreću kao i oporezivanje djelatnosti koje se obavljaju preko interneta i prihoda koje fizičko lice ostvari od drugog fizičkog lica, shodno novim zakonskim rješenjima.

Doprinosi u 2025. godini planirani su u ukupnom iznosu od 449,1 mil.€ ili 5,6% projektovanog BDP-a. Ova kategorija prihoda u srednjem roku opredijeljena je smanjenjem stope doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje na teret zaposlenog sa 15% na 10% i na teret poslodavca sa 5,5% na 0%, odnosno ukupno sa 20,5% na 10%. Ovom mjerom će doći do uvećanja neto zarada zaposlenih, uz istovremeno niži bruto trošak isplata fonda zarada za poslodavce.

Pored uticaja navedene reforme, kroz smanjenje prihoda po ovom osnovu, doprinosi ostvaruju rast pod uticajem projektovanog rasta zaposlenosti i zarada, očekivanog smanjenja neformalnog zapošljavanja i implementacije Zakona o reprogramu poreskog potraživanja, shodno planu otplate ove kategorije prihoda.

Porez na dobit pravnih lica u 2025. godini planiran je u iznosu od 219,9 mil.€ ili 2,8% BDP-a što je rezultat izrazito dobre naplate ove kategorije prihoda budžeta, koja je već u aprilu 2024. godine premašila godišnji plan uslijed rasta ekonomske aktivnosti u 2023. godini.

Porez na dodatu vrijednost u 2025. godini projektovan je u iznosu od 1.372,6 mil.€ ili 17,2% BDP-a. Prihodi od poreza na dodatu vrijednost planirani su na osnovu projekcija rasta potrošnje domaćinstava i uvoza, shodno makroekonomskom scenariju koji uključuje rast zarada i potrošnje po osnovu reforme poreske politike. Pored navedenog, rast ove kategorije prihoda ostvaruje se po osnovu uvođenja treće stope PDV-a od 15%, pri čemu se najveći efekat odnosi na izjednačavanje stope za smještaj u hotelima i usluživanje hrane i pića u ugostiteljskim objektima i hotelskim restoranima.

Prihodi od akciza u 2025. godini planirani su u iznosu od 403,5 mil.€ ili 5,1% BDP-a. Rast naplate akciza planiran je prevashodno kao rezultat projektovanog rasta ekonomske aktivnosti i potrošnje domaćinstava, proširivanja obuhvata akciznih proizvoda i nastavka implementacije suzbijanja nelegalnog prometa duvana i duvanskih proizvoda.

U 2025. godini, prihodi po osnovu **naknada** planirani su u iznosu od 157,2 mil.€ ili 2,0% BDP-a, dominantno kao rezultat očekivane implementacije novog zakonskog rešenja u dijelu priređivanja igara na sreću.

Ostali prihodi u 2025. godini planirani su u iznosu od 72,0 mil.€ ili 0,9% BDP-a kao rezultat završetka implementacije projekta „Ekonomskog državljanstva“.

Prihodi od **donacija** u periodu 2025-2027. godine kretaće se u intervalu od 161,0 mil.€ ili 2,0% BDP-a u 2025, do 151,4 mil.€ ili 1,7% BDP-a u 2027. godini, prevashodno kao rezultat povlačenja sredstava u okviru Plana rasta za Zapadni Balkan, a u skladu sa reformama i aktivnostima planiranim u okviru Reformske agende Crne Gore za period 2024-2027. godine.

Javna potrošnja⁴ u 2025. godini projektovana je na nivou od 3.561,7 mil. € ili 44,7% procijenjenog BDP-a i u odnosu na 2024. godinu veća je za 160,5 mil. € ili 4,72%. Ukupan rast izdataka u 2025. godini prevashodno je rezultat rasta tekuće budžetske potrošnje od čega se najveći dio odnosi na mandatorne rashode čiju visinu opredjeljuju postojeća zakonska rješenja.

---

⁴ Procijenjeni podaci o izvršenju opšteg nivoa države za 2025. godinu

Izdaci budžeta države planirani su u iznosu od **4,03** milijardi eura i veći su u odnosu na budžet za 2024 godinu za **505,5 miliona eura**. Dodatna potrošnja iskazana je u okviru potreba većeg izdavnja troškova mandatornog karaktera.

Naime, ukupan iznos budžeta države se raspodjeljuju po sljedećoj strukturi:

Struktura Budžeta za 2025. godinu	€
Tekući budžet	1,505,713,226.92
Budžet državnih fondova	1,304,949,635.05
Kapitalni budžet	280,000,013.00
Transakcije finansiranja	886,172,147.70
Rezerve	50,000,000.00
Ukupno	4,026,835,022.67

Najznačajnije uvećanje prije svega odnosi se na dodatna izdvajanja u oblastima: **Javnih finansija**, 347,7 mil €, **Socijalnog staranja** 51,48 mil €, **Saobraćaja** 743,2 mil €, **Zdravstva** 32,1mil €, **Obrazovanje nauka i sport** 17,6 mil €, te **Prostorno planiranje i zaštita životne sredine** 13,4 mil €, **Javna bezbjednost i odbrane** 6,1 mil € i sl.

U srednjoročnom budžeskom okviru je integrisan niz politika na rashodnoj strani budžeta koje, koje su prezentovane u okviru Smjernica makroekonomske i fiskalne politike za period 2025-2027, a koje će se implementirati u narednom periodu. Sredstva za nove politike su planirana u više oblasti, i to kod sektora: javne bezbjednosti i odrbane, pravosuđa i zaštite prava, ekonomije i turizma, obrazovanja, nauke i sporta, zdravstvenog sistema, socijalnog staranja, kulture, jačanja bilateralne i multilateralne saradnje i dr. Ukupna sredstva planirana za implemenetaciju novih politika u ovim oblastima procjenjena su na nivou od oko 150 mil € godišnje.

Pored navedenog, srednjoročni fiskalni okvir na rashodnoj strani uzima u obzir i finansiranje mjera predviđenih Planom rasta za Zapadni balkan u ukupnom iznosu od 383,5 miliona eura u narednom trogodišnjem periodu.

Na osnovu projektovanih prihoda i rashoda opšteg nivoa države (budžet države i lokalnih samouprava), projektuje se deficit javne potrošnje u u 2025. godini u iznosu od 278,7 mil. eur, odnosno 3,5% procijenjenog BDP-a.

4.4. Srednjoročni budžetski izgledi i politike podrške

U svim godinama pojekcija, ostvaruje se suficit tekuće budžetske potrošnje, što govori u prilog tome da država sve svoje tekuće obaveze finansira iz tekućih prihoda, odnosno da se zaduživanje vrši isključivo za potrebe realizacije kapitalnih projekata kojima se daje podrška projektovanom ekonomskom rastu.

Fiskalni okvir (u % BDP-a)		Ostvarenje	Preliminarno	Osnovni scenario			Scenario nižeg rasta		
		2023	2024	2025	2026	2027	2025	2026	2027
Fiskalni pokazatelji	Izvorni javni prihodi	43.0	42.8	41.2	40.7	40.3	41.4	41.2	41.1
	Javna potrošnja	42.3	45.9	44.7	43.8	43.3	45,4	45,1	44,9
	Deficit/Suficit	0.6	-3.1	-3.5	-3.1	-3.0	-4,0	-3,9	-3,8
	Kamate	1.9	2	2.0	2.3	2.5	2,1	2,4	2,6
	Primarni deficit/suficit	2.5	-1	-1.4	-0.8	-0.5	-1,9	-1,5	-1,2
	Javni dug (% BDP)	59.26	62.11	60.71	63.91	64.07	62,34	66,23	68,75

Javni prihodi u periodu 2025 – 2027. godine nastavljaju pozitivan trend i kreću se u rasponu od 3.283,0 mil. € ili 41,2% BDP-a do 3,527.2 mil. € ili 40,3% BDP-a.

Prihodi od poreza na dobit pravnih lica u srednjem roku procijenjeni su na osnovu projektovanog nominalnog rasta BDP-a u periodu 2025-2027. godina, očekivanih efekata naplate obaveza reprogramiranih po ovom osnovu, iz prethodnog perioda, u skladu sa Zakonom o reprogramu poreskog potraživanja, kao i ostalih mjera poreske politike. U periodu 2025-2027. godine, ova kategorija prihoda zabilježiće prosječnu godišnju stopu rasta od oko 5,9%.

Prihodi od **poreza na dodatu vrijednost** planirani su na osnovu projekcija rasta potrošnje domaćinstava i uvoza, shodno makroekonomskom scenariju koji uključuje rast zarada i potrošnje po osnovu reforme poreske politike. Pored navedenog, rast ove kategorije prihoda ostvaruje se po osnovu uvođenja treće stope PDV-a od 15%, pri čemu se najveći efekat odnosi na izjednačavanje stope za smještaj u hotelima i usluživanje hrane i pića u ugostiteljskim objektima i hotelskim restoranima.

U periodu 2025-2027. godine, kao rezultat projektovanog rasta ekonomske aktivnosti, prihodi po ovom osnovu će prosječno godišnje rasti po stopi od oko 6,8%, uz učešće u procentu BDP-a od oko 17,0%. U navedenom periodu, prihodi od poreza na dodatu vrijednost ostvariće rast i po osnovu implementacije konkretnih mjera poreske politike.

Prihodi od akciza u 2025. godini planirani su u iznosu od 403,5 mil.€ ili 5,1% BDP-a. Rast naplate akciza planiran je prevashodno kao rezultat projektovanog rasta ekonomske aktivnosti i potrošnje domaćinstava, proširivanja obuhvata akciznih proizvoda i nastavka implementacije suzbijanja nelegalnog prometa duvana i duvanskih proizvoda.

U periodu 2025-2027. godine, kao rezultat projektovanog rasta privredne aktivnosti, prihodi od akciza po osnovu proširivanja obuhvata akciznih proizvoda i nastavka implementacije suzbijanja nelegalnog prometa duvana i duvanskih proizvoda će prosječno godišnje rasti po

stopi od oko 6,3%, uz učešće u procentu BDP-a od oko 5,0%. Prihodi od akciza u srednjem roku će bilježiti rast naplate po osnovu izmjena zakonske regulative i povećanja poreskog obuhvata.

Prihodi od **donacija** u periodu 2025-2027. godine kretaće se u intervalu od 109,2 mil.€ ili 1,4% BDP-a u 2025, do 100 mil.€ ili 1,1% BDP-a u 2027. godini, dominantno kao rezultat povlačenja sredstava grantova i donacija za izgradnju druge dionice autoputa Bar-Boljare, kao i sredstava u okviru Plana rasta za Zapadni Balkan, a u skladu sa reformama i aktivnostima planiranim u okviru Reformske agende Crne Gore za period 2024-2027. godine.

Značajni prihodi ostvariće se i u slučaju donošenja novog zakonskog rešenja u dijelu legalizacije nelegalno izgrađenih objekata i implementacije Zakona o oduzimanju nelegalno stečene imovinske koristi, kao i u slučaju završetka tenderskog postupka za davanje Aerodroma Crne Gore pod dugoročnu koncesiju. Ovi prihodi nisu predviđeni prezentovanim fiskalnim okvirom za period 2024-2027. godine u cilju konzervativnog planiranja prihoda i sigurnosti finansiranja javne potrošnje.

Kretanje javne potrošnje u periodu 2025-2027. godine karakteriše kontrolisani rast tekuće potrošnje uz stabilan rast mandatornih rashoda čije je kretanje determinisano redovnim usklađivanjem u skladu sa postojećim zakonskim rješenjima.

Nominalni rast rashoda u narednom trogodišnjem periodu prevashodno je uslovljen:

- značajnim rastom izdavanja za finansiranje kapitalnih izdataka kojima se finansiraju infrastrukturni projekti;
- rastom transfera za socijalnu zaštitu (po osnovu projektovanog usklađivanja penzionih i osnovna materijalna davanja iz socijalne i dječije zaštite, a u skladu sa projektovanim rastom inflacije i prosječne zarade);
- transfera institucijama, pojedincima, NVO i javnom sektoru i to prije svega u dijelu finansiranja sistema zdravstvene zaštite;
- implementacije novih politika.

USKLAĐIVANJE PENZIJA I SOCIJALNIH DAVANJA

U Crnoj Gori, usklađivanje penzija i socijalnih davanja je proces kojim se iznosi prilagođavaju ekonomskim uslovima, kao što su inflacija, rast troškova života ili prosječne zarade i ovaj proces je definisan relevantnim zakonima.

1. Usklađivanje penzija

Penzije se usklađuju u skladu sa Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju, prema sledećim parametrima:

- Inflacija: Na osnovu indeksa potrošačkih cena koje objavljuje Uprava za statistiku (MONSTAT).
- Prosječna zarada: Rast ili pad prosječne zarade zaposlenih u Crnoj Gori.

Usklađivanje se vrši tri puta godišnje (1. januara, 1. maja i 1. septembra), na osnovu tzv rotacione formule, odnosno, penzije se usklađuju u procentu koji predstavlja zbir 75% procenta promjene potrošačkih cijena i 25% procenta promjene zarada ako je stopa promjene indeksa potrošačkih cijena veća od stope promjene indeksa zarada, ili jednaka toj stopi, odnosno u procentu koji predstavlja zbir 25% procenta promjene potrošačkih cijena i 75% procenta promjene zarada ako je stopa promjene indeksa potrošačkih cijena manja od stope promjene indeksa zarada.

Ako bi procent koji predstavlja zbir procenta rasta, odnosno pada potrošačkih cijena i procenta rasta, odnosno pada zarada doveo do negativnog usklađivanja, vrijednost penzije se ne usklađuju

2. Usklađivanje socijalnih davanja

Socijalna davanja, uključujući materijalno obezbjeđenje, dječji dodatak i druge oblike pomoći, usklađuju se prema Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti.

Usklađivanje se vrši polugodišnje (01. januara i 01. jula tekuće godine) sa kretanjem troškova života i prosječne zarade zaposlenih na teritoriji Crne Gore na osnovu statističkih podataka za prethodno polugodište u procentu koji predstavlja zbir polovine procenta rasta, odnosno pada troškova života i polovine procenta rasta, odnosno pada zarada.

Ako bi procenat koji predstavlja zbir polovine procenta rasta, odnosno pada troškova života i polovine procenta rasta, odnosno pada zarada doveo do negativnog usklađivanja, visina materijalnih davanja se ne usklađuje.

Shodno očekivanim prihodima i rashodima opšteg nivoa Vlade, projektuje se da će se deficit javne potrošnje kretati u rasponu od 3.5% BDP-a u 2025. godini do 3.1% BDP-a u 2027. godini.

U narednoj tabeli je dat pregled osnovnih kategorija primitaka i izdataka i fiskalnih indikatora

Godišnji BDP (u mil. €)	7.416,7		7.965,4		8.372,8		8.757,5		7.836,8		8.154,4		8.466,7	
	preliminarno				osnovni scenario				scenario nižeg rasta					
Procjena javnih finansija za 2023-2025. godine	2024		2025		2026		2027		2025		2026		2027	
	mil. €	% BDP	mil. €	%	mil. €	% BDP	mil. €	%	mil. €	%	mil. €	% BDP	mil. €	%
Javni prihodi, od čega:	3.174,1	42,8	3.283,0	41,2	3.410,3	40,7	3.527,2	40,3	3.247,0	41,4	3.362,8	41,2	3.480,0	41,1
Porez na dohodak	175,1	2,4	198,4	2,5	204,4	2,4	212,7	2,4	196,8	2,5	203,4	2,5	213,7	2,5
Porez na dodatu vrijednost	1.204,4	16,2	1.372,6	17,2	1.421,8	17,0	1.464,5	16,7	1.365,3	17,4	1.417,8	17,4	1.458,5	17,2
Akcize	365,8	4,9	403,5	5,1	421,3	5,0	438,9	5,0	401,5	5,1	419,3	5,1	435,4	5,1
Lokalni porezi	22,3	0,3	22,6	0,3	23,3	0,3	24,4	0,3	22,6	0,3	23,3	0,3	24,4	0,3
Doprinosi	587,1	7,9	449,1	5,6	476,6	5,7	503,0	5,7	430,1	5,5	461,6	5,7	488,8	5,8
Javna potrošnja, od čega:	3401.2	45.9	3561.7	44.7	3680.2	44.0	3799.9	43.4	3561.7	45.4	3680.2	45.1	3799.9	44.9
Bruto zarade	773.8	10.4	796.0	10.0	807.7	9.6	814.6	9.3	796.0	10.0	807.7	9.6	814.6	9.3
Kamate	151.9	2.0	162.8	2.0	192.1	2.3	219.6	2.5	162.8	2.0	192.1	2.3	219.6	2.5
Transferi za socijalnu zaštitu	1011.2	13.6	1070.3	13.4	1121.7	13.4	1163.6	13.3	1070.3	13.4	1121.7	13.4	1163.6	13.3
Kapitalni izdaci	398.2	5.4	445.7	5.6	466.7	5.6	499.0	5.7	445.7	5.6	466.7	5.6	499.0	5.7
Transferi institucijama, pojedincima, NVO i javnom sektoru	511.8	6.9	540.8	6.8	554.6	6.6	559.7	6.4	540.8	6.8	554.6	6.6	559.7	6.4
Suficit/deficit	-227.1	-3.1	-278.7	-3.5	-269.9	-3.2	-272.7	-3.1	-314.7	-4.0	-317.4	-3.9	-319.9	-3.8
Primarni suficit/deficit	-75.2	-1.0	-115.9	-1.5	-77.8	-0.9	-53.1	-0.6	-151.9	-1.9	-125.3	-1.5	-100.3	-1.2
Otplata duga	518.5	7.0	836.5	10.5	368.6	4.4	986.4	11.3	836.5	10.7	368.6	4.5	986.4	11.7
Izdaci za kupovinu hartija od vrijednosti	2.3	0.0	34.2	0.4	17.7	0.2	17.7	0.2	34.2	0.4	17.7	0.2	17.7	0.2
Finansiranje, od čega:	753.8	10.2	1156.9	14.5	660.8	7.9	1281.4	14.6	1192.9	15.2	708.3	8.7	1328.6	15.7
Pozajmice i krediti	660.2	8.9	893.1	11.2	572.4	6.8	1080.7	12.3	929.1	11.9	619.9	7.6	1127.9	13.3
Korišćenje depozita	52.1	0.7	228.0	2.9	50.8	0.6	163.5	1.9	228.0	2.9	50.8	0.6	163.5	1.9

4.5. Strukturni bilans (ciklična komponenta deficita, jednokratne i privremene mjere, fiskalni stav)

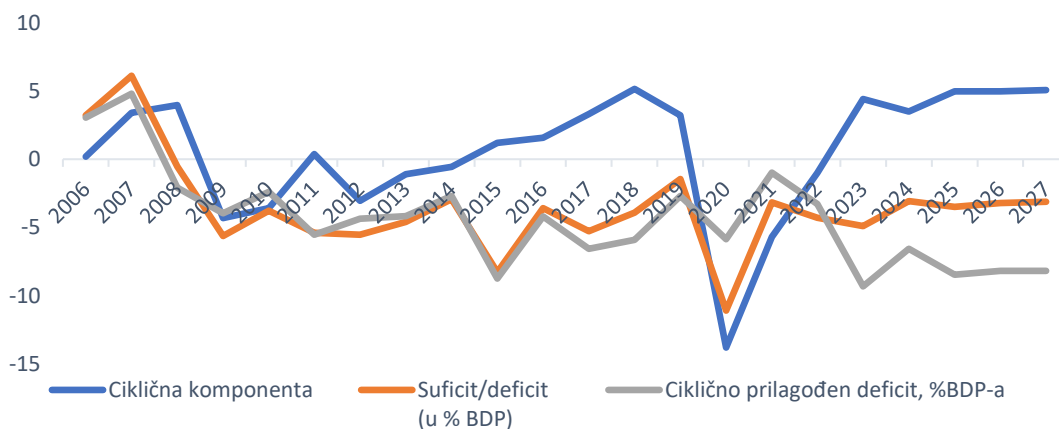
Ciklično prilagođeni bilans pokazuje stvarne disbalanse javne potrošnje, a odnosi se na stvarni suficit/deficit u odnosu na BDP, koji bi prevladao ukoliko bi ekonomija rasla na nivou potencijala. Izračunava se kao razlika između suficita/deficita kao učešća u BDP-u i procijenjene ciklične komponente.

Ciklična komponenta je izračunata na osnovu metode koju koristi Evropska komisija, a sprovodi se kroz dva koraka i to:

1. Procjena output gap-a kao pokazatelja privrednog ciklusa;
2. Procjena elastičnosti javnih prihoda i javnih rashoda u odnosu na gap;

Vrijednosti potencijalne stope rasta i potencijalnog BDP-a i output gap-a neophodnih za kalkulaciju, predstavljene su poglavlju 3 – Maroekonomski okvir.

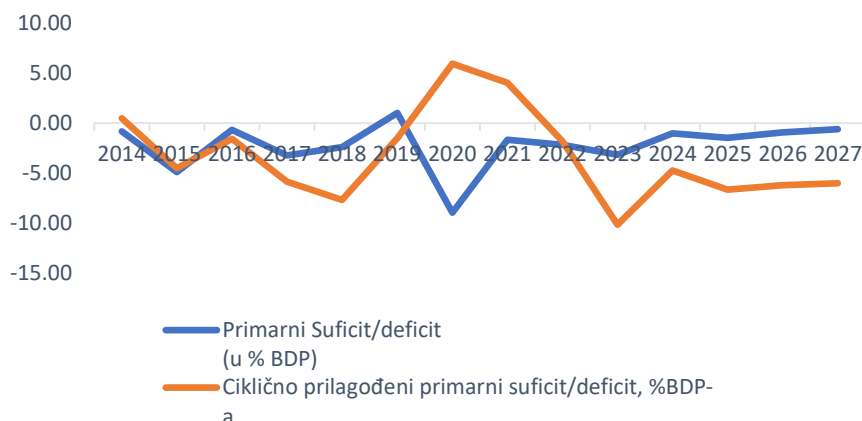
Grafik 4.5.1 – Kretanje suficita/deficita, ciklične komponente i ciklično prilagođenog deficita

U drugom koraku su procijenjeni koeficijenti elastičnosti pojedinih kategorija prihoda: indirektni porezi, porez na dohodak, porez na dobit i doprinosi. Svaka od navedenih kategorija se uzima u odnosu na relevantnu osnovicu, pa se zatim množenjem sa ponderom (učešće pojedine kategorije prihoda u ukupnim prihodima), dobija elastičnost ove komponente prihoda u odnosu na output gap. Množenjem koeficijenata elastičnosti pomenutih kategorija prihoda sa učešćem ukupnih prihoda u BDP-u dobija se parametar osjetljivosti prihoda, a ujedno i parametar osjetljivosti bilansa javnih finansija, jer je koeficijent elastičnosti rashoda približno jednak 0. Kategorija rashoda za koji je urađen izračun elastičnosti je rashodi za nezaposlene, ali kada se uzme u obzir jako nisko učešće pomenutih rashoda u ukupnim rashodima dobije se da je ukupni parametar osjetljivosti rashodne strane budžeta jednak 0. Kada govorimo o karakteru fiskalne politike uz

pozitivan output gap dolazimo do stabilizacionog karaktera fiskalne politike tokom 2024. godine, da bi tokom 2025 godine prešla u prociklični karakter, da bi nakon toga opet imala karakter stabilizacione politike usljed restriktivne politike i pozitivnog output gap-a.

Grafik 4.5.2 – Kretanje primarnog suficita/deficita

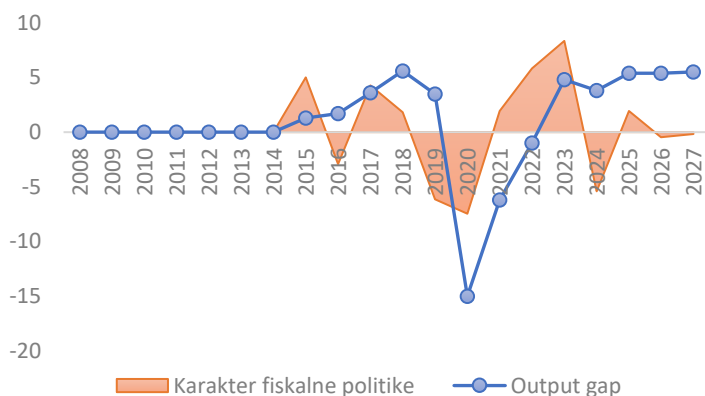

Parametar osjetljivosti suficita/deficita u odnosu na proizvodni jaz ocijenjena je na prosjek 0,92. Rezultati modela su ograničeni zbog specifičnosti zemlje i čestih promjena mjera fiskalne politike, dužine vremenske serije korišćene u ocjeni elastičnosti, ali odražavaju suštinska

kretanja strukturne i ciklične komponente balansa javnih finansija. Takođe, urađena je i kalkulacija ciklično prilagođenog primarnog bilansa (suficit/deficit bez kamata), koji je dodatno umanjen za jednokratnu naplatu prihoda i jednokratnih rashoda.

Predznak kategorije godišnje promjene ciklično prilagođenog primarnog sufita/deficita, označava fiskalnu poziciju i govori o karakteru fiskalne politike u određenoj godini. Pozitivne vrijednosti na grafiku 4.5.3 predstavljaju ekspanzivnu, dok negativne vrijednosti predstavljaju restriktivnu fiskalnu politiku.

Grafik 4.5.3 - Karakter fiskalne politike

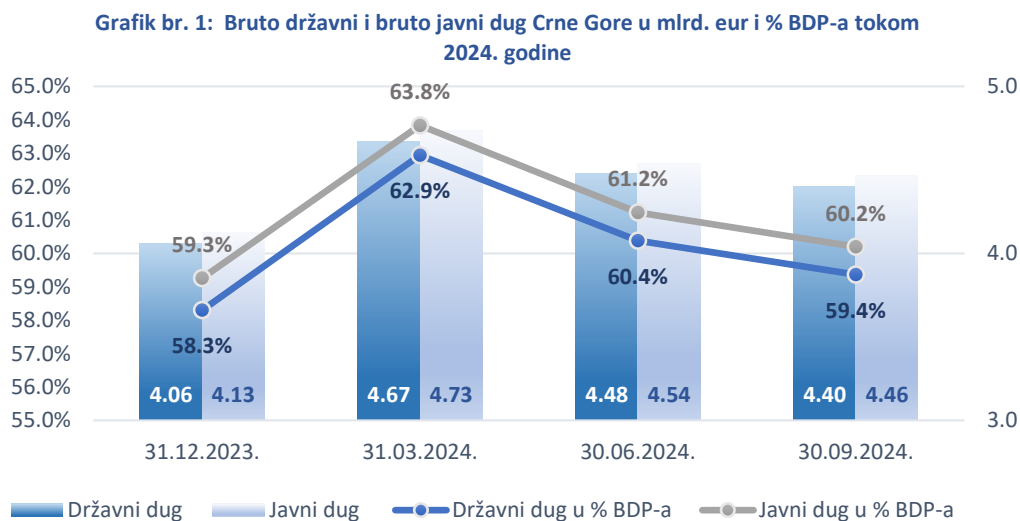
Prema trenutnom scenariju projektovanih trendova, nakon blagog negativnog output gap-a u 2022. godini se očekuje pozitivni **output gap** od 4,8% u 2023. godini, zatim blago pada do 3,8% u 2024 i nakon toga raste i zadržava pozitivan nivo do 5,5% u 2027. godina, s obzirom da se u srednjem roku stvaraju preduslovi za rast crnogorske ekonomije u narednom periodu.

Kao što se na grafiku može vidjeti nakon 2022. i 2023. godine koja pokazuje ekspazivnu politiku što je rezultat uvećanih troškova, 2024. godinu karakteriše restriktivna politika sa pozitivnim output gap-om, što ukazuje na stabilizacioni (kontraciklični) karakter fiskalne politike. Nakon toga 2025. godinu karakteriše ekspanzivna politika uz pozitivan output gap, da bi nakon toga, tokom 2026 i 2027. godine prešla u blago restriktivnu politiku uz pozitivan output gap što ukazuje na stabilizacioni (kontraciklični) karakter fiskalne politike.

4.6. Nivoi i trendovi zaduživanja, analiza operacija “ispod crte” i prilagođavanja tokova stanja Državni i javni dug tokom 2024. godine

Ukupan javni dug Crne Gore na dan 31.12.2023. godine, iznosio je 4.126,82 miliona eura, odnosno 59.26% BDP-a⁵, i obuhvata državni dug koji je iznosio 4.059,91 miliona eura, odnosno 58.30% BDP-a, i dug lokalne samouprave koji je iznosio 66,91 miliona eura, odnosno 0,83% BDP-a.

Neto javni dug Crne Gore na dan 31.12.2023. godine, uključujući depozite Ministarstva finansija, iznosio je 3.974,41 miliona eura, odnosno 57,07% BDP-a.

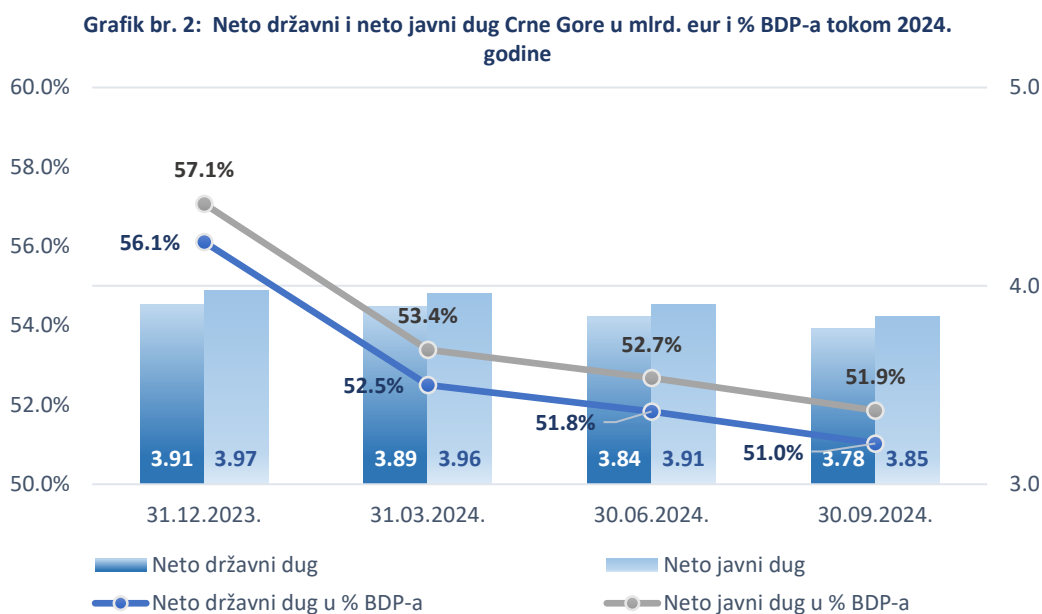

Zaključno sa 30.09.2024. godine, došlo je do uvećanja javnog duga za 337,6 miliona eura, u odnosu na kraj 2023. godine, što predstavlja neto efekat između povećanja duga usled novih zaduženja i smanjenja usled redovne otplate duga u 2024. godini. Međutim, uzevši u obzir iznos

⁵ Prema podacima Monstata, vrijednost BDP-a za 2023. godinu iznosi 6.964,00 miliona eura

depozita na kraju trećeg kvartala, neto javni dug se, u odnosu na kraj godine smanjio za 128,0 miliona eura.

Naime, imajući u vidu da je tokom 2024. godine država ostvarila značajnije prihode i realizovala emisiju dolarskih obveznica od 750 miliona američkih dolara⁶, Ministarstvo finansija je tokom godine raspolagalo i raspolaže značajnim iznosom depozita koji utiče na kretanje duga u neto iznosu. Na grafiku br. 2 prikazano je kretanje neto državnog i javnog duga u apsolutnom iznosu i u odnosu na BDP.

Na kretanje državnog i javnog duga tokom prva tri kvartala 2024. godine primarno je uticalo povećanje spoljnog duga usled novih zaduženja, ali i smanjenje unutrašnjeg duga usled redovne otplate. Kretanje spoljnog i domaćeg duga u apsolutnom iznosu, tokom 2024. godine prikazano je u Tabeli br. 1.

Tabela 1. Kretanje spoljnog i domaćeg duga u 2024. godini, kao i duga lokalne samouprave u mil. eura tokom 2024.god

Godina	Spoljnji dug	Domaći dug	Državni dug	Dug lokalne samouprave	Javni dug
31.12.2023.	3.517,29	542,62	4.059,91	66,91	4.126,82
31.03.2024.	4.156,65	511,29	4.667,95	66,34	4.734,28
30.06.2024.	4.091,32	386,70	4.478,03	62,42	4.540,45
30.09.2024.	4.046,07	356,48	4.402,55	61,82	4.464,37

⁶ 687,76 miliona eura

Na kretanje duga tokom pomenutog perioda primarno je uticalo zaduženje na međunarodnom tržištu putem dolarske obveznice. Naime, Ministarstvo finansija emitovalo je, početkom marta 2024. godine, međunarodne obveznice u vrijednosti od 750,0 miliona američkih dolara, sa rokom dospeljaća od sedam godina i kamatnom stopom od 7,25% godišnje. Nakon konverzije u eure, u skladu sa realizovanim hedžing aranžmanom, vrijednost ovog zaduženja iznosi 687,8 miliona eura sa izvedenom eurskom kamatnom stopom od 5,88%.

Osim navedenog, tokom prva tri kvartala 2024. godine na povećanje duga uticala su i povlačenja iz postojećih kreditnih aranžmana za realizaciju infrastrukturnih i razvojnih projekata u iznosu od 44,0 miliona eura.

U skladu sa navedenim zaduženjima, u odnosu na kraj prethodne godine došlo je do povećanja spoljnog duga za 528,8 miliona eura, na šta je primarno uticala emisija prethodno pomenute dolarske obveznice, dok je unutrašnji dug smanjen za 186,1 milion eura. Razlog značajnijeg smanjenja unutrašnjeg duga je realizacija redovne otplate duga i činjenice da tokom posmatranog perioda nije bilo novih zaduženja iz domaćih izvora. Kretanje spoljnog i unutrašnjeg duga rezultiralo je povećanjem državnog duga za 342,7 miliona eura, dok je u odnosu na BDP isti smanjen za oko 4 procentna poena.

Tabela 2. Kretanje spoljnog i domaćeg duga u 2024. godini, kao i duga lokalne samouprave tokom 2024.god u % BDP-a

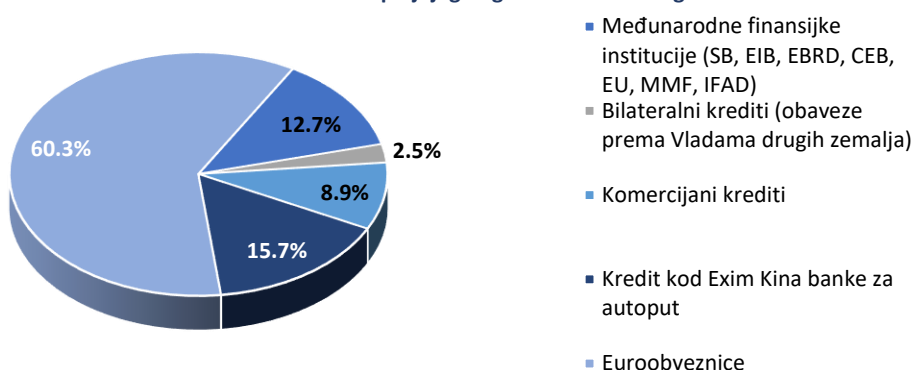
Godina	Spoljni dug	Domaći dug	Državni dug	Dug lokalne samouprave	Javni dug
31.12.2023.	50.51%	7.79%	58.30%	0.96%	59.26%
31.03.2024.	56.04%	6.89%	62.94%	0.89%	63.83%
30.06.2024.	55.16%	5.21%	60.38%	0.84%	61.22%
30.09.2024.	54.55%	4.81%	59.36%	0.83%	60.19%

U strukturi spoljnog duga, koji je na kraju trećeg kvartala iznosio 4.046,1 miliona eura, dug kod međunarodnih finansijskih institucija⁷ iznosio je oko 12,7%, dug po bilateralnim (mekim) zajmovima⁸ iznosio je oko 18,1%, dug po osnovu komercijalnih kreditnih aranžmana za potrebe finansiranja budžeta iznosio je oko 8,9%, dok je dug po osnovu euroobveznica iznosio oko 60,2% ukupnog spoljnog duga.

⁷ Svjetska banka (IBRD, IDA) EIB, EBRD, CEB, Evropska komisija, IFAD

⁸ Pariski klub, ugovori sa KfW bankom, Exim Kina bankom, Vladama Poljske, Francuske, Španije, Kanade i Izraela

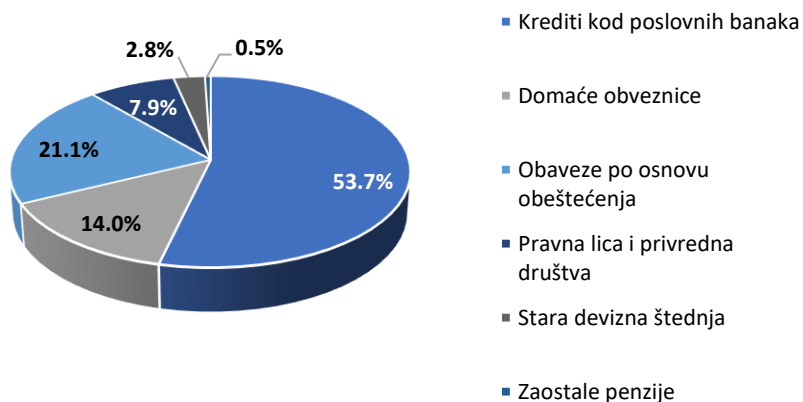
Grafik br. 3: Struktura spoljnog duga na 30.09.2024. godine

U iznos spoljnog duga nisu uključene obaveze po osnovu neriješenih dužničko-povjerilačkih pitanja prema Libiji i Kuvajtu, u visini od oko 1% BDP-a. Dug prema vladama ove dvije zemlje Crnoj Gori je pripao po osnovu raspodjele nealociranog duga (5,88% od 38% za Srbiju i Crnu Goru), i shodno Sporazumu o pitanjima sukcesije iz Beča 29. juna 2001. godine, rješava se usaglašenim stavovima u okviru Komiteta za podjelu finansijske aktive i pasive bivše SFRJ.

Kada govorimo o strukturi unutrašnjeg duga, koji je na kraju trećeg kvartala tekuće godine iznosio 356,5 miliona eura, najveće učešće su imale obaveze po osnovu kredita kod domaćih komercijalnih banaka sa učešćem u unutrašnjem dugu od 53,7%, domaće obveznice sa učešćem od 14,0%, dok se na obaveze pravnih lica i privrednih društava odnosilo 7,9%. Ostale obaveze iz unutrašnjeg duga odnose se na obaveze iz prethodnog perioda po osnovu stare devizne štednje, restitucije i zaostalih penzija i čine oko 24,5% ukupnog unutrašnjeg duga.

Grafik br. 4: Struktura domaćeg duga na 30.09.2024. godine

Dug lokalne samouprave je, tokom 2024. godine, pokazao trend blagog pada i ne očekuju se značajnija odstupanja.

Kada govorimo o otplati državnog duga tokom 2024. godine, ista je iznosila ukupno 489.1 miliona eura, od čega se 395,0 miliona eura odnosilo na otplatu glavnice, dok se 94,1 miliona eura odnosilo na otplatu kamate. Pored otplate državnog duga, tokom 2024. godine Ministarstvo finansija je otplatilo i 5,9 miliona eura po osnovu izdatih državnih garancija.

Tabela 3: Otplata državnog duga i duga po osnovu državnih garancija tokom prva tri kvartala 2024. godine

Kategorija	30.09.2024.
Otplata glavnice rezidentima	180.9
Otplata glavnice nerezidentima	214.1
Ukupna otplata glavnice	395,0
Otplata kamate rezidentima	14.16
Otplata kamate nerezidentima	79.92
Ukupna otplata kamate	94,1
Otplata ino državnih garancija	5.9
UKUPNO	495,0

Zaključno sa 31. decembrom 2024. godine zaključeni su sledeći kreditni aranžmani sa ino kreditorima:

- Ugovor o kreditu sa Evropskom investicionom bankom (EIB) za finansiranje **Projekta unapređenja crnogorske željeznice** u iznosu od 40 miliona eura, za potrebe Željezničke infrastructure, a za koji je dodatno obezbjeđeno 35,5 miliona eura u vidu bespovratnih sredstava (grant) u okviru Investicionog okvira za Zapadni Balkan (WBIF).
- Ugovor o kreditu sa Evropskom bankom za obnovu i razvoj (EBRD) za potrebe finansiranja **Projekta rekonstrukcije javnih zdravstvenih ustanova Kliničkog centra Crne Gore, Opšte bolnice Bijelo Polje i Opšte bolnice Cetinje**, u iznosu od 12 miliona eura, a u cilju unapređenja energetske efikasnosti pomenutih objekata. Takođe, za realizaciju navedenog projekta obezbjeđeno je i 2 miliona eura bespovratnih sredstava (grant) i 1 milion eura za tehničku podršku;
- Ugovori o kreditu sa Svjetskom bankom, Francuskom Razvojnomo agencijom i OPEC fondom za međunarodni razvoj u vezi sa **zajmom zasnovanim na razvojnim politikama (DPL)** u iznosu od 180 miliona eura.
- Ugovor o kreditu u okviru aranžmana za **nabavku dva patrolna broda za potrebe Vojske Crne Gore**, u okviru bilateralnog aranžmana sa Vladom Francuske u iznosu od oko 120 miliona eura.

- Ugovor o kreditu sa Svjetskom bankom za **Projekat dekarbonizacije energetskog sektora** u iznosu od 31 miliona eura.

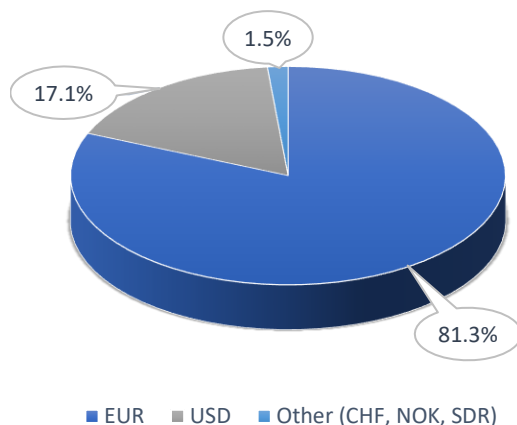
Upravljanje dugom tokom 2024. godine

Nakon izlaska iz hedžing aranžmana vezanog za dolarski dug sa kineskom Exim bankom, u 2023. godini, kada je po osnovu pozitivnog mark to marketa prihodovano oko 64,0 miliona američkih dolara, Ministarstvo finansija je, u januaru 2024. godine, ponovo zaključilo hedžing aranžman za pomenuti dug. Tom prilikom je cjelokupan iznos duga prema kineskoj Exim banci od 754,1 miliona američkih dolara konvertovan u eure, po kursu EUR/USD 1,087, a dolarska kamatna stopa od 2% zamijenjena je eurskom kamatnom stopom od 0,98%.

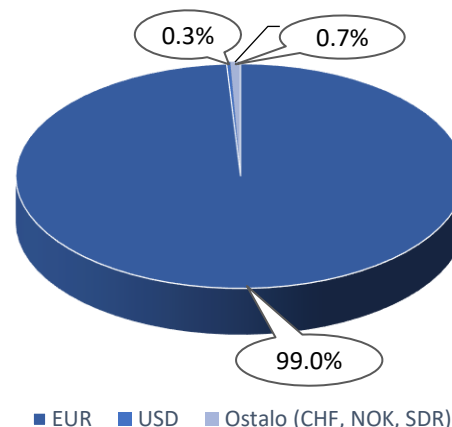
Takođe, vodeći se najboljom međunarodnom praksom aktivnog upravljanja javnim dugom, realizovana je hedžing transakcija, odnosno transakcija unakrsnog valutnog svopa, kojom je dug po osnovu dolarske obveznice emitovane u martu 2024. godine konvertovan iz američkih dolara u eure, po kursu EUR/USD od 1,0905. Istovremeno, dolarska kamatna stopa od 7,25% zamijenjena je eurskom kamatnom stopom iz hedžinga od 5,88%.

Osim što su predmetne transakcije doprinijele smanjenju valutnog rizika, značajno su uticale i na poboljšanje valutne strukture državnog duga, pa je na kraju trećeg kvartala 2024. godine, učešće eurskog u državnom dugu iznosilo čak 99,0%, što je za 17,7 procentnih poena više u odnosu na kraj 2023. godine.

Grafik br. 5: Valutna struktura državnog duga (31.12.2023.)

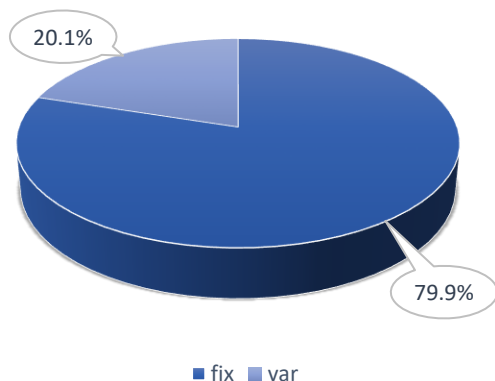

Grafik br. 6: Valutna struktura državnog duga (30.09.2024.)

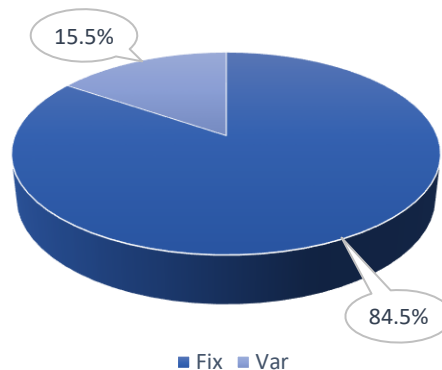

Kada govorimo o kamatnoj strukturi duga, dominantno je učešće duga sa fiksnom kamatnom stopom, koje čini oko 84,5% ukupnog državnog duga.

Grafik br. 7: Kamatna struktura državnog duga (31.12.2023.)

Grafik br. 8: Kamatna struktura državnog duga (30.09.2024.)

U decembru 2024. godine Vlada Crne Gore je usvojila Srednjoročnu strategija za upravljanje dugom Crne Gore za period 2025-2027. godine, u okviru koje su definisane smjernice za upravljanje dugom u narednom trogodišnjem periodu. Strategija je usmjerena na identifikovanje i prevazilaženje ključnih rizika u upravljanju dugom, koji se primarno ogledaju u riziku refinansiranja, te upravljanja valutnim i kamatnim rizikom duga.

Projekcije kretanja državnog i javnog duga u periodu 2024-2027. godine

Projekcije kretanja državnog i javnog duga u narednom četvorogodišnjem periodu zasnivaju se na projekcijama kretanja fiskalnih parametara definisanih u Fiskalnoj strategiji Crne Gore za period 2024-2027. godine. Na nivo zaduživanja u predstojećem periodu prevashodno će uticati iznosi nedostajućih sredstava definisanih u fiskalnom okviru 2024-2027. godine, koji pokazuju da će se u narednom periodu Država zaduživati samo za potrebe otplate duga i finansiranje kapitalnog budžeta.

Tabela 4: Struktura nedostajućih sredstava u periodu 2024-2027. godine, u milionima eura

	2024	2025	2026	2027
1 Otplata duga	504,5	820,9	353,1	971,7
2 Kapitalni izdaci	245,3	319,9	291,6	296,7
3 Nedostajuća sredstva (1+2)	743,8	1.140,8	644,7	1.268,4

U strukturi dugova koje treba otplatiti u narednim godinama, najveće učešće imaju obaveze po osnovu ino i domaćih obveznica, otplate kredita kod kineske Exim banke za izgradnju prve dionice autoputa Bar-Boljare, PBG aranžmani sa Svjetskom bankom iz 2018. i 2020. godine i kredit kod Dojče banke iz 2023. godine. Najveće jednokratne otplate, čiji je uticaj na iznos otplate najznačajniji, odnose se na euroobveznice koje dospijevaju 2025. godine u iznosu od 500 miliona eura, domaće obveznice koje dospijevaju 2026. godine u iznosu od 50 miliona eura, kao i euroobveznice koje dospijevaju 2027. godine u iznosu od 750 miliona eura.

Nedostajuća sredstva za 2025. godinu procijenjena su na iznos od 1.140,8 miliona eura. U cilju obezbjeđenja nedostajućih sredstava za 2025. godinu, Ministarstvo finansija je zaključilo DPL aranžman vrijedan 180,0 miliona eura, od kojih je 80,0 miliona eura obezbijeđeno od strane Svjetske banke, dok je preostali dio obezbijeđen od strane Francuske razvojne agencije (AFD) i OPEC međunarodnog fonda, sa iznosima od po 50,0 miliona eura.

Ministarstvo finansija pregovara sa Svjetskom bankom i o mogućnosti da, umjesto druge planirane tranše DPL-a u iznosu do 80 miliona eura za 2025. godinu, potencijalno dobije garanciju Svjetske banke koja je zasnovana na razvojnoj politici (PBG - Policy based Guarantee), a kojom bi se se obezbijedila osnova za kreditni aranžman sa komercijalnim bankama u iznosu do 250,0 miliona eura u 2025. godini. Očekuje se da će ovaj kredit biti značajno povoljniji od standardnih komercijalnih kredita, kako sa aspekta troškova finansiranja, tako i sa aspekta ročnosti, a pri tome bi se obezbijedio mnogo veći obim sredstava u odnosu na standardni DPL aranžman.

Osim navedenog, Država namjerava da se fokusira na razvoj domaćeg tržišta državnih obveznica gdje će, pored institucionalnih investitora, svoje mjesto naći i građani kroz obveznice za stanovništvo (retail obveznice). Na taj način će se omogućiti diverzifikacija izvora finansiranja i smanjenje zavisnosti od spoljnih izvora finansiranja. Ministarstvo finansija razmatra mogućnost emitovanja obveznica za stanovništvo, u iznosu do 50 miliona eura, sa rokom dospeljeća od 2 do 3 godine. Emisijom ovih obveznica, Država bi omogućila građanima da plasiraju višak novčanih sredstava po povoljnijim uslovima i ostvare veći prinos na sredstva koja se sada nalaze na depozitima kod banaka.

Ostatak nedostajućih sredstava za finansiranje 2025. godine, Ministarstvo finansija namjerava da obezbijedi emisijom obveznica na inostranom i domaćem tržištu.

U 2026. godini za otplatu duga potrebno je obezbijediti oko 353 miliona eura, koja se u najvećem dijelu odnose na redovnu otplatu kredita kod kineske Exim banke iz 2014. godine, isplatu domaće obveznice iz 2019. godine, u iznosu od 50 miliona eura, redovnu otplatu kredita kod Svjetske banke (PBG 1 i PBG 2) iz 2018. i 2020. godine i Dojče banke iz 2023. godine.

Međutim, u 2027. godini za otplatu duga iz prethodnog perioda potrebno je obezbijediti oko 972 miliona eura, od čega se najveći dio odnosi na isplatu obveznice iz 2020. godine, u iznosu od 750 miliona eura, redovnu otplatu kredita kod kineske Exim banke iz 2014. godine i kredita kod Svjetske banke (PBG 2) iz 2020. godine. Stoga, projektovano je obezbjeđivanje većeg iznosa depozita u 2026. godini u cilju rasterećenja potreba za zaduženjem u 2027. godini, odnosno stvaranja fiskalne rezerve za narednu godinu.

Vrlo je važno naglasiti da će na kretanje duga u velikoj mjeri uticati finansiranje infrastrukturnih i razvojnih projekata. U tom pogledu planirana su kreditna zaduženja za razvojne i infrastrukturne projekte iz oblasti obrazovanja, zdravstva, odbrane, putne i željezničke infrastrukture, komunalne infrastrukture, energetike, digitalne infrastrukture, zaštitne životne sredine itd. Kroz Instrument

EU za reformu i rast za region Crnoj Gori je dodijeljeno oko 383 miliona eura podrške, od čega se oko 275 miliona eura odnosi na kreditna zaduženja namijenjena za razvojne i infrastrukturne projekte, dok će oko 110 miliona eura biti opredijeljeno kroz bespovratna sredstva (grant). Projekte je potrebno realizovati do kraja 2028. godine.

Tabela 5: Osnovni scenario- Projekcije kretanja državnog i javnog duga u periodu 2024-2027. godine, u mil. eura i % BDP-a

	2024.	2025.	2026.	2027.
BDP ⁹	7.416,70	7.965,40	8.372,80	8.757,50
Državni dug	4.491,51	4.729,35	5.285,04	5.595,05
Državni dug % BDP	60,56	59,37	63,12	63,89
Dug lokalnih samouprava	65,00	65,00	65,00	65,00
Javni dug	4.556,51	4.794,35	5.350,04	5.660,05
Javni dug % BDP	61,44	60,19	63,90	64,63
Depoziti ¹⁰	385,04	144,24	249,54	131,14
Neto državni dug	4.106,47	4.585,11	5.035,50	5.463,91
Neto državni dug % BDP	55,37	57,56	60,14	62,39
Neto javni dug	4.171,47	4.650,11	5.100,50	5.528,91
Neto javni dug % BDP	56,24	58,38	60,92	63,13

Shodno navedenom, tokom 2025. godine očekuje se povećanje državnog duga u apsolutnom iznosu u odnosu na kraj 2024. godine za oko 238 miliona eura, dok će u odnosu na BDP doći do smanjenja državnog duga za 1,19 procentnih poena. U 2026. godini se očekuje povećanje državnog duga u apsolutnom iznosu u odnosu na kraj 2025. godine za oko 555 miliona eura, dok je povećanje istog u odnosu na BDP 3,75 procentnih poena. Tokom 2027. godine očekuje se povećanje državnog duga u apsolutnom iznosu u odnosu na kraj 2026. godine za oko 310 miliona eura, dok je očekivano povećanje istog u odnosu na BDP 0,77 procentnih poena.

Politika upravljanja dugom temelji se na posvećenosti da svako buduće zaduženje bude usmjereno ka unapređenju kvaliteta portfolija duga, sa naglaskom na smanjenje troškova zaduživanja i optimizaciju profila otplate. Cilj je da se smanji godišnje opterećenja budžeta po osnovu otplate duga.

Scenario nižeg rasta

Ukoliko dođe do usporavanja ekonomskog rasta i smanjivanja nivoa prihoda, u skladu sa scenarijom nižeg rasta, doći će do promjena u projekcijama državnog i javnog duga u srednjem roku, u odnosu na BDP, dok će u nominalnom iznosu doći do blagog rasta tek u 2027. godini usled potrebe za dodatnim zaduživanjem radi pokrića budžetskih potreba.

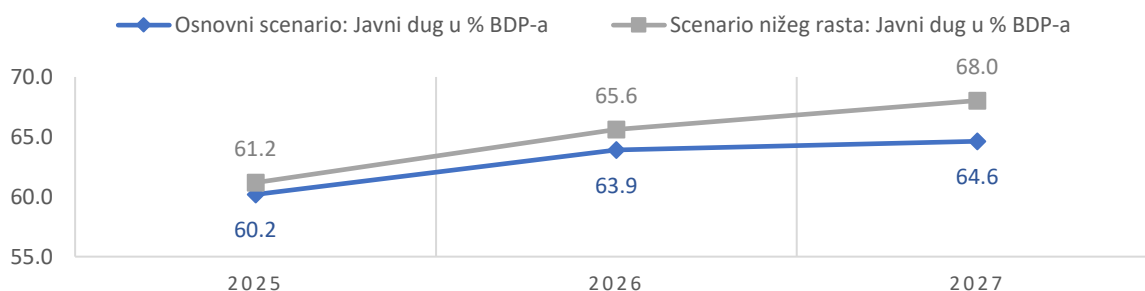
⁹ Procijenjeni BDP za period 2024-2027. godine, prema projekcijama Ministarstva finansija.

¹⁰ Uključujući i 38.477 unci zlata

Tabela 6: Scenario nižeg rasta-Projekcije kretanja državnog i javnog duga u periodu 2024-2027. godine, u mil. eura i % BDP-a

	2024.	2025.	2026.	2027.
BDP ¹¹	7.416,70	7.836,8	8.154,4	8.466,7
Državni dug	4.491,51	4.729,35	5.285,04	5.695,05
Državni dug % BDP	60,56	60,35	64,81	67,26
Dug lokalnih samouprava	65,00	65,00	65,00	65,00
Javni dug	4.556,51	4.794,35	5.350,04	5.760,05
Javni dug % BDP	61,44	61,18	65,61	68,03
Depoziti ¹²	385,04	108,24	166,04	100,44
Neto državni dug	4.106,47	4.621,11	5.119,00	5.594,61
Neto državni dug % BDP	55,37	58,97	62,78	66,08
Neto javni dug	4.171,47	4.686,11	5.184,00	5.659,61
Neto javni dug % BDP	56,24	59,80	63,57	66,85

Grafik br. 9: Uporedni prikaz kretanja javnog duga u osnovnom i scenariju nižeg rasta, u % bdp-a, 2025-2027

Kretanje državnih garancija do 30. septembra 2024. godine

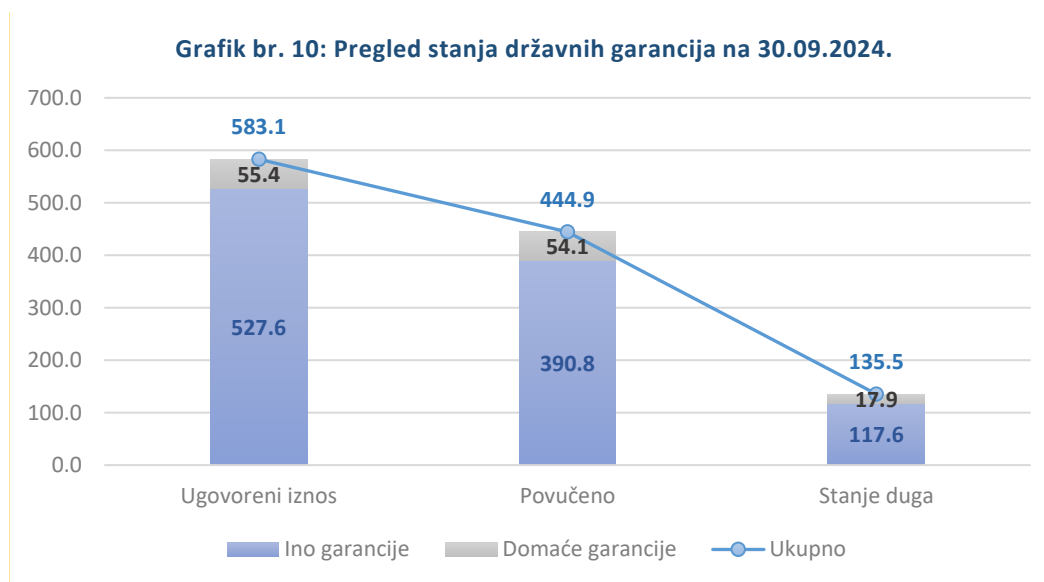
Ugovoreni iznos izdatih državnih garancija na kraju trećeg kvartala 2024. godine iznosi oko 583,1 miliona eura. Stanje duga na kraju septembra 2024. godine, po osnovu garancija izdatih domaćim i ino kreditorima iznosi 135,5 miliona eura, što predstavlja 1,8% BDP-a.

Izdate garancije najvećim dijelom se odnose na kredite kojima su realizovani različiti infrastrukturni projekti za puteve, željeznice, vodovod i kanalizaciju, električnu energiju, obezbjeđenje podrške razvoju malih i srednjih preduzeća ili restrukturiranje.

¹¹ Procijenjeni BDP u skladu sa scenarion nižeg rasta za period 2024-2027. godine, prema projekcijama Ministarstva finansija.

¹² Uključujući i 38.477 unci zlata

Stanje duga po osnovu državnih garancija, izdatih inostranim kreditorima iznosi 117,6 miliona eura ili 1,6% BDP-a, dok stanje duga po osnovu garancija izdatih domaćim kreditorima iznosi 17,9 miliona eura ili 0,2% BDP-a.

Tokom 2024. godine država je izdala 3 državne garancije u ukupnom iznosu od:

- Ugovor o garanciji za kreditni aranžman između Željezničkog prevoza Crne Gore A.D. Podgorica (ŽPCG) i Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD), za **Projekat finansiranja nabavke novih vozova koji bi se koristili u lokalnom prevozu putnika**. Ugovorena vrijednost kredita iznosi 30 miliona eura.
- Ugovor o garanciji za kreditni aranžman između Montecargo AD Podgorica i Crnogorske komercijalne banke a.d. Podgorica, za **Projekat finansiranja investicionih popravki voznih sredstava (lokomotiva i vagona)**. Riječ je o kreditu u vrijednosti od 3,00 miliona eura, za koji je izdata državna garancija na 80% iznosa kreditnog zaduženja.
- Ugovor o garanciji za kreditni aranžman između Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica (CGES) i EBRD, a za **potrebe finansiranja izgradnje 400/110 kV TS Brezna**, u iznosu do 30 miliona eura.

Kreditni rejting Crne Gore

U toku 2024. godine kreditni rejting Crne Gore je poboljšán od strane agencija za ocjenu kreditnog rejtinga Standard and Poor's (S&P) i Moody's.

Naime, agencija za ocjenu kreditnog rejtinga Standard and Poor's (S&P) je u 2024. godini dva puta pozitivno ocijenila kreditni rejting Crne Gore i to, u martu 2024. godine, poboljšavajući izgled B kreditnog rejtinga iz stabilnog u pozitivan, i u avgustu 2024. godine kada je povećán kreditni

rejting Crne Gore iz B u B+ sa stabilnim izgledima. Povećanje kreditnog rejtinga Crne Gore predstavlja svojevrsnu potvrdu uspješnosti ekonomske politike Vlade Crne Gore, odnosno snažan pokazatelj stabilnosti i napretka koji je Crna Gora ostvarila.

Pored S&P-a, u septembru 2024. godine, i agencija za kreditni rejting Moody's, po prvi put, nakon 2013. godine, povećala je kreditni rejting Crne Gore sa „B1“ na „Ba3“, uz stabilne izgleda, čime je potvrdila da Crna Gora poboljšava svoje ekonomske parametre, da ima makroekonomsku stabilnost i da šalje pozitivne signale i sigurnost postojećim i potencijalnim investitorima.

4.7. Analiza osjetljivosti i poređenje s prethodnim programom

4.7.1. Osjetljivost projekcija javnih finansija na alternativne scenarije rizika

Planirano ostvarenje makroekonomskih i fiskalnih pokazatelja u srednjem roku zasnovano je na tekućim planovima i politikama, pretpostavkama privrednog ciklusa u EU, uz predviđene mjere reformi kojima će se ostvariti osnovni scenario prognoziranih kretanja. Ipak, usljed izrazito neizvjesnog konteksta domaćeg i eksternog okruženja u kojima se odvija privredna aktivnost, projektovani makro-fiskalni pokazatelji su podložni promjenama usljed potencijalne materijalizacije identifikovanih rizika po makroekonomsku i finansijsku stabilnost.

Ključni rizici koji bi mogli uticati na prospekte rasta i makroekonomsku stabilnost u narednom periodu su dati u nastavku:

Tabela 4.7.1: Pregled fiskalnih rizika u srednjem roku

RIZIK	POZITIVNI	NEGATIVNI
Politički	<ul style="list-style-type: none"> Dobijanjem Izveštaja o ocjeni ispunjenosti privremenih mjerila za pregovaračka poglavlja 23 i 24 (IBAR) stvaraju se preduslovi za ubrzavanje procesa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji te smaim tim i dobijanje finansijske pomoći EU Crnoj Gori i korišćenje strukturnih fondova EU, čime se osnažuje ekonomija zemlje i ubrzava implementacija strukturnih reformi, utiče na rast povjerenja investitora; 	<ul style="list-style-type: none"> Geopolitički rizici na globalnom nivou mogu negativno uticati na cjelokupnu svjetsku, a posljedično, na crnogorsku ekonomiju;
Ekonomski	<ul style="list-style-type: none"> Sprovođenjem Plana rasta za Zapadni Balkan obezbjeđuju se dodatni prihodi za finansiranje reformi i obezbijeduje implementacija i sprovođenje ključnih reformi u prioritentnim oblastima; Reformom Poreke uprave i Uprave carina utiče se na unaprjeđenje poslovnog ambijenta, efikasniju naplatu a samim tim i na povećanje javnih prihoda; Intenziviranje aktivnosti na smanjenju neformalne ekonomije, kroz pojačan inspeksijski nadzor i 	<ul style="list-style-type: none"> Kašnjenje u implementaciji pojedinih mjera usmjerenih na povećanje javnih prihoda, može uticati na povećanje projektovanog gotovinskog deficita budžeta i javnog duga u srednjem roku; Usporavanjem evropske ekonomije i trajućim inflatornim pritiscima na globalnom nivou, ranjivosti domaće ekonomije ostaju snažno izražene. Efekti značajnijih promjena u privrednim trendovima EU, se dominantno odnose na potencijalno niži rast turizma u

RIZIK	POZITIVNI	NEGATIVNI
	<p>efikasniju institucionalnu koordinaciju, utičaće pozitivno na javne prihode;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reformama u procesu budžetiranja i jačanje budžetske inspekcije povećava se fiskalna disciplina i transparentnost javnih finansija što se pozitivno odražava na glavne fiskalne pokazatelje; • Potencijalna naplata prihoda po osnovu davanja "Aerodroma Crne Gore" AD na dugoročno korišćenje može uticati na uvećanje ukupnih javnih prihoda u srednjem i drugom roku. • Ukidanjem pojedinih poreskih rashoda za odgovarajuće grupe poreza, stvaraju se uslovi za potencijalno veću naplatu prihoda budžeta; • Nastavak izgradnje autoputa utičaće pozitivno na bolju povezanost sjeverne sa centralnom i južnom regijom, veću turističku atraktivnost i ekonomsku aktivnost; • Legalizacijom bespravno izgrađenih objekata stvorice se uslovi za povećanje javnih prihoda i povećati stepen fiskalne i budžetske discipline 	<p>Crnoj Gori, investicija i potrošnje, a posljedično i na niži ekonomski rast;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klimatske promjene mogu imati efekte po dinamiku rasta ekonomije u srednjem roku, usljed uticaja na sektore: turizma, poljoprivrede i energetike; • Ograničeni fiskalni prostor, slabija dinamika realizacije planiranih investicija kao i kašnjenje u realizaciji strukturnih reformi mogu negativno uticati na ekonomski rast u srednjem roku

4.7.2. Upoređivanje sa prethodnim programom

Tabela 4.7.2 Upoređivanje sa prethodnim programom, u mil. €

	PER 2024-2026			
	2024	2025	2026	2027
Javni prihodi	3.119,18	3.235,18	3.359,3	-
Javna potrošnja	3.481,22	3.507,04	3.584,57	-
Suficit/deficit javnih finansija	-362.04	-271.86	-225.27	-
	PER 2025-2027			
	2024	2025	2026	2027
Javni prihodi	3.174,1	3.283,0	3.410,3	3527.2
Javna potrošnja	3.401,2	3.560,8	3.669,6	3.793,2
Suficit/deficit javnih finansija	-227.1	-277.8	-259.3	-266.0
	RAZLIKA			
	2024	2025	2026	2027
Javni prihodi	54.92	47.82	51.00	-
Javna potrošnja	-80.02	53.76	85.03	-
Suficit/deficit javnih finansija	-134.94	5.94	34.03	-

Izvor: Ministarstvo finansija

Javni prihodi u svim godinama projekcije će biti ostvareni na višem nivou nego što je to bilo projektovano prethodnim programom. Navedeni rast prihoda ostvariće se prvenstveno usljed implementacije programa Evropa sad 2, značajnih stopa ekonomskog rasta, rasta potrošnje, snažnije borbe protiv sive ekonomije, kao i predviđenim setom mjera na prihodnoj strani.

U tom kontekstu, javni prihoda u srednjem roku kretaće se u intervalu od 3.283,0 mil. € ili 41,2% BDP-a (7.965,4 mil. €) u 2025. godini do 3.527,2 mil. € ili 40,3% BDP-a (8.757,5 mil. €) u 2027. godini.

Gotovo sve glavne kategorije prihoda bilježiće rast u srednjem roku, osim kategorije doprinosa koja će biti manja usljed implementacije programa Evropa sad 2, koji podrazumijeva rast plata i penzija u srednjem roku, a počev već od 2024. godine.

Prihodi budžeta po osnovu PDV-a bilježiće rast od oko 7% u srednjem roku uz stabilno učešće od oko 17% BDP-a, najviše kao rezultat ujednačavanja stope PDV-a, ali i kao rezultat rasta potrošnje usljed većeg raspoloživog dohotka građana.

Prihodi po osnovu poreza na dohodak fizičkih lica ostvariće stopu rasta od oko 7%, najviše kao efekat implementacije programa Evropa sad 2, kojim se povećavaju zarade zaposlenih i dolazi do jačanja baze po osnovu poreza na dohodak fizičkih lica.

Prihodi budžeta po osnovu poreza na dobit pravnih lica će rasti po stopi od 6% u srednjem roku, a dominantno usljed rasta ekonomske aktivnosti, ali i daljeg jačanja Poreske discipline, uz započinjanje novog investicionog ciklusa.

Akcize će u srednjem roku ostvariti rast po stopi od oko 6%, prevashodno kao rezultat širenja obuhvata akciznih proizvoda, ali i rasta potrošnje.

Sa druge strane, javna potrošnja u 2025. i 2026. godini je procijenjena na većem nivou nego što je to bilo projektovano prethodnim programom uslovljeno dominantno kretanjima izdataka mandatornog karaktera, i to transfera za socijalnu zaštitu i bruto zrada.

Imajući u vidu projektovane prihoda i rashode, u 2025. godini očekuje se neznatno viši deficit javne potrošnje u odnosu na prethodni program, posmatrajući nominalni iznos. Međutim, u odnosu na BDP, imajući u vidu očekivani brži rast BDP-a u odnosu na rast deficita, projektovani deficit u 2025. godini je niži za 0.2% BDP u odnosu na prošlogodišnji program. U 2026. godini, deficit se projektuje na većem nivou u odnosu na prošlogodišnji program, kako sa aspekta nominalnog rasta, tako i sa aspekta rasta kao % BDP-a (razlika u iznosu od 0.3% BDP-a).

4.8. Kvalitet javnih finansija

Finansijska situacija je stabilna i povoljna, uz evidentan trend rasta naplate prihoda budžeta u skladu sa projektovanim stopama rasta u makroekonomskom ambijentu.

Prilikom planiranja svih mjera koje će se sprovesti u srednjem roku u Crnoj Gori i izračuna efekata korišćeni su unaprijeđeni makroekonomski model, kao i novi mikrosimulacioni model za izračun efekata promjena poreske politike u domenu poreza na dohodak fizičkih lica i doprinosa za penzijsko invalidsko osiguranje. Uz navedeno, plan prihoda budžeta, pogotovo u dijelu efekata implementacije programa Evropa sad 2, kreiran je uz vrlo konzervativne pretpostavke, što uglavnom i predstavlja pristup Ministarstva finansija. Sa druge strane, sve mjere koje će biti implementirane u srednjem roku usmjerene su na balansiranje poreskog okruženja i uglavnom se odnose na ujednačavanje stopa i eliminisanje dosadašnje situacije koja je u određenoj mjeri dovodila do diskriminacije. Ovo se odnosi na jedinstvenu stopu PDV-a za sektore hotelijerstva i ugostiteljstva, između ostalih. Osim toga, dio mjera koji se odnosi na rast zarada i penzija direktno je usmjeren na jačanje kvaliteta života građana i rast njihovog standarda.

Pored svega navedenog, u Fiskalnoj strategiji i programu Evropa sad 2 sadržan je samo dio reformi koje se sprovode na nacionalnom nivou, koje su prioritizovane u ovom periodu. Osim ovih mjera, u planu je i određeni broj izmjena regulative, počev od Zakona o igrama na sreću, a koje će uticati pozitivno na fiskalni bilans, kao i svih ostalih planiranih mjera, a čiji efekti nisu uračunati u srednjoročnim projekcijama. Uz značajan broj planiranih kapitalnih projekata, realizaciju reformi iz Reformske agende i povlačenja tih finansijskih sredstava, predviđen je pozitivan ishod i rezultati, počev već od 2025. godine godine. Dakle, tu je i značajan broj ostalih poreskih mjera i mjera usmjerenih na poboljšanje poslovnog ambijenta, koje će takođe uticati na kompenzaciju izgubljenih prihoda, u cilju osiguranja potpune stabilnosti u pogledu realizacije javnih prihoda.

4.9. Fiskalno upravljanje i budžetski okvir

Formalni okvir kojim se reguliše planiranje i sprovođenje fiskalne politike u Crnoj Gori, kao i definišu numerička fiskalna pravila, sadržan je u Zakonu o budžetu i fiskalnoj odgovornosti. Naime, u okviru poglavlja Fiskalna politika i odgovornost, definišu se kriterijumi u skladu sa kojima se fiskalna politika i budžet države planiraju i izvršavaju. U narednom periodu, ramotriće se potreba revidiranja definisanih fiskalnih pravila u cilju jačanja i unapređenja sistema odgovornog fiskalnog upravljanja javnim finansijama, kroz eventualno uvođenje dodatnih pravila, odnosno osnaživanje postojećih procesa godišnjeg i srednjoročnog planiranja.

Nezavisne fiskalne institucije: Kada je u pitanju praćenje i evaluacija fiskalne politike i ostvarenih rezultata, posebno u dijelu ispunjenosti numeričkih fiskalnih pravila, u dosadašnjem periodu ocjenu istih vršila je Državna revizorska institucija kroz ex post evaluaciju numeričkih fiskalnih pravila, ali i davanje mišljenja na Budžet za tekuću godinu. Kako bi se ojačao nadzor nad

spvođenjem fiskalne politike, posebno u dijelu ex ante ocjene, uz podršku EU, u 2023. godini usvojene su izmjene Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti kojim su stvaraju pretpostavke za formiranje Fiskalnog savjeta. Naime, formiranje Fiskalnog savjeta sprovodi se u cilju unapređenja nezavisnosti i objektivnog nadzora nad upravljanjem javnim finansijama, kao i u cilju ispunjavanja obaveza Crne Gore u okviru poglavlja 17 – Ekonomska i monetarna politika, kojim je obuhvaćen prošireni okvir za pravnu tekovinu EU u dijelu ekonomskog, a posebno fiskalnog upravljanja, a koji se sastoji od seta pravnih akata - Paket od šest regulativa (Six-pack), Fiskalni pakt (Fiscal Compact) i Paket od dvije regulative (Two-pack) od kojih svaki sadrži i odredbe koje se odnose na nacionalne fiskalne savjete. Izmjenama Zakona, Fiskalni savjet će definisan kao posebna, nezavisna institucije koja će davati ocjene o primjeni kriterijuma fiskalne odgovornosti (fiskalna pravila), ocjene makroekonomskih i fiskalnih projekcije, godišnjih zakona o budžetu i njegovih izmjena, kao i ocjene i mišljenja na druge propise i njihov uticaj na fiskalnu stabilnost i primjenu fiskalnih pravila. Shodno navedenoj zakonskoj regulativi, u dosadašnjem periodu Skupština je u tri navrata objavila poziv za prijavljivanje kandidata za izbor 3 člana Fiskalnog savjeta, od kojih su dva poziva bili neuspješni, dok je treći postupak u fazi razmatranja i selekcije kandidata. Očekuje se da će Fiskalni savjet biti formiran u 2025. godini.

Srednjoročni budžetski okviri: Srednjoročni budžetski okvir utvrđuje se kroz usvojanje Fiskalne strategije od strana Skupštine, na predlog Vlade, i koji predstavlja krovni dokument Fiskalne politike Vlade koji se odnosi na period trajanja mandata Vlade. Na osnovu Fiskalne strategije, Vlada godišnje donosi Smjernice makroekonomske i fiskalne politike kojim se utvđuju srednjoročne politike i makroekonomske i fiskalne projekcije za trogodišnji period. Vlada je u septembru mjesecu 2024. godine utvrdila tekst Fiskalne strategije i isti uputila Skupštini Crne Gore na razmatranje i usvajanje. Takođe, nakon usvajanja Predloga Fiskalne strategije, Vlada je takođe u septembru 2024. godine utvrdila Smjernice makroekonomske i fiskalne politike.

Dostupnost i kvalitet fiskalnih podataka i usklađivanje sa ESA standardima: Ministarstvo finansija u oblasti statistike javnih finansija planira, projektuje i izvještava o realizaciji fiskalnih pokazatelja na: mjesečnom, kvartalnom i godišnjem nivou, u skladu sa nacionalnim okvirom. U oblasti harmonizacije statistike državnih finansija sa međunarodnim standardima i u kontekstu rastućeg značaja GFS podataka, pored uspostavljanja organizacione strukture u Upravi za statistiku, ključno je istaći početak novog trogodišnjeg projekta Eurostata „SP 1.1 Government finance and Excessive deficit statistics“. Završetak navedenog projekta, u kojem će pored Ministarstva finansija aktivno učestvovati, kao proizvođači zvanične statistike, uzeti i Centralna banka Crne Gore i Uprava za statistiku – MONSTAT, planiran je za 2027. godinu. Zbog neophodnog intenziviranja napora na novom projektu, formirana je Radna grupa koja će u kontinuitetu raditi na prilagođavanju podataka ESA2010 metodologiji u oblasti statistike državnih finansija, prevazilaženju gapova i definisanju dodatnih izvora relevantnih podataka. Prva ekspertska misija u okviru projekta, održana od 4. do 7. novembra 2024. godine, bila je usmjerena na prikupljanje i

definisanje izvora podataka za kompilaciju GFS i EDP statistike. U junu 2024. godine, Ministarstvo finansija je Upravi za statistiku dostavilo set podataka koji su bili rezultat projekta IPA 2017, koje je ovaj organ uputio Eurostatu. Takođe, u skladu sa preporukom eksperta, Ministarstvo finansija će inicirati uspostavljanje adekvatne organizacione strukture za ESA2010 metodologiju, na sistemskom nivou. Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 28. novembra 2024. godine, utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike, čime se postiže transfer nadležnosti statistike državnih finansija i primjene ESA2010 metodologije, sa Ministarstva finansija na Upravu za statistiku, u skladu sa preporukama eksperata sa misije iz februara 2020. godine održane u sklopu projekta „Unaprjeđenje kadrovskih kapaciteta Monstata“. Zakon predstavlja pravni osnov za zaključivanje Sporazuma o saradnji između Uprave za statistiku, Centralne banke Crne Gore i Ministarstva finansija kojim će se jasno i precizno utvrditi odgovornosti svih institucija i sve tehničke pojedinosti u budućem prikupljanju podataka, kako na projektu, tako i na sistemskom nivou. Imajući u vidu potrebu za uspostavljanjem adekvatne organizacione strukture i podjele odgovornosti za efikasno prikupljanje podataka u oblasti ESA2010 metodologije, izrada novog Trilateralnog sporazuma će posljedično stvoriti uslove za zatvaranje završnih mjerila za pregovaračko poglavlje 18 – Statistika.

Kada su u pitanju **primjena numeričkih fiskalnih pravila** o ograničenosti deficita opšte države na nivou ispod 3%, projektovan je postepeni pad deficita potrošnje i približavanje propisanom nivou u 2026. godini. Kada je u pitanju kriterijum javnog duga do nivoa od 60%, u narednom srednjoročnom periodu očekuje se stabilan nivo javnog duga sa prosječnim učešćem od 62,7% BDP-a.

4.10. Održivost javnih finansija

Dobro upravljanje javnim finansijama, jedan je od osnovnih preduslova ukupne makroekonomske i fiskalne stabilnosti, imajući u vidu da Crna Gora ne raspolaže instrumentima monetarne politike, u nedostatku emisione funkcije. Usljed navedenog, transparenta poreska politika, predvidiv i stimulativan poslovni ambijent i racionalno upravljanje troškovima, glavni su ciljevi kada je u pitanju kvalitet javnih finansija.

Shodno srednjoročnom okviru postiže se stabilizacija ekonomskih tokova kroz projektovano povećanje javnih prihoda, optimizaciju diskrecionih rashoda, što uz projektovano povećanje investicija i smanjenje inflacije daje doprinos dugoročnoj održivosti javnih finansija. U tom cilju, ostvarivanje suficita tekuće budžetske potrošnje u svim godinama projekcije, otvara prostor da se zaduživanje isključivo vrši za finansiranje infrastrukturnih projekata kojima se generiše nova ekonomska vrijednost i otplatu starih dugova.

Dinamične stope ekonomskog rasta doprinose rastu javnih prihoda, što u uslovima značajnog rasta potrošnje mandatornog karaktera nije dovoljno za balansiranje javnih finansija. U vezi sa

navedenim, novom Fiskalnom strategijom Vlade formulisane su nove mjere poreske politike i politike upravljanja rashodima kao i nove strukturne mjere koje treba da doprinesu dodatnom ubrzavanju ekonomskog rasta i većoj otpornosti crnogorske ekonomije.

Stabilnost i dugoročnu održivost javnih finansija u najvećoj mjeri determinišu poreska politika i politika upravljanja javnom potrošnjom.

Glavne karakteristike fiskalne politike u srednjem roku biće:

- nastavak smanjenja poreskog opterećenja na rad;
- usklađivanje akcizne politike sa EU direktivama u cilju oporezivanja proizvoda koji negativno utiču na zdravlje stanovništva;
- smanjenje "sive ekonomije" u cilju omogućavanja fer tržišne utakmice odnosno suzbijanja nelojalne konkurencije;
- reforma poreske i carinske administracije;
- uvođenje srednje stope PDV-a u cilju ujednačavanja stope PDV-a u turističkoj djelatnosti;
- bolje upravljanje poreskim dugom.

Shodno fiskalnom okviru, izvorni prihodi budžeta u periodu 2025-2027. godine, prate pozitivan trend. Stabilnost prihoda i pored značajnog smanjenja poreskog opterećenja na rad obezbjeđuje se kroz implementaciju novih mjera poreske i politike unapređenja poslovnog ambijenta.

Na drugoj strani, budžetski rashodi centralnog nivoa takođe će se kretati uzlaznom putanjom u navedenom periodu. Nominalni rast rashoda u narednom trogodišnjem periodu prevashodno je uslovljen:

- značajnim rastom izdavavanja za finansiranje kapitalnih izdataka kojima se finansiraju infrastrukturni projekti;
- rastom transfera za socijalnu zaštitu (po osnovu projektovanog usklađivanja penzionih i osnovna materijalna davanja iz socijalne i dječje zaštite, a u skladu sa rastom prosječne zarade i inflacije);
- transfera institucijama, pojedincima, NVO i javnom sektoru i to prije svega u dijelu finansiranja sistema zdravstvene zaštite;
- implementacije novih politika (opisane u poglavlju – Mjere na strani rashoda u periodu 2024-2027. godine).

Kada je u pitanju strategija upravljanja javnom potrošnjom strategija politike bazira se na: reformi penzionog i zdravstvenog sistema – u cilju što adekvatnije socijalne zaštite građana, reformi sistema socijalne zaštite u cilju usmjeravanja socijalnih fondova onima kojima je to potrebno, reformi preduzeća u većinskom vlasništvu države, optimizaciji javne uprave kroz sprovođenje funkcionalnih analiza koje treba da identifikuju oblasti u kojima je neophodno izvršiti racionalizaciju broja zaposlenih i onih oblasti koje zahtijevaju dodatno kadrovsko jačanje u

kontekstu zahtjeva iz EU agende i kvalitetnijeg pružanja javnih usluga, reformi sistema zarada u javnom sektoru, kao i zadržavanje visokog nivoa izdvajanja za finansiranje kapitalnih projekata i drugih infrastrukturnih projekata kojima se stvaraju uslovi za dugoročni rast i razvoj.

Strategija politike u oblasti upravljanja javnom potrošnjom u periodu 2025–2027. godine baziraće se na racionalizaciji tekuće potrošnje, pod uticajem rasta mandatornih rashoda čije se kretanje usklađuje sa zakonskim obavezama (osnovna materijalna davanja iz socijalne i dječje zaštite i davanja iz oblasti penzijsko-invalidskog osiguranja). U posmatranom periodu fokus će biti na preraspodjeli unutar potrošnje u cilju finansiranja prvenstveno rashoda kojima se pozitivno utiče na ekonomski rast i razvoj.

Bolje poslovno okruženje, povećanje broja preduzeća, formalne zaposlenosti, a samim tim i prihoda države obezbijediće se i implementacijom Programa za suzbijanje neformalne ekonomije uz prateći Akcioni plan za njegovu implementaciju za period 2024-2026. godina. Program za suzbijanje neformalne ekonomije prepoznaje ključne sektore (turizam, trgovina, saobraćaj, građevinarstvo i poljoprivreda) u kojima neformalna ekonomija godinama unazad predstavlja jednu od najvećih barijera za rast ekonomije. Program uključuje postojeće i nove mjere za suzbijanje neformalne ekonomije i pruža set kontrolnih i podsticajnih mjera, kako bi se sa jedne strane vršila efikasnija kontrola i spriječila neformalna ekonomija, a sa druge strane olakšalo poslovanje privredi. Fundamentalni principi na kojima počiva ovaj program i njegovi operativni ciljevi se odnose na princip jednakog tretmana za sve učesnike u ekonomskoj aktivnosti, kroz promovisanje prednosti formalnog poslovanja i smanjenja neformalne ekonomije i njenih negativnih posljedica. Konkretnije, operativni ciljevi apostrofiraju smanjenje neformalne ekonomije u poslovanju registrovanih preduzeća i preduzetnika/preduzetnica, ali i registraciju neregistrovanih ekonomskih aktivnosti, odnosno njihovo prevođenje u legalne tokove.

Pored navedenog jedna od najznačajnijih mjera jeste i reforma preduzeća u većinskom vlasništvu države. Cilj ove reforme je smanjenje fiskalnih rizika poslovanja preduzeća u većinskom vlasništvu države i povećanje njihovog fiskalnog potencijala. Uspostavljanje adekvatnog modela upravljanja i efikasnog sistema nadzora nad sektorom državnih preduzeća je reformska mjera koja ima za cilj definisanje jasne vlasničke politike Države i strateškog pristupa u upravljanju u ovim društvima uz definisanje optimalnog modela i mehanizama nadzora radi poboljšanja poslovnih performansi državnih preduzeća i smanjenja fiskalnih rizika njihovog poslovanja. Ministarstvo finansija je u proteklom periodu sprovelo više aktivnosti koje su bile usmjerene na implementaciju mjere. Od januara 2024. godine počela je implementacija Projekta koji se odnosi na reformu sektora državnih preduzeća koji finansira Evropska komisija. Predmetni projekat se implementira uz podršku Svjetske banke koja pruža tehničku pomoć u okviru svog novog Programa izgradnje efektivnog održivog i transformacionog javnog sektora (BEST-javni sektor). Do sada je obezbijeđen prvi rezultat ove pomoći – Brza procjena državnih preduzeća u Crnoj Gori u sektoru energetike i turizma, koja pokriva ključne aspekte finansijskog, fiskalnog i korporativnog upravljanja odabranih

kompanija. Ostale aktivnosti koje će biti podržane u okviru BEST programa u narednih 12-24 meseca uključuju: podrška razvoju strategije reforme državnih preduzeća, podrška za sveobuhvatnu analizu pravno-regulatornog okvira u kojem posluju državna preduzeća, pomoć zasnovanu na međunarodnom iskustvu za definisanje centralne vlasničke funkcije i izradu vlasničke politike, podršku strateškom komunikacijskom planu za reformu državnih preduzeća, itd. Kao rezultat sprovođenja reformske mjere, Crna Gora će imati jasno definisan strateški okvir za upravljanje privrednim društvima u većinskom državnom vlasništvu sa akcionim planom dalje reforme u ovoj oblasti kao i jasno definisanu vlasničku politiku Države u ovim društvima.

Kako bi se obezbijedila puna podrška planiranim reformskim procesima i povećala efikasnost rada Poreske uprave, Crna Gora uz podršku Svjetske banke realizuje projekat „Reforma poreske administracije“ koja podrazumijeva uvođenje integrisanog sistema upravljanja prihodima (IRMS), kao i sistema on line fiskalizacije u realnom vremenu, čime je unaprijeđena poreska disciplina što je u velikoj mjeri je doprinijelo ostvarenoj dobroj naplati po osnovu poreza na dodatu vrijednost. Projekat podržava dugoročnu viziju Crne Gore u stvaranju modernizovanih poslovnih procesa i poreske administracije zasnovane na analizi rizika koja doprinosi većem stepenu dobrovoljnog poštovanja poreskih propisa i efikasnoj naplati poreza.

Takođe, implementacija novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema (NCTS) jedan je od modela unapređenja carinske administracije. Novi kompjuterizovani tranzitni sistem (NCTS) je bespapirni tranzitni sistem koji se zasniva na elektronskom podnošenju tranzitnih deklaracija i elektronskoj razmjeni podataka između carinskih organa potpisnica Konvencije o zajedničkom tranzitu. NCTS omogućava sprovođenje postupka zajedničkog tranzita robe podnošenjem jedne tranzitne deklaracije i jednog obezbjeđenja kod polaznog carinskog organa, koji važe u zemljama potpisnicama Konvencije o zajedničkom tranzitu, odnosno tokom cijelog puta tranzita robe. Primjena NCTS-a, podrazumijeva elektronsko praćenje postupka tranzita, što omogućava brži protok robe i kraće vrijeme potrebno za obavljanje carinskih procedura, a time i uštedu vremena i troškova za privrednike. Osim navedenog u okviru reforme carinske administracije predviđeno je i uspostavljanje “TRACK AND TRACE” sistema u cilju smanjenja nelegalne trgovine duvanskim proizvodima.

Jedan od prioriteta u narednom period biće i efikasnije regulisanje i nadzor u oblasti priređivanja igara na sreću. U toku je izrada nacрта novog Zakona o igrama na sreću. Osnovni cilj zakona je da se na sistemski održiv način uredi industrija igara na sreću. To se odnosi na precizno definisanje uslova pod kojim se može započeti priređivanje svake vrste igara, računajući opšte uslove priređivanja i uslove za svaku vrstu igre pojedinačno. Definisanje uslova se odnosi i na oduzimanje koncesije/odobrenja priređivačima igara na sreću. Ujedno, preciznije će se definisati uloga Uprave za igre na sreću kao nadležnog organa, kao i nadležnosti inspekcije. U cilju smanjenja negativnog uticaja koje klađenja nosi sa sobom, po prvi put će se definisati odredbe koje se odnose na oglašavanje priređivanja, preciznije utvrditi problematika udaljenosti objekata od obrazovnih

ustanova, raspodjela prihoda od igara na sreću i slično. Jedan od najvažnijih ciljeva je dalje smanjenje priređivanja koje se sprovodi u “sivoj zoni”. To će se postići kroz zakonsku obavezu prijavljivanja svih igara koje se priređuju, što do sada nije bio slučaj. Usvajanjem navedenih izmjena stvorit će se uslovi za povećanje javnih prihoda koji se ubiraju po ovom osnovu.

5. REFORMSKA AGENDA CRNE GORE I UVEZANOST SA MAKROEKONOMSKIM OKVIROM

5.1. Uvod

Reformska agenda Crne Gore 2024-2027 za Instrument EU za reforme i rast u okviru Plana rasta EU za Zapadni Balkan je ključni dokument koji ima za cilj ubrzanje ekonomske konvergencije Crne Gore prema prosjeku Evropske unije i sprovođenje neophodnih reformi kako bi se ubrzala integracija u EU. Evropska komisija (EK) je usvojila regulativu koja se odnosi na Plan rasta za Zapadni Balkan, sa projekcijom da će reforme i finansijska podrška EU imati pozitivan efekat na ekonomski rast država kandidata. Plan predviđa kombinaciju bespovratnih sredstava i povoljnih kredita u ukupnom iznosu od 6 milijardi eura za period 2024-2027, pri čemu je za Crnu Goru alocirano 383,5 miliona eura, od čega 110 miliona eura čine bespovratna sredstva, a 273,5 miliona eura povoljni krediti.

Od ukupnog iznosa podrške planirano je da 178,5 miliona eura bude dodijeljeno u vidu budžetske podrške, dok će preostalih 205 miliona eura biti dodijeljeno za finansiranje infrastrukturnih projekata i implementirana kroz mehanizam Zapadnobalkanskog investicionog okvira (ZIO). Shodno najavama Evropske komisije, planirano je da se od ukupnog iznosa 7% sredstava dodijeli na početku sprovođenja Plana rasta, a ostatak u šest polugodišnjih tranši podrške, u zavisnosti od stepena realizacije planiranih reformi.

Sredstva koja će biti dostupna Crnoj Gori uslovljena su uspješnom implementacijom reformskih mjera definisanih u Reformskoj agendi, zbog čega je ovaj dokument važan za ekonomski i politički razvoj Crne Gore, kao i za ubrzanje evropske integracije.

Imajući u vidu najavljeni pozitivni uticaj Plana rasta na brzinu konvergencije ekonomije sa prosjekom na nivou svih država članica EU, Vlada je strateški definisala prioritete oblasti politika i proaktivno djelovala prilikom pripreme Reformske agende. U skladu sa postavljenim rokovima i definisanim obrascima od strane EK, Predlog osnovnih reformskih mjera i koraka za Reformsku agendu je na tehničkom nivou usaglašen sa Evropskom komisijom sredinom juna, nakon čega je razmotren i usvojen od strane Vlade 20. juna 2024. godine. Nakon pripreme punog formata dokumenta i dodatnih konsultacija Evropskom komisijom tokom avgusta i septembra 2024, usaglašena je finalna verzija Reformske agende, koju je Vlada usvojila 26. septembra 2024. godine.

Finalni dokument sadrži 32 indikativne prioritete reformskih mjera u okviru četiri oblasti politika, 14 podoblasti politika (sektora) i 130 koraka definisanih kao neophodni za ispunjavanje reformi.

Definisani koraci ujedno sadrže i pokazatelje uspjeha (indikatore), koji će biti osnov za praćenje napretka u sprovođenju reformskih mjera i procjenu EU o ispunjenosti uslova za dodjelu sredstava.

5.2. Ciljevi Reformske agende

Imajući u vidu trenutnu situaciju i izazove u kontekstu ekonomskog razvoja, povezanih sa potrebom da se ubrzaju ključne reforme u procesu pristupanja Evropskoj uniji, opšti cilj Reformske agende Crne Gore je da se iskoriste podsticaji Evropske unije dostupni kroz Instrument za reformu i rast za Zapadni Balkan, radi sprovođenja ključnih reformskih mjera u oblastima od strateškog značaja za ubrzanje ekonomskog rasta i konvergencije sa zemljama Evropske unije. Kako bi ostvarila ovaj ambiciozni cilj u pogledu ekonomskog rasta, Vlada Crne Gore je prepoznala i odredila reformske mjere koje se odnose na 4 ključne oblasti politika i to: **poslovnog okruženja i razvoja privatnog sektora, digitalne i energetske/zelene tranzicije, razvoja ljudskog kapitala i temeljnih prava/vladavine prava**. Uz to, snažna prioritizacija reformi neophodnih za ubrzanje procesa pristupanja Evropskoj uniji, reformi u temeljnim pravima, uključujući vladavinu prava i borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, predstavljaju međusektorske reforme i od ključne su važnosti za sprovođenje Reformske agende.

Sve mjere predložene Reformskom agendom su usklađene sa sljedećim ciljevima:

- ubrzanje tranzicije korisnika prema održivim i inkluzivnim ekonomijama koje su sposobne da izdrže konkurentne pritiske jedinstvenog tržišta Unije, te prema stabilnom investicionom ambijentu;
- podsticanje regionalnih ekonomskih integracija, posebno na osnovu napretka u uspostavljanju zajedničkog regionalnog tržišta;
- podsticanje ekonomskih integracija korisnika s jedinstvenim tržištem Unije;
- podrška regionalnoj ekonomskoj integraciji i većoj integraciji s jedinstvenim tržištem EU - a boljom povezanošću regije u skladu s transevropskim mrežama;
- ubrzanje zelene tranzicije u skladu sa Zelenom agendom za Zapadni Balkan iz 2020. u svim privrednim sektorima, posebno sektoru energetike, uključujući tranziciju prema dekarbonizovanoj, klimatski neutralnoj i cirkularnoj ekonomiji otpornoj na klimatske promjene;
- ubrzanje digitalne transformacije kao pokretača održivog razvoja i inkluzivnog rasta;
- podsticanje inovacija, posebno za MSP-ove, i podrška zelenoj i digitalnoj tranziciji;
- podsticanje kvalitetnog obrazovanja, osposobljavanja, prekvalifikacije i usavršavanja te politika zapošljavanja;
- dalje jačanje osnova na kojima počiva proces proširenja, uključujući vladavinu prava, demokratiju, poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda, među ostalim promovisanjem

nezavisnosti pravosuđa, ojačane sigurnosti i borbe protiv prevara, korupcije, organizovanog kriminala, finansiranja terorizma, pranja novca, utaje poreza i poreskih prevara; usklađenost s međunarodnim pravom; jačanje slobode medija i akademske slobode te podsticajnog okruženja za civilno društvo; podsticanje socijalnog dijaloga; promocija rodne ravnopravnosti, nediskriminacije i tolerancije kako bi se zagarantovalo i ojačalo poštovanje prava pripadnika manjina;

- jačanje djelotvornosti javne uprave i podsticanje transparentnosti, strukturnih reformi i dobrog upravljanja na svim nivoima, između ostalog i u oblastima upravljanja javnim finansijama, javne nabavke i kontrole državne pomoći; podrška inicijativama i tijelima uključenima u podsticanje i osiguravanje poštovanja međunarodne pravde među korisnicima sa zapadnog Balkana;

Sve predložene mjere u Reformskoj agendi usklađene su sa strukturnim reformama koje su dio posljednjeg PER-a, te zajedničkim smjernicama politike dogovorene u okviru ekonomskog i finansijskog dijaloga iz maja 2023, revidiranom metodologijom proširenja, najnovijim paketom za proširenje, Ekonomskim i investicionim planom za Zapadni Balkan, kao i drugim relevantnim dokumentima.

Reforme u **oblasti poslovnog okruženja i razvoja privatnog sektora** biće posvećene unapređenju poslovnog okruženja (uključujući reforme vezane za upravljanje preduzećima u vlasništvu države), omogućavanju lakšeg pristupa finansijskim sredstvima za kompanije, kao i sprovođenju nekoliko mjera vezanih za unapređenje regulatornog okruženja i jačanje poslovne konkurentnosti. Razvoj privatnog sektora zahtijeva odgovarajući finansijski okvir koji ima za cilj da obezbijedi sektoru malih i srednjih preduzeća povoljan pristup finansijskim sredstvima, čineći pristupačnim dostupne modele finansiranja i stvarajući nove modele koji su osmišljeni tako da odgovaraju potrebama malih i srednjih preduzeća. Takođe, dalje unapređenje regulatornog poslovnog okruženja i smanjenje tereta administracije kod kompanija ostaje važan cilj vladine politike.

Opšti prioritet u **oblasti digitalne i energetske/zelene tranzicije** je u skladu sa Evropskim zelenim dogovorom i energetsom politikom Evropske unije, što utiče na dalji razvoj energetskog sektora kroz zelenu energetska tranziciju i dekarbonizaciju, povećano korišćenje energije dobijene iz obnovljivih izvora, unapređenje energetske efikasnosti i sprovođenje mehanizma za određivanje cijene za emisiju ugljenika, kao i unapređenje infrastrukturnih kapaciteta radi povezivanja sa susjednim energetska sistemima. Stoga, cilj reforme je da se nastavi sa sprovođenjem mjera iz Trećeg energetskog paketa Evropske unije i Paketa za čistu energiju u sektorima električne energije i gasa, kao i da se napravi 7 funkcionalnih energetskih tržišta koja će moći da se integrišu u jedinstveno energetska tržište Evropske unije.

Kako bi postala dio jedinstvenog tržišta znanja i vještina Evropske unije, razvijen je niz ključnih reformskih mjera kao **podsticaj razvoju ljudskog kapitala**, uglavnom kroz unapređenje mogućnosti za zapošljavanje, podršku za aktivaciju, reformu socijalnih usluga zajedno sa obrazovanjem i razvojem vještina i unapređenjem inovacionog okruženja. Istraživanje i inovacija idu ruku pod ruku sa predloženim reformama i, pod okriljem ključne strateške orijentacije Pametne specijalizacije, Crna Gora ima za cilj da unaprijedi istraživanje i inovacije među svim relevantnim stranama na svim nivoima, uz poseban fokus na pružanje podrške dvjema paralelnim tranzicijama. Sprovedenjem Strategije za digitalizaciju obrazovnog sistema 2022-2027, glavni akcenat je stavljen na uvođenju digitalnih tehnologija u nastavi, ali i digitalizaciju svih procesa u obrazovnom sistemu razvojem elektronskih usluga za učenike, nastavnike i roditelje i jačanjem digitalnih vještina i kompetencija.

Najzad, imajući u vidu da je potrebno ubrzati, ne samo ekonomsku kovergenciju već i proces pristupanja Evropskoj uniji, važno je obuhvatiti i ciljeve u oblasti **temeljnih prava**.

Kada je riječ o **vladavini prava**, Crna Gora sa usvajanjem završnih mjerila za poglavlja 23 i 24, Crna Gora je dobila podršku svih zemalja EU, ali i poruku da završna faza pregovora zahtijeva stalni fokus i isti nivo posvećenosti reformama., naročito u oblastima sudstva, borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, slobode izražavanja i medija. Jedan od ključnih strateških ciljeva u ovoj oblasti biće unapređenje pristupa pravosuđu, transparentnost i povjerenje u sudstvo, a time i omogućavanje pravne sigurnosti, reda i poretka kao horizontalnog preduslova za ekonomsku aktivnost i sprovođenje svih mjera definisanih Reformskom agendom.

5.3. Procjena uticaja Plana rasta EU na makroekonomska i fiskalna kretanja

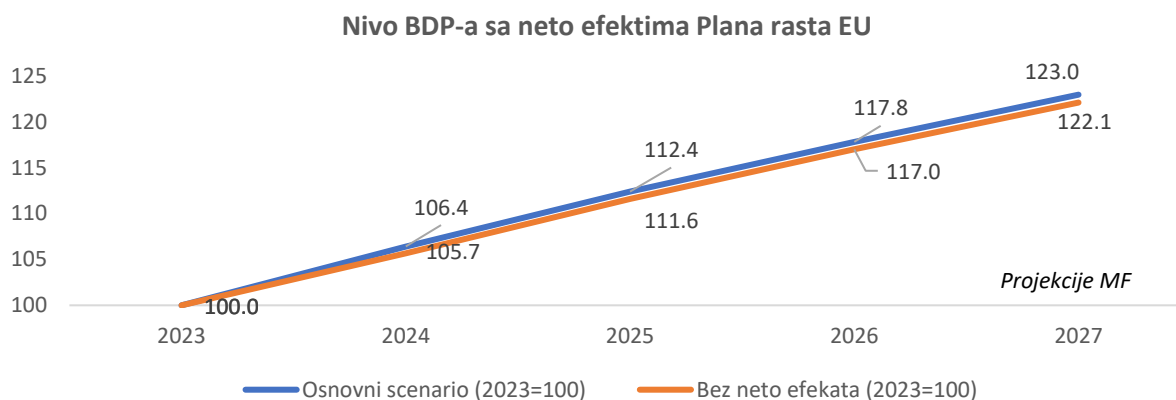
Novi Plan rasta EU za Zapadni Balkan je instrument kojim se želi ubrzati ekonomska konvergencija zemalja regiona ka prosjeku EU i u tom kontekstu, dinamizirati tempo reformskih napora, kao i približiti države regiona jedinstvenom zajedničkom evropskom tržištu.

Za potrebe dobijanja preciznije slike o srednjoročnom uticaju Plana na ekonomski rast Crne Gore, izvršena je simulacija sprovođenja javnih investicija predviđenih Planom rasta EU, po makroekonomska kretanja u srednjem roku. Za analizu procjene uticaja korišćen je Makroekonometrijski model za Crnu Goru (MMM), koji je dobijen podrškom EU kroz projekat IPA 2017. Procjena uticaja Plana rasta obuhvata javne investicije u iznosu od oko 200 miliona eura, pri čemu u trenutku izrade procjene nije poznata dinamika povlačenja sredstava, kao ni ukupan iznos sektorske podrške po relevantnim oblastima.

Procijenjeni očekivani neto efekat projekata predviđenih Plana rasta EU na realni BDP iznosi oko 0,7% prosječno u srednjem roku, što znači da bi nivo domaćeg BDP-a na kraju 2027, bio niži za 0,7% u odnosu na izostanak realizacije javnih investicija koje obuhvata Plan rasta. Dodatni efekti projekata u srednjem roku uključuju rast privatne potrošnje (oko 0,5%), izvozne aktivnosti

(naročito uslužnog sektora oko 1,6%), ali i rast uvoza zbog slabe proizvodne baze (oko 1,5%). Efekti su procijenjeni i na tržištu rada, pa bi neto efekat javnih investicija iz Plana rasta podstakao rast zaposlenosti od oko 0,3% u 2027. godini. Budući da je predviđeno da Plan rasta bude snažan finansijski podsticaj za implementaciju reformi, očekivani procijenjeni efekti u narednim godinama, mogu biti i viši, ukoliko bi podstakli dodatne kapitalne investicije iz drugih izvora finansiranja.

Grafički prikaz kretanja bruto domaćeg proizvoda u odnosu na početnu godinu (2023=100), sa i bez efekata investicija koje se finansiraju iz Plana rasta, dat je na grafiku:

Efekti i ocjene dobijene primjenom modela generišu djelimično tačne i precizne prognoze, pri čemu odražavaju strukturu i odnose u ekonomiji Crne Gore, ali ne uzimaju u potpunosti u obzir izuzetno kompleksne multiplikativne efekte povećanja investicija po rast BDP-a i zaposlenosti. Ovo je posebno izraženo kod javnih investicija, čiji efekat se dalje 'preliva' pozitivno i na privatna ulaganja, a takođe se kod investicija u obrazovanje i digitalizaciju očekuju dugoročni efekti, poput povećanja konkurentnosti i produktivnosti ekonomije.

Prilikom određivanja efekta uticaja Reformske agende na fiskalna kretanja u zemlji, odnosno na prihode budžeta, korišćen je model za projekcije prihoda budžeta u srednjem roku. Procjene su rađene na bazi dostupnih informacija, a imajući u vidu konzervativni princip procjene efekata i planiranja prihoda budžeta, pri čemu su efekti umanjeni u skladu sa očekivanim kretanjima u srednjem roku, a uzimajući u obzir procjenu uticaja Reformske agende na makroekonomske pokazatelje.

Tabela 5.3: Procjena fiskalnog uticaja Plana rasta EU

Prihodi budžeta (mil. €)	2025	2026	2027
Porez na dobit pravnih lica	219.9	232.1	243.9
Uticaj reformske agende	2.00	7.00	7.00
Porez na dohodak fizičkih lica	108.32	112.50	119.95
Uticaj reformske agende	1.00	3.00	3.00

Doprinosi	449.05	476.61	503.01
Uticaj reformske agende	3.00	5.00	5.00
Porez na međunarodnu trgovinu i transakcije	63.99	65.51	68.14
Uticaj reformske agende	2.00	2.00	2.00
Porez na dodatu vrijednost	1372.59	1421.82	1464.48
Uticaj reformske agende	5.00	16.00	16.00

Izvor: Procjene Ministarstva finansija

Imajući u vidu karakter reformi, kao i značajan broj planiranih infrastrukturnih projekata, u obzir su uzete kategorije prihoda budžeta koje će ostvariti rast shodno rastu zaposlenosti i zarada, započinjanju novog investicionog ciklusa i shodno tome, očekivanom značajnom privrednom rastu. U skladu sa navedenim i uslijed očekivanog rasta uvoza zbog realizacije infrastrukturnih projekata, očekuje se rast PDV-a pri uvozu i poreza na međunarodnu trgovinu i transakcije. Sveukupno, očekivani fiskalni efekat Plana rasta na prihode budžeta je na nivou od oko 80 miliona eura u trogodišnjem periodu ili oko 0,9% prihoda, pri čemu su efekti najveći u godinama kada se, shodno makroekonomskom scenariju, očekuje intenziviranje infrastrukturnih projekata i povlačenje sredstava po ovom osnovu. Ovaj uticaj uključuje i očekivana kretanja zarada, zaposlenosti i rasta privredne aktivnosti, shodno osnovnom makroekonomskom okviru.

6. INSTITUCIONALNA PITANJA I UČEŠĆE ZAINTERESOVANIH STRANA

Proces pripreme PER-a za period 2025-2027. otpočeo je u septembru 2024. godine kada je Vlada usvojila informaciju o pripremi ovog programa. Nacionalna koordinacija PER-om organizovana je iz Ministarstva finansija. Pored Ministarstva finansija, u pripremi poglavlja 3 značajno učestvuje Centralna banka Crne Gore.

Proces izrade PER-a, shodno smjernicama Evropske komisije, mora da bude zajednički između Vlade i ostalih zainteresovanih strana. U tom cilju, javna rasprava je pokrenuta u periodu od 09. do 28. decembra 2024. godine. Nacrt programa je bio na raspolaganju predstavnicima medija i široj javnosti na web sajtu Vlade: <https://www.gov.me/clanak/javna-rasprava-o-nacrtu-programa-ekonomskih-reformi-crne-gore-2025-2027-rasprava-ce-trajati-do-28-decembra-2024-godine>.

Okrugli sto u okviru javne rasprave Nacrta programa ekonomskih reformi održan je 16. decembra 2024. godine. Prisustvovali su mu predstavnici Delegacije EU u Crnoj Gori, Ambasade Njemačke, Unije slobodnih sindikata, Privredne komore Crne Gore, UNICEF-a, Sekretarijata Savjeta za konkurentnost, Uprave za statistiku, Prijestonice Cetinje, Opštine Petnjica i druga zainteresovana javnost.

Pisani predlozi za unapređenje teksta nacrta PER-a dostavljeni od zainteresovanih stejkholdera su prikazani u prilogu 2 ovog dokumenta. Nakon dobijanja svih predloga i sugestija tokom konsultativnog procesa, i na osnovu istog, unapređenja teksta PER-a 2025-2027, dokument je finalizovan i predat u proceduru razmatranja i usvajanja na sjednici Vlade Crne Gore.

Program ekonomskih reformi 2025-2027. godina

PRILOG 1: TABELE SADRŽANE U PROGRAMIMA EKONOMSKIH REFORMI I NJIHOVO AŽURIRANJE

BDP (u mil. €)		Centralni nivo države		7279.7		7416.7		7965.4		8372.8		8757.5	
Ekonomska klasifikacija KOD	Naziv	2024 Rebalans		2024 procjena		2025		2026		2027			
		mil.€	% BDP	mil.€	% BDP	mil.€	% BDP	mil.€	% BDP	mil.€	% BDP	mil.€	% BDP
	Izvorni prihodi	2772.6	38.1	2784.3	37.5	2886.1	36.2	3004.2	35.9	3111.3	35.5		
711	Porezi	1930.3	26.5	1937.4	26.1	2183.6	27.4	2269.2	27.1	2351.9	26.9		
7111	Porez na dohodak fizičkih lica	86.6	1.2	87.6	1.2	108.3	1.4	112.5	1.3	119.9	1.4		
7112	Porez na dobit pravnih lica	205.7	2.8	205.7	2.8	219.9	2.8	232.1	2.8	243.9	2.8		
7113	Porez na promet nepokretnosti	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		
7114	Porez na dodatu vrijednost	1199.6	16.5	1204.4	16.2	1372.6	17.2	1421.8	17.0	1464.5	16.7		
7115	Akcize	365.8	5.0	365.8	4.9	403.5	5.1	421.3	5.0	438.9	5.0		
7116	Porez na međunarodnu trgovinu i transakcije	58.3	0.8	59.1	0.8	64.0	0.8	65.5	0.8	68.1	0.8		
7118	Ostali državni prihodi	14.3	0.2	14.8	0.2	15.3	0.2	16.0	0.2	16.5	0.2		
712	Doprinosi	585.4	8.0	587.1	7.9	449.1	5.6	476.6	5.7	503.0	5.7		
7121	Doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje	539.8	7.4	539.8	7.3	397.3	5.0	426.4	5.1	448.8	5.1		
7122	Doprinosi za zdravstveno osiguranje	3.0	0.0	4.2	0.1	6.0	0.1	2.0	0.0	2.0	0.0		
7123	Doprinosi za osiguranje od nezaposlenosti	24.0	0.3	24.5	0.3	26.0	0.3	27.4	0.3	30.4	0.3		
7124	Ostali doprinosi	18.6	0.3	18.6	0.3	19.7	0.2	20.8	0.2	21.9	0.2		
713	Takse	15.9	0.2	15.9	0.2	17.8	0.2	18.7	0.2	19.6	0.2		
714	Naknade	62.8	0.9	63.4	0.9	74.2	0.9	77.2	0.9	78.7	0.9		
715	Ostali prihodi	122.0	1.7	124.2	1.7	52.3	0.7	52.4	0.6	58.1	0.7		
74	Donacije i transferi	56.3	0.8	56.3	0.8	109.2	1.4	110.2	1.3	100.0	1.1		
	Ukupni izdaci	3009.6	41.3	3009.6	40.6	3164.2	39.7	3273.6	39.1	3385.8	38.7		
41	Tekući izdaci	1214.4	16.7	1214.4	16.4	1255.1	15.8	1286.8	15.4	1323.2	15.1		
411	Bruto zarade i doprinosi na teret poslodavca	698.8	9.6	698.8	9.4	718.0	9.0	728.1	8.7	733.4	8.4		
412	Ostala lična primanja	19.8	0.3	19.8	0.3	24.3	0.3	24.3	0.3	24.9	0.3		
413	Rashodi za materijal	52.1	0.7	52.1	0.7	50.0	0.6	48.7	0.6	49.2	0.6		
414	Rashodi za usluge	76.8	1.1	76.8	1.0	100.2	1.3	94.7	1.1	94.4	1.1		
415	Tekuće održavanje	39.1	0.5	39.1	0.5	42.9	0.5	38.7	0.5	40.1	0.5		
416	Kamate	148.7	2.0	148.7	2.0	159.5	2.0	188.7	2.3	216.2	2.5		
417	Renta	13.6	0.2	13.6	0.2	13.3	0.2	13.1	0.2	13.4	0.2		
418	Subvencije	81.1	1.1	81.1	1.1	69.0	0.9	71.9	0.9	73.3	0.8		
419	Ostali izdaci	84.4	1.2	84.4	1.1	77.8	1.0	78.5	0.9	78.4	0.9		
42	Transferi za socijalnu zaštitu	1009.0	13.9	1009.0	13.6	1068.0	13.4	1119.4	13.4	1161.3	13.3		
421	Prava iz oblasti socijalne zaštite	212.1	2.9	212.1	2.9	221.5	2.8	226.8	2.7	229.1	2.6		
422	Sredstva za tehnološke viškove	23.1	0.3	23.1	0.3	27.0	0.3	28.0	0.3	29.0	0.3		
423	Prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja	737.2	10.1	737.2	9.9	777.2	9.8	817.2	9.8	855.3	9.8		
424	Ostala prava iz oblasti zdravstvene zaštite	21.1	0.3	21.1	0.3	25.6	0.3	30.1	0.4	30.1	0.3		
425	Ostala prava iz oblasti zdravstvenog osiguranja	15.6	0.2	15.6	0.2	16.7	0.2	17.3	0.2	17.8	0.2		
	Transferi institucijama pojedincima nevladinom i javnom sektoru	417.6	5.7	417.6	5.6	446.4	5.6	459.3	5.5	463.4	5.3		
44	Kapitalni izdaci	275.6	3.8	275.6	3.7	322.9	4.1	341.7	4.1	371.5	4.2		
462	Olplata garancija	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		
463	Olplata obaveza iz prethodnog perioda	22.2	0.3	22.2	0.3	23.6	0.3	21.4	0.3	21.4	0.2		
47	Rezerve	70.9	1.0	70.9	1.0	48.3	0.6	45.0	0.5	45.0	0.5		
	Gotovinski suficit/deficit	-237.0	-3.3	-225.3	-3.0	-278.1	-3.5	-269.3	-3.2	-274.5	-3.1		
	Primarni suficit/deficit	-88.3	-1.2	-76.6	-1.0	-118.6	-1.5	-80.6	-1.0	-58.3	-0.7		
	Gotovinski suficit/deficit tekuće potrošnje	38.7	0.5	50.3	0.7	44.7	0.6	72.4	0.9	97.0	1.1		
	Olplata duga	504.5	6.9	504.5	6.8	820.9	10.3	353.1	4.2	971.7	11.1		
4611	Olplata hartija od vrijednosti i kredita rezidentima	215.0	3.0	215.0	2.9	56.8	0.7	125.4	1.5	49.0	0.6		
4612	Olplata hartija od vrijednosti i kredita nerezidentima	289.5	4.0	289.5	3.9	764.1	9.6	227.7	2.7	922.7	10.5		
4418	Izdaci za kupovinu hartija od vrijednosti	2.3	0.0	2.3	0.0	34.2	0.4	17.7	0.2	17.7	0.2		
45	Pozajmice i krediti	4.9	0.1	4.9	0.1	7.5	0.1	4.5	0.1	4.5	0.1		
	Nedostajuća sredstva	-748.7	-10.3	-737.0	-9.9	-1140.8	-14.3	-644.7	-7.7	-1268.4	-14.5		
	Finansiranje	743.8	10.2	743.8	10.0	1140.8	14.3	644.7	7.7	1268.4	14.5		
751	Pozajmice i krediti	648.0	8.9	648.0	8.7	885.0	11.1	563.9	6.7	1072.7	12.2		
7511	Pozajmice i krediti iz domaćih izvora	50.0	0.7	50.0	0.7	200.0	2.5	100.0	1.2	100.0	1.1		
7512	Pozajmice i krediti iz inostranih izvora	598.0	8.2	598.0	8.1	685.0	8.6	463.9	5.5	972.7	11.1		
72	Primici od prodaje imovine	6.0	0.1	6.0	0.1	6.0	0.1	6.0	0.1	6.0	0.1		
73	Primici od olplate kredita	9.7	0.1	9.7	0.1	9.7	0.1	9.7	0.1	9.7	0.1		
	Povećanje/smanjenje depozita	80.0	1.1	80.0	1.1	240.0	3.0	65.0	0.8	180.0	2.1		

Program ekonomskih reformi 2025-2027. godina

BDP (u mil. €)		Lokalni nivo države		7279.7		7767.1		8153.6		8529.3	
Ekonomska klasifikacija KOD	Naziv	2024		2025		2026		2027			
		mil.€	% BDP	mil.€	% BDP	mil.€	% BDP	mil.€	% BDP		
	<i>Izvorni prihodi</i>	389.8	5.4	396.9	5.1	406.0	5.0	415.9	4.9		
711	Porezi	229.2	3.1	236.2	3.0	242.9	3.0	250.3	2.9		
7111	Porez na dohodak fizičkih lica	87.5	1.2	90.1	1.2	91.9	1.1	92.8	1.1		
71131	Porez na nepokretnosti	94.5	1.3	98.3	1.3	100.3	1.2	105.3	1.2		
71132	Porez na promet nepokretnosti	24.9	0.3	25.2	0.3	27.5	0.3	27.8	0.3		
	Lokalni porezi i ostali prihodi od egalizacionog fonda	22.3	0.3	22.6	0.3	23.3	0.3	24.4	0.3		
713	Takse	6.0	0.1	6.1	0.1	6.2	0.1	6.2	0.1		
714	Naknade	80.6	1.1	83.0	1.1	84.7	1.0	87.3	1.0		
715	Ostali prihodi	18.1	0.2	19.7	0.3	20.3	0.2	20.7	0.2		
74	Donacije i transferi	55.8	0.8	51.8	0.7	51.9	0.6	51.4	0.6		
	Ukupni izdaci	391.6	5.4	397.5	5.1	406.7	5.0	414.1	4.9		
41	Tekući izdaci	135.1	1.9	139.9	1.8	144.7	1.8	147.6	1.7		
411	Bruto zarade i doprinosi na teret poslodavca	75.0	1.0	78.0	1.0	79.6	1.0	81.1	1.0		
412	Ostala lična primanja	6.4	0.1	6.5	0.1	6.5	0.1	6.7	0.1		
413	Rashodi za materijal										
414	Rashodi za usluge	22.8	0.3	23.3	0.3	25.6	0.3	26.1	0.3		
415	Tekuće održavanje	7.5	0.1	8.7	0.1	8.9	0.1	9.1	0.1		
416	Kamate	3.2	0.0	3.3	0.0	3.4	0.0	3.4	0.0		
417	Renta	0.7	0.0	0.7	0.0	0.8	0.0	0.8	0.0		
418	Subvencije	7.7	0.1	8.0	0.1	8.2	0.1	8.4	0.1		
419	Ostali izdaci	11.8	0.2	11.5	0.1	11.8	0.1	12.0	0.1		
42	Transferi za socijalnu zaštitu	2.2	0.0	2.3	0.0	2.3	0.0	2.4	0.0		
43	Transferi institucijama, pojedincima nevladinom i javnom sektoru	94.2	1.3	94.4	1.2	95.3	1.2	96.3	1.1		
44	Kapitalni izdaci	122.5	1.7	122.8	1.6	125.0	1.5	127.5	1.5		
45	Pozajmice i krediti	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		
462	Otplata garancija	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		
463	Otplata obaveza iz prethodnog perioda	34.5	0.5	35.0	0.5	35.0	0.4	36.0	0.0		
47	Rezerve	3.0	0.0	3.1	0.0	4.3	0.1	4.3	0.1		
	<i>Gotovinski suficit/deficit</i>	-1.8	0.0	-0.6	0.0	-0.6	0.0	1.8	0.0		
	<i>Korigovani suficit/deficit</i>	-1.8	0.0	-0.6	0.0	-0.6	0.0	1.8	0.0		
	<i>Primarni suficit/deficit</i>	1.4	0.0	2.7	0.0	2.8	0.0	5.2	0.1		
	<i>Gotovinski suficit/deficit tekuće potrošnje</i>	120.8	1.7	122.2	1.6	124.4	1.5	129.3	1.5		
	<i>Otplata duga</i>	14.0	0.2	15.6	0.2	15.5	0.2	14.7	0.2		
4611	Otplata duga rezidentima	11.5	0.2	11.8	0.2	11.0	0.1	10.0	0.1		
4612	Otplata duga nerezidentima	2.5	0.0	3.7	0.0	4.5	0.1	4.7	0.1		
4418	Izdaci za kupovinu hartija od vrijednosti	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		
43	Pozajmice i krediti	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		
	<i>Nedostajuća sredstva</i>	-16.8	-0.2	-16.2	-0.2	-16.1	-0.2	-12.9	-0.2		
	<i>Finansiranje</i>	16.8	0.2	16.2	0.2	16.1	0.2	12.9	0.2		
751	Pozajmice i krediti	12.2	0.2	8.1	0.1	8.5	0.1	8.0	0.1		
72	Primici od prodaje imovine	15.5	0.2	10.0	0.1	11.4	0.1	11.0	0.1		
73	Primici od otplate kredita	0.3	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		
	<i>Transferi iz budžeta CG</i>	10.0	0.1	10.1	0.1	10.5	0.1	10.5	0.1		
	<i>Povećanje/smanjenje depozita</i>	-21.2	-0.3	-12.0	-0.2	-14.2	-0.2	-16.5	-0.2		

BDP (u mil. €) Opšti nivo države		7279.7		7416.7		7965.4		8372.8		8757.5	
Ekonomska klasifikacija KOD	Naziv	2024 Rebalans		2024 Procjena		2025		2026		2027	
		mil.€	% BDP	mil.€	% BDP	mil.€	% BDP	mil.€	% BDP	mil.€	% BDP
	Izvorni prihodi	3162.5	42.6	3174.1	42.8	3283.0	41.2	3410.3	40.7	3527.2	40.3
711	Porezi	2159.5	29.1	2166.6	29.2	2419.8	30.4	2512.1	30.0	2602.2	29.7
7111	Porez na dohodak fizičkih lica	174.1	2.3	175.1	2.4	198.4	2.5	204.4	2.4	212.7	2.4
7112	Porez na dobit pravnih lica	205.7	2.8	205.7	2.8	219.9	2.8	232.1	2.8	243.9	2.8
71131	Porez na nepokretnosti	94.5	1.3	94.5	1.3	98.3	1.2	100.3	1.2	105.3	1.2
71132	Porez na promet nepokretnosti	24.9	0.3	24.9	0.3	25.2	0.3	27.5	0.3	27.8	0.3
7114	Porez na dodatu vrijednost	1199.6	16.2	1204.4	16.2	1372.6	17.2	1421.8	17.0	1464.5	16.7
7115	Akcize	365.8	4.9	365.8	4.9	403.5	5.1	421.3	5.0	438.9	5.0
7116	Porez na međunarodnu trgovinu i transakcije	58.3	0.8	59.1	0.8	64.0	0.8	65.5	0.8	68.1	0.8
	Lokalni porezi i ostali prihodi od egalizacionog fonda	22.3	0.3	22.3	0.3	22.6	0.3	23.3	0.3	24.4	0.3
7118	Ostali državni prihodi	14.3	0.2	14.8	0.2	15.3	0.2	16.0	0.2	16.5	0.2
712	Doprinosi	585.4	7.9	587.1	7.9	449.1	5.6	476.6	5.7	503.0	5.7
7121	Doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje	539.8	7.3	539.8	7.3	397.3	5.0	426.4	5.1	448.8	5.1
7122	Doprinosi za zdravstveno osiguranje	3.0	0.0	4.2	0.1	6.0	0.1	2.0	0.0	2.0	0.0
7123	Doprinosi za osiguranje od nezaposlenosti	24.0	0.3	24.5	0.3	26.0	0.3	27.4	0.3	30.4	0.3
7124	Ostali doprinosi	18.6	0.3	18.6	0.3	19.7	0.2	20.8	0.2	21.9	0.2
713	Takse	21.8	0.3	21.8	0.3	23.9	0.3	24.9	0.3	25.8	0.3
714	Naknade	143.5	1.9	144.1	1.9	157.2	2.0	161.9	1.9	165.9	1.9
715	Ostali prihodi	140.1	1.9	142.3	1.9	72.0	0.9	72.7	0.9	78.8	0.9
74	Donacije i transferi	112.1	1.5	112.1	1.5	161.0	2.0	162.1	1.9	151.4	1.7
	Ukupni izdaci	3401.2	45.9	3401.2	45.9	3561.7	44.7	3680.2	44.0	3799.9	43.4
41	Tekući izdaci	1349.5	18.2	1349.5	18.2	1395.0	17.5	1431.5	17.1	1470.8	16.8
411	Bruto zarade i doprinosi na teret poslodavca	773.8	10.4	773.8	10.4	796.0	10.0	807.7	9.6	814.6	9.3
412	Ostala lična primanja	26.2	0.4	26.2	0.4	30.8	0.4	30.9	0.4	31.5	0.4
413	Rashodi za materijal	52.1	0.7	52.1	0.7	50.0	0.6	48.7	0.6	49.2	0.6
414	Rashodi za usluge	99.6	1.3	99.6	1.3	123.5	1.6	120.3	1.4	120.5	1.4
415	Tekuće održavanje	46.6	0.6	46.6	0.6	51.6	0.6	47.6	0.6	49.2	0.6
416	Kamate	151.9	2.0	151.9	2.0	162.8	2.0	192.1	2.3	219.6	2.5
417	Renta	14.3	0.2	14.3	0.2	14.0	0.2	13.8	0.2	14.1	0.2
418	Subvencije	88.9	1.2	88.9	1.2	76.9	1.0	80.2	1.0	81.7	0.9
419	Ostali izdaci	96.1	1.3	96.1	1.3	89.4	1.1	90.3	1.1	90.4	1.0
42	Transferi za socijalnu zaštitu	1011.2	13.6	1011.2	13.6	1070.3	13.4	1121.7	13.4	1163.6	13.3
43	Transferi institucijama pojedinicima nevladinom i javnom sektoru	511.8	6.9	511.8	6.9	540.8	6.8	554.6	6.6	559.7	6.4
44	Kapitalni izdaci	398.2	5.4	398.2	5.4	445.7	5.6	466.7	5.6	499.0	5.7
45	Pozajmice i krediti	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
462	Otplata garancija	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
463	Otplata obaveza iz prethodnog perioda	56.7	0.8	56.7	0.8	58.6	0.7	56.4	0.7	57.4	0.7
47	Rezerve	73.9	1.0	73.9	1.0	51.4	0.6	49.3	0.6	49.3	0.6
	Godovinski suficit/deficit	-238.7	-3.2	-227.1	-3.1	-278.7	-3.5	-269.9	-3.2	-272.7	-3.1
	Primarni suficit/deficit	-86.9	-1.2	-75.2	-1.0	-115.9	-1.5	-77.8	-0.9	-53.1	-0.6
	Godovinski suficit/deficit tekuće potrošnje	159.4	2.1	171.1	2.3	166.9	2.1	196.8	2.4	226.3	2.6
	Otplata duga	518.5	7.0	518.5	7.0	836.5	10.5	368.6	4.4	986.4	11.3
4611	Otplata duga rezidentima	226.5	3.1	226.5	3.1	68.6	0.9	136.4	1.6	59.0	0.7
4612	Otplata duga nerezidentima	292.0	3.9	292.0	3.9	767.9	9.6	232.2	2.8	927.4	10.6
4418	Izdaci za kupovinu hartija od vrijednosti	2.3	0.0	2.3	0.0	34.2	0.4	17.7	0.2	17.7	0.2
45	Pozajmice i krediti	6.0	0.1	6.0	0.1	7.5	0.1	4.5	0.1	4.5	0.1
	Nedostajuća sredstva	-765.5	-10.3	-753.8	-10.2	-1156.9	-14.5	-660.8	-7.9	-1281.4	-14.6
	Finansiranje	765.5	10.3	753.8	10.2	1156.9	14.5	660.8	7.9	1281.4	14.6
751	Pozajmice i krediti	660.2	8.9	660.2	8.9	893.1	11.2	572.4	6.8	1080.7	12.3
72	Primici od prodaje imovine	21.5	0.3	21.5	0.3	16.0	0.2	17.4	0.2	17.0	0.2
73	Primici od otplate kredita	10.0	0.1	10.0	0.1	9.8	0.1	9.7	0.1	9.7	0.1
	Transferi iz budžeta CG	10.0	0.1	10.0	0.1	10.1	0.1	10.5	0.1	10.5	0.1
	Povećanje/smanjenje depozita	63.8	0.9	52.1	0.7	228.0	2.9	50.8	0.6	163.5	1.9

Tabela 1a: Makroekonomski izgledi

Procenata ako nije naznačeno drugačije	ESA kod	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina	
		2023	2023	2024	2025	2026	2027	
		Nivo (mlrd. EUR)	Stopa promjene					
1. Realni BDP u tržišnim cijenama	B1*g	6,299	6,3	3,8	4,8	3,2	3,1	
2. BDP tekuće cijene	B1*g	6,964	17,5	6,5	7,4	5,1	4,6	
Komponente realnog BDP-a								
3. Potrošnja domaćinstava	P3	5	6,5	4,0	7,2	2,1	1,1	
4. Potrošnja države	P3	1	3,1	3,0	2,7	2,5	2,5	
5. Bruto kapital u osnovna sredstva	P51	1	6,9	6,5	6,5	4,0	3,5	
6. Promjena zaliha i neto nabavka vrijednosti (% of BDP)	P52+P53	0	7,6	7,7	7,1	6,8	6,4	
7. Izvoz roba i usluga	P6	3	9,0	2,5	2,7	5,1	5,2	
8. Uvoz roba i usluga	P7	5	5,9	3,2	5,2	3,1	2,0	
Učešće u realnom rastu BDP								
9. Domaća tražnja		7,2	6,8	4,7	7,0	2,8	2,0	
10. Promjena zaliha i neto nabavka vrijednosti	P52+P53	0,5	-0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	
11. Neto izvoz	B11	-1	0,2	-1,0	-2,2	0,3	1,2	

Tabela 1b: Kretanje cijena

Procentna promjena, godišnji prosjeci	ESA kod	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina
		2023	2024	2025	2026	2027
1. BDP deflator		10,5	2,7	2,4926	1,9	1,4
2. Potrošnja domaćinstava deflator		8,2	3,2	3,3	2,4	2,2
3. HICP ¹³		10,5	2,7	2,5	1,9	1,4
4. Nationalni CPI - promjena ¹⁴		8,2	3,2	3,3	2,4	2,2
5. Deflator potrošnje države		14,3	3,9	1,3	1,5	-0,5
6. Investicioni deflator		0,3	-0,5	0,0	1,0	1,0
7. Izvoz cijene deflator (roba i usluga)		4,6	2,3	2,4	2,0	2,0
8. Uvoz cijene deflator (roba i usluga)		2,4	2,1	2,0	2,0	2,0

¹³ Monstat ne objavljuje podatke o HICP.

¹⁴ 2015=100

Tabela 1c: Kretanje na tržištu rada

	ESA	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina
	kod	2023	2023	2024	2025	2026	2027
		Nivo	Nivo/stopa promjene				
1. Stanovništvo (hiljada)			623,5	:	:	:	:
2. Stanovništvo (stopa rasta u %)			:	-100,0	:	:	:
3. Radno sposobno stanovništvo (fizička lica)			424	440	441	452	453
4. Stopa učešća			75,5	73,0	75,5	76,7	77,2
5. Zaposlenost, fizička lica			278	284	297	312	317
6. Zaposlenost, radni sati			:	:	:	:	:
7. Zaposlenost (stopa rasta %))			10,8	2,0	4,6	4,9	1,9
8. Javni sektor - Zaposlenost (fizička lica)			53,8	:	:	:	:
9. Javni sektor- Zaposlenost (rast u %)			8,5	:	:	:	:
10. Stopa nezaposlenosti			13,1	11,7	10,7	10,0	9,2
11. Produktivnost rada (fizička lica)		22,6	-4,0	1,7	0,2	-1,6	1,2
12. Produktivnost rada, radni sati			:	:	:	:	:
13. Naknade zaposlenih	D1	2,8	3,7	8,3	14,0	11,6	6,7

Tabela 1d: Sektorski bilansi

Procenata BDP	ESA kod	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina
		2023	2024	2025	2026	2027
1. Neto zaduživanje prema ostatku svijeta	B.9	:	:	:	:	:
<i>od čega:</i>						
- Bilans roba i usluga		-18,6	-18,7	-19,7	-18,8	-17,2
- Bilans primarnih prihoda I transfera		18,6	18,7	19,7	18,8	17,2
- Kapitalni račun		:	:	:	:	:
2. Neto zaduživanje/zaduživanje privatnog sektora	B.9/ EDP B.9	-0,6	3,2	3,5	3,2	3,1
3. Neto zaduživanje/zaduživanje javnog sektora		0,6	-3,2	-3,5	-3,2	-3,1
4. Statistička razlika		:	:	:	:	:

Tabela 1e: BDP, investicije i bruto dodata vrijednost

	ESA Kod	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina
		2023	2024	2025	2026	2027
BDP¹⁵ i investicije						
BDP nivo u tekućim tržišnim cijenama u nacionalnoj valuti	B1g	7,0	7,4	8,0	8,4	8,8
Učešće investicija (% BDP)		19,6	19,5	19,4	19,4	19,3

¹⁵ Preliminarne procjene Ministarstva finansija.

Rast bruto dodate vrijednosti u procentima-stalne cijene						
1. Poljoprivreda		6,4	:	:	:	:
2. Industrija (isključujući građevinarstvo)		-30,2	:	:	:	:
3. Građevinarstvo		166,1	:	:	:	:
4. Usluge		0,6	:	:	:	:

Tabela 1f: Kretanje spoljnog sektora¹⁶

mlrd. € ako nije naznačeno drugačije		Godina	Godina	Godina	Godina	Godina
		2023	2024	2025	2026	2027
1. Bilans tekućeg računa (% of BDP)	% of BDP	-11.4	-12.1	-13.9	-13.5	-12.5
2. Izvoz roba	mlrd. EUR	0.7	0.6	0.6	0.6	0.6
3. Uvoz roba	mlrd EUR	3.7	3.9	4.2	4.5	4.6
4. Trgovinski bilans	mlrd EUR	-3.0	-3.3	-3.6	-3.9	-4.0
5. Izvoz usluga	mlrd EUR	2.8	3.0	3.3	3.5	3.8
6. Uvoz usluga	mlrd EUR	1.1	1.1	1.2	1.2	1.3
7. Bilans usluga	mlrd EUR	1.7	1.9	2.1	2.3	2.5
8. Neto kamate iz inostranstva	mlrd EUR	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
9. Ostali neto transferi iz inostranstva	mlrd EUR	0.2	0.2	0.2	0.1	0.1
10. Tekući transferi	mlrd EUR	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4
11. Od čega iz EU	mlrd EUR	:	:	:	:	:
12. Bilans tekućeg računa	mlrd EUR	-0.8	-0.9	-1.1	-1.1	-1.1
13. Kapitalni i finansijski račun	mlrd EUR	-0.8	:	:	:	:
14. SDI	mlrd EUR	0.4	0.6	0.6	0.6	0.6
15. Inostrane rezerve	mlrd EUR	-0.5	:	:	:	:
16. Ukupni spoljni dug	mlrd EUR	9.1	:	:	:	:
17. od čega: javni	mlrd EUR	3.5	:	:	:	:
18. od čega: denominovan u stranoj valuti	mlrd EUR	:	:	:	:	:
19. od čega dospjele otplate	mlrd EUR	:	:	:	:	:
20. Devizni kurs vis-à-vis EUR (godišnji prosjek)	NCU/EUR	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
p.m. kurs u odnosu na EUR (godišnji prosjek)	%, year-on-year	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
21. Devizni kurs vis-à-vis EUR (kraj godine)	NCU/EUR	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
p.m. devizni kurs vis-à-vis EUR (kraj godine) % promjene	%, year-on-year	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
22. Neto devizna štednja	% of GDP	:	:	:	:	:
23. Domaća štednja	% of GDP	:	:	:	:	:
24. Domaće privatne investicije	% of GDP	:	:	:	:	:
25. Domaća javna štednja	% of GDP	:	:	:	:	:
26. Domaće javne investicije	% of GDP	:	:	:	:	:

Tabela 1g: Indikatori održivosti

	Dimenzija	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina
		2020	2021	2022	2023	2024
1. Bilans tekućeg računa	% of BDP	-26,1	-9,2	-22823,0	-18632,3	-18681,1
2. Neto inostrana investiciona pozicija	% of BDP	-194,4	-157,6	-124,2	-106,1	:

¹⁶ Procjene Ministarstva finansija.

Program ekonomskih reformi 2025-2027. godina

3. Učešće u ukupnom izvoznom tržištu	% g/g	:	:	:	:	:
4. Realni efektivni devizni kurs	% g/g	:	:	:	:	:
5. Nominalni jedinični troškovi rada	% g/g	:	:	:	:	:
6. Privatni krediti	% BDP	:	:	:	:	:
7. Privatni dug	% BDP	:	:	:	:	:
8. Javni sektor- Dug	% BDP	:	:	1688,0	1723,2	1752,8

Tabela 2a: Budžetski proračun opšte Vlade

	ESA kod	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina
		2023	2023	2024	2025	2026	2027
		Nivo (mlrd NCU)	% BDP				
Neto zaduživanje (B9) po sektorima							
1. Opšta Vlada	S13	0,04	0,6	-3,2	-3,5	-3,2	-3,1
2. Centralna Vlada	S1311	0,01	0,2	-3,2	-3,5	-3,2	-3,1
3. Državna Vlada	S1312	:	:	:	:	:	:
4. Lokalna uprava	S1313	0,03	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0
5. Fondovi socijalne sigurnosti	S1314	:	:	:	:	:	:
Opšta Vlada (S13)							
6. Ukupni prihodi	TR	2,94	42,2	42,8	41,2	40,7	40,3
7. Ukupni rashodi ¹⁷	TE	2,90	41,6	46,0	44,7	44,0	43,4
8. Neto zaduživanje/pozajmice	EDP.B9	0,04	0,6	-3,2	-3,5	-3,2	-3,1
9. Rashodi za kamate	EDP.D41 incl. FISIM	0,13	1,8	2,0	2,0	2,3	2,5
10. Primarni saldo ¹⁸		0,17	2,4	-1,1	-1,5	-0,9	-0,6
11. Jednokratne i ostale privremene mjere ¹⁹		:	:	:	:	:	:
Komponente prihoda							
12. Ukupni porezi (12 = 12a+12b+12c)		1,74	24,9	27,1	28,4	28,0	27,7
12a. Porez na proizvodnju i uvoz	D2	1,43	20,6	22,0	23,1	22,8	22,5
12b. Tekući porezi na dohodak i bogatstvo	D5	0,30	4,3	5,1	5,3	5,2	5,2
12c. Porez na kapital	D91	:	:	:	:	:	:
13. Socijalni doprinosi	D61	0,58	8,3	7,9	5,6	5,7	5,7
14. Prihodi od imovine	D4	0,08	1,2	1,2	0,6	0,5	0,6
15. Ostalo (15 = 16-(12+13+14))		0,54	7,8	6,6	6,7	6,5	6,2
16 = 6. Ukupni prihodi	TR	2,94	42,2	42,8	41,2	40,7	40,3
p.m.: Poresko opterećenje (D2+D5+D61+D91-D995)		2,31	33,2	35,0	34,0	33,7	33,5
Odabrane stavke rashoda							
17. Zajednička potrošnja	P32	:	:	:	:	:	:

¹⁷ Prilagođeno za sljedeći tok koji se odnosi na tokove od svop operacija, tako da je TR-TE = EDP.B9.

¹⁸ Primarni saldo izračunava se kao (EDP.B9, stavka 8) plus (EDP D41 + FISIM koji se knjiži kao međufazna potrošnja, stavka 9).

¹⁹ Znak + označava jednokratne mjere za smanjenje deficita

Program ekonomskih reformi 2025-2027. godina

18. Ukupni socijalni transferi	D62 + D63	0,83	11,9	13,6	13,4	13,4	13,3
18a. Nenovčani socijalni transferi	P31 = D63	:	:	:	:	:	:
18b. Ostali socijalni transferi osim nenovčanih	D62	0,83	11,9	13,6	13,4	13,4	13,3
19 = 9. Rashodi za kamate (uklj. FISIM)	EDP.D41 + FISIM	0,13	1,8	2,0	2,0	2,3	2,5
20. Subvencije	D3	0,08	1,1	1,2	1,0	1,0	0,9
21. Bruto investicije u fiksni kapital	P51	0,34	4,8	5,4	5,6	5,6	1,1
22. Ostalo (22 = 23-(17+18+19+20+21))		1,53	22,0	23,7	22,7	21,7	25,5
23. Ukupni rashodi	TE [1]	2,90	41,6	46,0	44,7	44,0	43,4
p.m. Naknade zaposlenih u javnom sektoru	D1	:	:	:	:	:	:

Tabela 2b: Budžetski proračun opšte Vlade

	ESA kod	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina
		2023	2024	2025	2026	2027
Nivo (mlrd NCU)						
Neto kreditiranje (B9) po sektorima						
1. Opšta Vlada	S13	0,04	-0,24	-0,28	-0,27	-0,27
2. Centralna Vlada	S1311	0,01	-0,24	-0,28	-0,27	-0,27
3. Državna Vlada	S1312	:	:	:	:	:
4. Lokalna uprava	S1313	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00
5. Fondovi socijalne sigurnosti	S1314	:	:	:	:	:
Opšta Vlada (S13)						
6. Ukupni prihodi	TR	2,94	3,17	3,28	3,41	3,53
7. Ukupni rashodi ²⁰	TE	2,90	3,41	3,56	3,68	3,80
8. Neto zaduživanje/pozajmljivanje	EDP.B9	0,04	-0,24	-0,28	-0,27	-0,27
9. Rashodi za kamate	EDP.D41 incl. FISIM	0,13	0,15	0,16	0,19	0,22
10. Primarni saldo ²¹		0,17	-0,08	-0,12	-0,08	-0,05
11. Jednokratne i ostale privremene mjere ²²		:	:	:	:	:
Stavke prihoda						
12. Ukupni porezi (12 = 12a+12b+12c)		1,74	2,01	2,26	2,35	2,43
12a. Porez na proizvodnju i uvoz	D2	1,43	1,63	1,84	1,91	1,97
12b. Tekući porezi na dohodak i bogatstvo	D5	0,30	0,38	0,42	0,44	0,46
12c. Porez na kapital	D91	:	:	:	:	:
13. Socijalni doprinosi	D61	0,58	0,59	0,45	0,48	0,50
14. Prihodi od imovine	D4	0,08	0,09	0,04	0,04	0,05
15. Ostalo (15 = 16-(12+13+14))		0,54	0,49	0,53	0,54	0,55

²⁰ Prilagođeno za sljedeći tok koji se odnosi na tokove od svop operacija, tako da je TR-TE = EDP.B9.

²¹ Primarni saldo izračunava se kao (EDP.B9, stavka 8) plus (EDP D41 + FISIM koji se knjiži kao međufazna potrošnja, stavka 9).

²² Znak + označava jednokratne mjere za smanjenje deficita

16 = 6. Ukupni prihodi	TR	2,94	3,17	3,28	3,41	3,53
p.m.: Poresko opterećenje (D2+D5+D61+D91-D995)		2,31	2,60	2,71	2,82	2,93
Odabrane stavke rashoda						
17. Zajednička potrošnja	P32	:	:	:	:	:
18. Ukupni socijalni transferi	D62 + D63	0,83	1,01	1,07	1,12	1,16
18a. Nenovčani socijalni transferi	P31 = D63	:	:	:	:	:
18b. Ostali socijalni transferi osim nenovčanih	D62	0,83	1,01	1,07	1,12	1,16
19 = 9. Rashodi za kamate (uklj. FISIM)	EDP.D41 + FISIM	0,13	0,15	0,16	0,19	0,22
20. Subvencije	D3	0,08	0,09	0,08	0,08	0,08
21. Bruto investicije u fiksni kapital	P51	0,34	0,40	0,45	0,47	0,10
22. Ostalo (21 = 22- (16+17+18+19+20))		1,53	1,76	1,81	1,82	2,24
23. Ukupni rashodi	TE	2,90	3,41	3,56	3,68	3,80
p.m. Naknade zaposlenima u javnom sektoru	D1	:	:	:	:	:

Tabela 3: Rashodi opšte Vlade po funkciji

% BDP-a	COFOG kod	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina
		2023	2024	2025	2026	2027
1. Opšte javne usluge	1	9,5	10,9	10,3	10,2	10,1
2. Odbrana	2	1,0	1,2	1,1	1,1	1,2
3. Javni red i bezbjednost	3	2,8	2,9	2,8	2,6	2,5
4. Ekonomski poslovi	4	4,4	5,1	5,1	5,0	4,9
5. Zaštita životne sredine	5	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2
6. Usl. unapr. stanovanja i zajednice	6	0,0	0,1	0,2	0,3	0,3
7. Zdravstvo	7	6,0	6,0	6,0	5,8	5,6
8. Rekreacija, kultura i religija	8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9
9. Obrazovanje	9	4,1	4,3	4,2	4,0	3,9
10. Socijalna zaštita	10	12,4	14,3	13,8	13,7	13,6
11. . Ukupni rashodi (stavka 7 = 23 u Tabeli 2)	TE	41,6	46,0	44,7	44,0	43,4

Tabela 4: Kretanje zaduženja opšte Vlade

% BDP-a	ESA kod	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina
		2023	2024	2025	2026	2027
1. Bruto zaduženost ²³		1723,2	1752,8	1820,4	1552,7	1769,9

²³ Kao što je definisano u Regulativi 3605/93 (ne prema ESA konceptu).

Program ekonomskih reformi 2025-2027. godina

2. Promjena koeficijenta bruto zaduženosti		35,2	29,6	67,6	-267,7	217,3
Doprinosi promjeni bruto duga						
3. Primarni saldo ²⁴		-2,4	1,1	1,5	0,9	0,6
4. Rashodi za kamate ²⁵	EDP D.41	1,8	2,0	2,0	2,3	2,5
5. Efekat stvarnog rasta		-91,0	-60,7	-78,1	-54,7	-46,4
6. Efekat inflacije		-151,4	-43,0	-40,7	-32,8	-21,1
7. Usklađivanje toka i stanja		278,2	130,0	182,9	-183,4	281,7
<i>od čega:</i>						
- Razlike obračunskog i novčanog pristupa ²⁶		:	:	:	:	:
- Neto akumulacija finansijskih sredstava ²⁷		:	:	:	:	:
<i>od čega:</i>						
- Prihodi od privatizacije		:	:	:	:	:
- Efekti vrednovanja i ostalo ²⁸		:	:	:	:	:
p.m. implicitna kamatna stopa na dug ²⁹		0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Ostale relevante promjenljive						
8. Likvidna finansijska sredstva ³⁰		:	:	:	:	:
9. Neto finansijski dug (9 = 1 - 8)		:	:	:	:	:

Tabela 5: Ciklična kretanja

% BDP	ESA Kod	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina
		2023	2024	2025	2026	2027
1. Realni rast BDP (% g/g)	B1g	6,3	3,8	4,8	3,2	3,1
2. Neto pozajmice javnog sektora	EDP.B.9	0,6	-3,2	-3,5	-3,2	-3,1
3. Rashodi za kamate	EDP.D.41	1,8	2,0	2,0	2,3	2,5
4. Jednokratne i ostale privremene mjere		2,6	0,2	0,2	0,3	0,3
5. Potencijalni rast BDP (% g/g)		3,0	2,8	3,2	3,2	3,0
Učešće						
- rad		1,4	1,5	1,5	1,5	1,5
- kapital		7,0	1,3	3,0	3,2	1,2
- ukupna faktorska produktivnost		-2,1	1,0	0,3	-1,5	0,4
6. Output gap		2,2	3,2	4,7	4,7	4,8
7. Ciklična budžetska komponenta		4,4	3,5	5,0	5,0	5,1
8. Ciklični budžetski balans (2-7)		-3,8	-6,7	-8,5	-8,2	-8,2
9. Ciklični primarni budžetski balans (8+3)		-2,0	-4,6	-6,4	-5,9	-5,7
10. Strukturni balans (8-4)		-6,4	-6,9	-8,7	-8,5	-8,5

Tabela 6: Razlike u odnosu na prethodni program

	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina
	2023	2024	2025	2026	2027
1. BDP rast (% g/g)					

²⁴ Cf. stavka 10 u Tabeli 2.

²⁵ Cf. stavka 9 u Tabeli 2.

²⁶ Razlike koje se odnose na rashode za kamate, ostali rashodi i prihodi mogu biti pobliže označeni prema potrebi.

²⁷ Likvidna imovina, imovina u trećim državama, javna preduzeća i razlika između imovine koja kotira i one koja ne kotira mogu se, prema potrebi, pobliže označiti.

²⁸ Promjene izazvane kretanjima deviznog kursa i operacijama na sekundarnom tržištu mogu se prema potrebi pobliže označiti.

²⁹ Procijenjeno prema rashodima za kamate podijeljeno sa stanjem duga prethodne godine.

³⁰ AF1, AF2, AF3 (konsolidovano prema tržišnoj vrijednosti, AF5 (ukoliko kotira ne berzi; uključujući udjele u zajedničkim fondovima).

Program ekonomskih reformi 2025-2027. godina

Prethodni program	5,8	3,8	3,0	2,9	:
Posljednje ažuriranje	6,3	3,8	4,8	3,2	3,1
Razlika	0,5	0,0	1,8	0,3	:
2. Javni sektor deficit (% BDP)					
Prethodni program	:	:	:	:	:
Posljednje ažuriranje	0,6	-3,2	-3,5	-3,2	-3,1
Razlika	:	:	:	:	:
3. Javni sektor bruto dug (% BDP)					
Prethodni program	62,2	61,6	61,3	61,0	:
Posljednje ažuriranje	1723,2	1752,8	1820,4	1552,7	1769,9
Razlika	1661,0	1691,2	1759,1	1491,7	:

Tabela 7: Dugoročna stabilnost javnih finansija

Procenti BDP-a	2007	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Ukupni rashodi							
od toga: izdaci povezani sa starosnom dobi	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
Rashodi za penzije	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
Penzija socijalnog osiguranja	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
Starosne i prijevremene penzije	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
Ostale penzije (invalidske, porodične)	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
Profesionalne penzije (ako su u opštoj vladi)	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
Zdravstvena zaštita	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
Dugotrajna njega (ovo je ranije bilo uključeno u zdravstvenu zaštitu)	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
Rashodi za obrazovanje	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
Ostali izdaci povezani sa starosnom dobi	:	:	:				
Rashodi za kamate	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
Ukupni prihodi od čega:	:	:	:				
prihod od imovine	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
prihodi od trgovine	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
tantijemi, koncesije, itd.	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
iz penzijskih doprinosa (ili socijalnih doprinosa, ako je potrebno)	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
Imovina penzijskog rezervnog fonda	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
od toga: konsolidovana imovina javnog penzijskog fonda (imovina koja nije državna obaveza)	:	:	:	n/a	n/a	n/a	n/a
Pretpostavke							
Rast produktivnosti rada ³¹	4,2	5,1	-5,9				
Realni rast BDP-a ³²	6,8	2,7	-15,3				
Stopa učešća muškaraca (starosti 20-64)	69,1	67,1	74,6	:	:	:	:
Stope učešća žene (starosti 20-64)	53	51,7	59,9	:	:	:	:
Ukupne stope učešća (20-64)	61	59,3	67,2	:	:	:	:
Stopa nezaposlenosti	19,4	19,8	17,8	:	:	:	:
Stanovništvo starosti 65+ i više od ukupnog stanovništva ³³	12,9	12,9	15,6				

³¹ Projekcije rasta produktivnosti: dugoročne procjene Ministarstva finansija.

³² Projekcije rasta BDP-a: dugoročne procjene Ministarstva finansija.

³³ Populacija 65+ projekcije: Monstat publikacija iz 2014, varijanta srednje stope fertiliteta: <http://monstat.org/cg/page.php?id=210&pageid=210>

Tabela 7a: Potencijalne obaveze

Mjere	Datum usvajanja	Maksimalni iznos potencijalnih obaveza (% BDP-a)	Procijenjeno preuzimanje (% BDP-a)
Kao odgovor na Covid-19		2024 ³⁴	
	Međuzbir		
Ostalo		35	
		36	
	Međuzbir		
Ukupno			

Tabela 8: Osnovne pretpostavke spoljnjeg okruženja

	Dimenzija	Godina	Godina	Godina	Godina	Godina
		2023	2024	2025	2026	2027
Kratkoročne kamatne stope	godišnji prosjek	3,4	3,5	2,1	2	:
Dugoročne kamatne stope	godišnji prosjek	2,4	2,3	2,3	2,4	:
USD/EUR Devizni kurs	godišnji prosjek	1,08	1,09	1,08	1,08	:
Nominalni efektivni devizni kurs	godišnji prosjek	7,02	3,22	0,17	0	:
Devizni kurs vis-à-vis EUR	godišnji prosjek	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Global BDP rst isključujući EU	godišnji prosjek	3,7	3,5	3,6	3,6	:
EU BDP rast	godišnji prosjek	0,4	0,9	1,5	1,8	:
Rast relevantnih stranih tržišta	godišnji prosjek	4,4	4,3	4,4	4,3	:
Vrijednost svjetskog uvoza isključujući EU	godišnji prosjek	1,3	3,2	3,3	3,3	:
Cijene nafte (Brent, USD/barrel)	godišnji prosjek	82,5	80,7	73,1	71,5	:

³⁴ U 2024. godini nisu izdate garancije u vezi sa Covid 19.

³⁵ Ugovoreni iznos izdatih državnih garancija na dan 30. septembar 2024. godine iznosio je 583,1 milion eura.

³⁶ Stanje duga po državnim garancijama na dan 30. septembar 2024. godine iznosilo je 135,5 miliona eura.

PRILOG 2: SPOLJNI DOPRINOS PER-u ZA PERIOD 2025-2027. GODINE

Oblast na koju je dat komentar	Dobijeni komentar (uključujući datum kada je dobijen, format i glavni sadržaj)	Stejkhoder koji je uputio komentar/doprinos (uključujući instituciju, kontakt osobu i ostale kontakt detalje)	Status komentara (prihvaćen/neprihvaćen)	Komentar (obrazloženje za prihvatanje/odbijanje)
Opšti komentari	<p>Komentari dobijeni 25.12.2024. godine</p> <p>Komentari su sljedeći:</p> <p>Strana 3 – “Crna Gora bilježi najnižu stopu nezaposlenosti u istoriji, što je rezultat uspješnih mjera za aktiviranje tržišta rada i podršku privatnom sektoru.”. Ovo nije tačno – najniža stopa nezaposlenosti prema podacima ZZCG je bila 30.09. 2008 godine, pa je potrebno ispraviti.</p> <p>Strana 5 – ne ispunjava se preporuka 1 EU: “Usvoji održivu fiskalnu strategiju u 2024. godini kako bi se uskladila sa budžetskim ciljem i podržala dalja dezinflacija, te iskoristi višak prihoda za smanjenje deficita i akumulaciju državnih depozita.”. Fiskalna strategija je predvidjela upravo suprotno od preporuke, pa je ovo potrebno jasno navesti.</p>	<p>Stejkhoder: Miloš Vuković</p> <p>Kontakt osoba: -</p> <p>Kontakt detalji: milos.vukovic@me.com</p>	<p>Prvi komentar koji se odnosi na tržište rada se prihvata.</p> <p>Komentar koji se odnosi na emitovanje obveznica se prihvata.</p>	<p>Vlada je usvojila Predlog fiskalne strategije za period 2024-2027. godine, u kojem su jasno navedeni strateški pravci ekonomske i fiskalne politike države u srednjoročnom periodu, kao i konkretne mjere poreske i fiskalne politike kojima će se uticati na održivi rast i razvoj, a kao što je navedeno u Programu ekonomskih reformi 2025-2027. Fiskalna strategija predviđa reformu poreske politike, nove izvore prihoda i mjere za povećanje budžetskih prihoda kroz izmjene zakonskih rješenja i proširenje poreske baze. Komentar br.4: Rast novoodobrenih kredita snažan je u 2024. godini i doprinio je ubrzanju ličnoj potrošnji domaćinstava.</p>

	<p>Strana 6 - ne ispunjava se preporuka 3 EU „Da implementira preporuke o ocjeni upravljanja javnim investicijama (PIMA), dajući prioritet ključnim radovima na javnoj infrastrukturi unutar raspoloživog fiskalnog prostora, uz izbjegavanje izuzetaka u pogledu izbora projekata“. Naime, projekat Velje brdo je primjer da preporuke o PIMA nisu ispunjene jer je isti uvršten bez ikakve analize o čemu svjedoči da koordinaciono tijelo tek treba da dostavi ekonomsku analizu projekta, dok postojeći prostorni plan ne predviđa izgradnju na pomenutoj lokaciji.</p> <p>Strana 17 – “Tokom devet mjeseci 2024. godine, pravnim licima je odobreno 677,8 mil.€ novih kredita i ovi krediti ostvaruju rast od 18,94% u odnosu na isti period prethodne godine, dok je fizičkim licima odobreno 596,1 mil.€, što je za oko 45,62% više u odnosu na isti period 2023. godine.“ Navedeno je najbolji pokazatelj da se rast potrošnje finansira iz kredita, mahom fizičkih lica.</p> <p>Strana 25 – “U srednjem roku, predviđa se kontinuirani rast turističkog sektora, s prosječnim godišnjim povećanjem prihoda od</p>			<p>Porast kreditiranja rezultat je uvećanog dohotka u ekonomiji, ali i povoljnijih uslova kreditiranja tokom 2024. godine.</p> <p>Procijenjeni prihodi od turizma sastavni su dio pretpostavki ostvarenja osnovnog scenarija makroekonomskih kretanja u srednjem roku. U alternativnom scenariju, navedenom u poglavlju 1.3, predstavljeni su rizici koji između ostalog uključuju niže ostvarenje prihoda u turizmu, kao i posljedično niže ostvarenje realnog rasta ekonomije i naplate prihoda budžeta.</p> <p>Članom 12 Odluke o izradi kapitalnog budžeta, stavom 3 definisano je da “Izuzetno iz stava 1 ovog člana, shodno iskazanim prioritetima potrošačkih jedinica, Vlada može u predlog kapitalnog budžeta da uvrsti i projekte od izuzetnog značaja za državu u skladu sa čl. 2 i 3 ove odluke.”</p>
--	--	--	--	---

	<p>oko 6,0% i daljom diversifikacijom strukture gostiju.“. Prema podacima, u 2024. godini imamo pad prihoda od turizma a ne rast, što govori da je projekcija neadekvatna, pa se sve projekcije mogu smatrati netačnim. Potrebno je ispraviti sve tabele sa projekcijama.</p> <p>Strana 26, tabela 3.2.1. U navedenoj tabeli je navedeno da je u 2023. godini evidentiran pad promjena zaliha u 2023. godini od 8,3%. Prema podacima Monstata, zabilježen je rast promjena zaliha od skoro 10%. Ovo pokazuje da je cijela tabela netačna, pa je potrebno istu korigovati. Imajući u vidu da i u 2024. godini imamo rast zaliha, a u tabeli je navedeno da nema rasta zaliha, jasno je da su tabele netačne.</p> <p>Strana 32 „Za potrebe oblasti ZDRAVSTVA, opredjeljena su sredstva u iznosu 442 mil €, što predstavlja uvećanje od 23 mil €, a u odnosu na 2023. godinu, a koje se dominantno odnosi na potrebe fonda zdravstva i finansiranja javnih zdravstvenih ustanova.“. Prema izjavama direktora Fonda za zdravstveno osiguranje, predviđen je rebalans potrošnje za zdravstvo u Q4 2025</p>			<p>S tim u vezi, Vlada je sjednici održanoj 8. novembra donijela zaključak broj: 10-332/24-6329/2, kojim je usvojila Informaciju o Projektu „Velje brdo“, koju je kandidovalo Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, a na osnovu koje je predmetni projekat postao sastavni dio Prijedloga zakona o budžetu Crne Gore za 2025. godinu.</p> <p>Prema konačnim podacima Uprave za statistiku – Monstata, kategorija 'Promjene zaliha' u 2023. godini zabilježila je realni pad od -8,4%.</p> <p>Kretanje kategorije promjene zaliha u strukturi BDP-a u kratkom roku može imati značajne volatilnosti, pa se procjena ove kategorije, radi objektivnosti, vrši u skladu sa procjenama međunarodnih organizacija.</p>
--	---	--	--	--

	<p>godine, što nije navedeno u dokumentu a što će povećati deficit budžeta.</p> <p>Strana 50 – „Ministarstvo finansija razmatra mogućnost emitovanja obveznica za stanovništvo, u 2024. godini, u iznosu do 50 miliona eura, sa rokom dospijeca od 2 do 3 godine“ . Nemoguće je da se izvrši emisija obveznica za stanovništvo u 2024. godini, pa je potrebno izbrisati.</p> <p>Strana 58 - U dokumentu se ne pominje izvjesno povećanje javnog duga usljed implementacije ESA. Potrebno je napraviti preliminarne procjene uticaja ESA na povećanje javnog duga.</p> <p>Strana 57 - U dokumentu se ne konstatuje kršenje Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti zbog većeg rasta tekućeg budžeta u odnosu na rast BDP-a u 2025. godini, kao i deficita većeg od 3% BDP-a i odnosa javnog duga i BDP-a preko 60%. Potrebno je doraditi dokument i jasno konstatovati da je krši Zakon o budžetu i fiskalnoj odgovornosti.</p>			<p>Potpuno usklađivanje sa ESA standardima u oblasti statistike javnih finansija vršiće se u skladu sa agendom EU integracija u procesu ispunjavanja mjerila za pregovaračka poglavlja 17 i 18.</p>
Opšti komentari	Komentari dobijeni 26.12.2024. godine	Stejkholder: Markišić Omer Kontakt osoba: - Kontakt detalji: invent@t-com.me	Komentari nisu prihvaćeni	Program ekonomskih reformi 2025-2027 uvažava specifični kontekst

	<p>Komentari su sljedeći:</p> <p>Činjenica je da se u ovakvim uslovima unutrašnjeg i spoljnog okruženja, uz brojne nepoznanice, teško definisati program reformi, posebno sa aspekta konkrentizacije.</p> <p>Treba učinti napor da se definišu strateški održivi ciljevi za period od dvije godine koji će biti dobra osnova za nastavak započetih reformi Crne Gore na evropskom putu .</p> <p>Definisanje strateških ciljeva treba da posluži nadlženim državnim organima i preduzećima u kojima je država većinski vlasnik i koja ostvaruju javni interes za dalju konkretizaciju zadataka sa definisanjem nosioca, rokova i sredstima za realizaciju, sa ciljem da se potrošnja uskladi i sa raspoloživim mogućnostima, i stvore uslovi za efikasnije korišćenje raspoloživih sredstava EU.</p> <p>Predlog aktivnosti za strategiju</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. mjere za ravnomjereniji regionalni razvoj, 2. konkretni uslovi za efikasnije korišćenje sredstva EU, kadrovski i finansijski, 			<p>neizvjesnih globalnih, evropskih i unutrašnjih kretanja i privrednih trendova.</p> <p>Sastavni dio ovog dokumenta su konkretne pretpostavke kretanja osnovnih makroekonomskih i fiskalnih indikatora u narednom trogodišnjem periodu, a na bazi relevantnih politika, reformi i projekata. U dokumentu su definisani polazne osnove i ključni ciljevi ekonomske politike Vlade. Konkretne mjere reformi i javnih politika, shodno metodologiji, sastavni su dio drugih relevantnih dokumenata Vlade, odnosno resornih ministarstava.</p>
--	--	--	--	---

	<p>3. strukturne promjene u oblasti turizma -sa masovnog na eltni i zdravstevni,vjerski i dr,</p> <p>4. konkretne mjere za povezivanje poljoprivrede i turizma,</p> <p>5. mjere za očuvanje prostora, vodnih tokova i izgradnju seizmički i energetski održivnih objektata,</p> <p>6. zaštita jadranske obale i restrukturiranje politika u oblasti morskog dobra –iako se prenesu ingerencije opštinama lokalne uprave /treba definisati obavezu saglasnosti nadležnih republičkih organa i Skupštine,</p> <p>7. reforma gazdovanja šumama, bez experimentisanja koje je prisutno desetak poslednjih godina,</p> <p>8. konkretnizovati princip “zagadjivač plaća” ,</p> <p>9. sankcionisati odgovorne za posledice ekoloških grešaka i kriminala,</p> <p>10. sankcionisanje divljijih deponija –krivično djelo –ekocid – pooštriti kazne i za pravna i za fizička lica,</p> <p>11. kako zasustaviti iseljavanje –migracije sa sjevera – konkretne mjere, formirati fond za nerazvijena područja, umjesto</p>			
--	---	--	--	--

	<p>egalizacionog, kakav je bio u periodu 1980-1990, oslobađanje od poreza, beskamatni krediti za poljorivredu i preduzetnike, aktiviranje državne posebno vojne imovine i dr,</p> <p>12. kritička analiza teritorijalne organizacije Crne Gore broja opština, poštovati princip samodrživosti lokalne uprave, postrožiti kriterije osnivanja novih opština,</p> <p>13. ograničenja neproizvodnih investicija osim održavanja i finansiranja iz dijela kapitalnog budžeta, racionalnost u korišćenju prostora-nije evidentiran u mnogim opštinama,</p> <p>14. mjere zaustavljanja nepovoljnih demografskih trendova, posebno na sjeveru,</p> <p>15. mjere zaštite obale i njeno uređenje i proširenje vještačkim plažama.</p>			
<p>Opšti komentari</p>	<p>Komentari dobijeni 27.12.2024. godine</p> <p>Komentari su sljedeći:</p> <p>EKONOMSKA POLITIKA</p> <p>-proces privatizacije preostale društvene svojine i valorizacija</p>	<p>Stejkholder: Unija slobodnih sindikata Crne Gore</p> <p>Kontakt osoba: Marko Subotić, savjetnik za ekonomsku politiku</p> <p>Kontakt detalji: usscg@usscg.me</p>	<p>Komentari se djelimično prihvataju.</p>	<p>Program ekonomskih reformi 2025-2027 uvažava specifični kontekst neizvjesnih globalnih, evropskih i unutrašnjih kretanja i privrednih trendova.</p> <p>Sastavni dio ovog dokumenta su konkretne</p>

	<p>prirodnih resursa mora biti transparentan, s tim da sistemi poput Instituta "Dr Simo Milošević", Elektroprivrede, rudnika, Željeznice, Luke Bar, Plantaža, Aerodroma, komunalnih usluga, itd., koji su od posebne vrijednosti i značaja za stanovništvo, ostanu u većinskom vlasništvu države;</p> <p>- sprovesti odlučnu i beskompromisnu borbu na suzbijanju sive ekonomije kroz projektovanje mjera za efikasnu legalizaciju radnog odnosa zabrinjavajuće velikog broja lica koja rade "na crno", inspeksijskim nadzorom nad online trgovinom i omogućavanjem ulaska inspektora u privatne objekte u kojima se vrši neregistrovana privredna djelatnosti čime bi se proširila poreska baza, a počinioci "neformalne ekonomije" adekvatno kaznili;</p> <p>- transformisati nestabilne ugovore o radnom angažmanu zaposlenih (ugovori na određeno vrijeme, ugovori o privremenim i povremenim poslovima, agencijski ugovori, ugovori o djelu...) u stabilne ugovore o radu (ugovor na neodređeno vrijeme), posebno u javnom sektoru, kako</p>			<p>pretpostavke kretanja osnovnih makroekonomskih i fiskalnih indikatora u narednom trogodišnjem periodu, a na bazi relevantnih politika, reformi i projekata. U dokumentu su definisani polazne osnove i ključni ciljevi ekonomske politike Vlade. Konkretno mjere reformi i javnih politika, shodno metodologiji, sastavni su dio drugih relevantnih dokumenata Vlade, odnosno resornih ministarstava.</p> <p>Pretpostavke iz Programa ekonomskih reformi 2025-2027, temelje se na snažnijoj borbi protiv neformalne ekonomije i povećanju prihoda budžeta po tom osnovu, kroz izmjene zakonskih rješenja i jačanje kapaciteta inspeksijskog nadzora. Strateški cilj ekonomske politike Vlade u srednjoročnom periodu je diversifikacija privredne strukture u cilju jačanja</p>
--	---	--	--	--

	<p>bi se tim zaposlenima obezbijedili dostojanstveni uslovi rada i života;</p> <ul style="list-style-type: none"> -povećati visinu osnivačkog uloga prilikom osnivanja Društva sa organičenom odgovornošću ili povećati odgovornost osnivača ličnom imovinom prilikom stečaja ili likvidacije istog; -podstaci razvoj poljoprivrede, obezbijediti i garantovati "siguran otkup" domaćim poljoprivrednicima i stočarima, i tako pospješiti razvoj ovih privrednih grana, dati šansu domaćoj i zdravoj proizvodnji, te na taj način smanjiti uvoz životnih namirnica; -sačuvati od dalje devastacije zemljište koje je prostornim planom definisano kao poljoprivredno zemljište a koje se sve više koristi za gradnju poslovnih i stambenih objekata; - oformiti poseban "zeleni fond" iz kojeg bi se bespovratno finansirale politike naseljavanja ruralnih područja, posebno podsticajnih mjera za mlade bračne parove koji planiraju ostanak na selu, sve do postizanja strateških ciljeva u poljoprivredi; - pojednostaviti proceduru apliciranja na javne pozive za 			<p>održivosti i otpornosti na spoljne šokove.</p> <p>U oblasti poreske politike, ključni ciljevi predstavljeni Programom odnose se na izmjenu zakonskih rješenja u cilju novih izvora prihoda, reforme poreske i carinske administracije i kreiranja stabilnog i predvidivog poreskog okvira koji će dovesti do održivih investicija i kreiranja novih radnih mjesta. Konkretno mjere izmjena zakonskih rješenja u narednom periodu, predstavljene su u usvojenom Predlogu fiskalne strategije Crne Gore za period 2024-2027. godine od strane Vlade.</p> <p>Zakon o porezu na dohodak fizičkih lica u članu 46 definiše obavezu plaćanja poreza na lična primanja, na način da porez na lična primanja obračunava, obustavlja i uplaćuje poslodavac, odnosno isplatilac tih primanja prilikom svake isplate primanja.</p>
--	--	--	--	--

	<p>korišćenje IPA sredstava za poljoprivrednike;</p> <ul style="list-style-type: none"> - obezbijediti racionalno trošenje budžetskih sredstva uvođenjem mehanizama odgovornosti svih korisnika ovih sredstava kroz transparentno i adekvatno sankcionisanje svakog neodgovornog i nezakonitog postupanja u upravljanju tim sredstvima; - ukinuti privilegiju javnih funkcionera da godinu dana, odnosno dvije godine ukoliko im je toliko preostalo do penzije, primaju naknade zarada iz budžeta; - depolitizovati upravljanje javnim preduzećima i limitirati zarade i otpremnine članovima menadžmenta tih preduzeća; - donijeti zakon o preispitivanju porijekla imovine kako bi se stvorili uslovi za efikasnije otkrivanje i konfiskacija nelegalno stečene imovine u korist socijalnih fondova i Budžeta; - izmijeniti Zakon o privrednim društvima tako da se dio stranog društva prepozna kao posebno pravno lice u kojem je moguće izvršiti inspekcijску kontrolu; - hitno pristupiti formiranju Zavoda za medicinu rada i 			<p>Zakon o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje u članu 21 propisao je da doprinose za obavezno socijalno osiguranje obračunava i uplaćuje poslodavac, odnosno isplatilac prihoda do 15-od u tekućem za prethodni mjesec.</p> <p>Za poslodavce, odnosno isplatioce koji ne postupe po citiranim odredbama oba zakona predviđene su kaznene odredbe.</p> <p>Predmetna materija je po našem mišljenju jasno definisana važećim zakonima, te smatramo da nije potrebno mijenjati zakonska rješenja u ovom dijelu.</p> <p>Izmjenama Zakona o porezu na dobit pravnih lica („Službeni list CG”, br. 146/21) čija su rješenja počela da se primjenjuju 01. januara 2022. godine, izvršen je prelazak sa proporcionalnog (stopa poreza od 9% nezavisno od iznosa oporezive dobiti) na progresivno oporezivanje</p>
--	---	--	--	---

	<p>revidiranju Pravilnika o utvrđivanju profesionalnih bolesti;</p> <ul style="list-style-type: none"> - unaprijediti rad inspekcija sa posebnim fokusom na Inspekciju rada i Poresku inspekciju. Pristupiti izmjenama Zakona o inspekciji rada i Zakona o inspeksijskom nadzoru; - kreirati ambijent za otvaranje novih radnih mjesta i uvesti podsticaje za zapošljavanje novih radnika; - preispitati dosadašnje procese privatizacije sa posebnim osvrtom na strateški najznačajnija preduzeća/zemljišta koja su privatizovana; ☒ pravno urediti rad platformskih radnika i frilensera; ☒ obezbijediti blagovremenu informisanost i po potrebi uključenost socijalnih partnera u planiranje potrošnje sredstava pomoći i podrške iz evropskih fondova. <p>PORESKA POLITIKA</p> <ul style="list-style-type: none"> -zaustaviti nastajanje novog poreskog duga kroz politiku nulte tolerancije prema neizvršavanju obaveze uplate poreza i 			<p>dobiti pravnih lica u zavisnosti od iznosa oporezive dobiti i to po stopama od 9%, 12% i 15%. Iako je prosjek stope poreza na dobit na nivou Evropske unije veći od najviše propisane progresivne stope poreza na dobit (iznosi oko 21.3%), Crna Gora na ovaj način ostaje konkurentna kao investiciona destinacija. Na drugoj strani, globalna inicijativa koju je pokrenuo OECD (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj) i klub najrazvijenijih zemalja svijeta o globalnom minimalnom porezu definiše nivo stope poreza na dobit od 15% u cilju povećanja poreskog obuhvata zemalja članica. Imajući u vidu prethodno navedeno, mišljenja smo da su postojeće poreske stope na dobit pravnih lica u poređenju sa zemljama EU i zemljama u okruženje niže i konkurentne i čine Crnu Goru atraktivnom za strane investitore i u kontinuitetu dovode do</p>
--	---	--	--	---

	<p>doprinosu za obavezno socijalno osiguranje;</p> <ul style="list-style-type: none"> -povećati stopa porez na dobit pravnih lica koja je i dalje jedna od najnižih u Evropi; -revidirati Zakon o porezu na dohodak fizičkih lica kako bi se određena davanja iz radnog odnosa poput zimmnice i dr. prepoznali kao neoporezivi prihod; - uvesti porez na finansijske transakcije koje prelaze određeni limit; - ukinuti poreske i druge olakšice povlašćenim kompanijama, tim prije što mnoge od njih ostavljaju prostor za manipulacije na štetu budžeta; - oporezovati na teret investitora novoizgrađeni poslovno-stambeni prostor ukoliko se ne valorizuje u roku od 6 mjeseci od dana završetka gradnje; - ukinuti iznos najveće godišnje osnovice za plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje (propisan članom 14, stav 2 Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje), kako se ne bi vršio povraćaj 			<p>rasta broja registrovanih kompanija i povećanja zaposlenosti.</p> <p>Primanje po osnovu zimmnice je dio ličnog primanja koje se u skladu sa Zakonom o porezu na dohodak fizičkih lica kumulira sa ostalim ličnim primanjima i za koja je u primjeni neoporezivi dio u visini od 700,00€. Takođe, primanje po osnovu zimmnice je oslobođeno od plaćanja doprinosa do visine minimalne zarade u skladu sa Zakonom o radu. Imajući u vidu sve navedeno, Ministarstvo finansija će u narednom periodu razmotriti uvođenje neoporezivog dijela zimmnice, uz podsjećanje da bi taj korak podrazumijevao oporezivanje zimmnice koja prelazi utvrđeni neoporezivi prag po stopi od 15%.</p> <p>U smislu Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica i Zakona o porezu na dobit</p>
--	---	--	--	--

	<p>doprinosa licima koja ostvaruju primanja iznad te osnovice.</p> <p>SOCIJALNA POLITIKA</p> <p>-reformisati socijalnu politiku kroz uvođenje sistema socijalnog kartona za sva domaćinstva kako bi adekvatno odgovorila potrebama lica koja su u stanju stvarne socijalne ugroženosti kroz pravičnu i svrsishodnu raspodjelu sredstava;</p> <p>-izmijeniti Zakon o Fondu rada na način da se iz sredstava doprinosa za taj fond obezbijedi uplata doprinosa za obavezno penzijsko invalidsko osiguranje zaposlenima koji su stekli uslov za odlazak u penziju, a kojima ti doprinosi nisu uplaćeni od strane poslodavaca propustom države, kako bi ostvarili pravo na penziju, odnosno pravo na punu penziju;</p> <p>- reformisati politiku stanovanja kroz gradnju stanova u državnom vlasništvu kako bi zaposleni i građani Crne Gore, koji po tržišnim uslovima to nijesu u mogućnosti, mogli riješiti stambeno pitanje kroz zakup po pristupačnim cijenama;</p> <p>- nastaviti sa podrškom i podsticajem stambenim</p>			<p>pravnih lica, poreskom obvezniku koji otpočne obavljanje djelatnosti u privredno nedovoljno razvijenim opštinama, obračunati porez na dohodak fizičkih lica i porez na dobit pravnih lica za prvih osam godina umanjuje se u iznosu od 100%, a poresko oslobođenje za period od osam godina ne može biti veći od 200.000€. Opisano oslobođenje od plaćanja poreza na dohodak fizičkih lica se do 31. decembra 2024. godine primjenjuje na sve djelatnosti, osim za poreske obveznike koji posluju u sektoru primarne proizvodnje poljoprivrednih proizvoda, transporta, brodogradilišta, ribarstva, čelika, trgovine i ugostiteljstva (osim primarnih ugostiteljskih objekata).</p> <p>Na prijedlog Ministarstva finansija, Skupština Crne Gore je početkom septembra 2024. godine usvojila Zakon o izmjenama</p>
--	--	--	--	--

	<p>zadrugama, odnosno stambenim fondovima koji su kreirani za potrebe zaposlenih u određenim sektorima (poput prosvjete, zdravstva, MUP-a, Univerziteta, studentskih i đučkih domova,...);</p> <ul style="list-style-type: none"> - uvesti obavezu poslodavaca da određeni procenat iz dobiti usmjeravaju u fondove za rješavanje stambenih potreba zaposlenih kod tih poslodavaca; - regulisati pravo penzionera sa srazmjernim penzijama na usklađivanje sa najnižom penzijom; -izmijeniti Zakon o obaveznom zdravstvenom osiguranju kako bi se minimalna zarada utvrdila kao najniža osnovica za određivanje naknade za privremenu spriječenost za rad. 			<p>i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica kao i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit pravnih lica („Sl. list CG“, broj 88/24) koji će početi da se primjenjuju od 1. januara 2025. godine, a koji između ostalog podrazumijevaju da će opisano oslobođenje od plaćanja poreza dohodak fizičkih lica i poreza na dobit pravnih lica u nedovoljno razvijenim opštinama moći da ostvare i poreski obveznici koji posluju u sektorima primarne proizvodnje poljoprivrednih proizvoda i ribarstva.</p> <p>Takođe, posljednjim izmjenama Zakona o porezu na dobit pravnih lica uvedena su poreska oslobođenja za pravna lica koja reinvestiraju sredstva iz ostvarene dobiti u poljoprivredne projekte, odnosno koja ulažu sredstva u druge subjekte poljoprivredne djelatnosti na način da im se</p>
--	---	--	--	---

				<p>obračunati porez na dobit umanjuje za iznos reinvestiranih, odnosno uloženi sredstava. Ukupan iznos ovih poreskih oslobođenja za period od tri godine ne može biti veći od 300.000 eura.</p> <p>Opisane povlastice iz Zakona o porezu na dobit pravnih lica i Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica se ne odnose na pojedinačne kompanije, već sektore u kojim te kompanije posluju, i opisane povlastice su dostupne svim kompanijama pod istim uslovima. Iz tog razloga, a posebno zbog ravnomjernog regionalnog razvoja, Ministarstvo finansija ne podržava ukidanje citiranih zakonskih rješenja.</p> <p>U toku 2025. godine, Ministarstvo finansija će u saradnji sa Zajednicom opština razmatrati izmjene Zakona o porezu na nepokretnosti, koje će između ostalog obuhvatiti i</p>
--	--	--	--	---

				<p>pitanje oporezivanja investitora.</p> <p>Licima koja ostvaruju primanja iznad najviše godišnje osnovice za plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje se vrši obračun i plaćanje doprinosa na ukupan iznos bruto primanja, te iz tog razloga se i vrši povraćaj više plaćenog doprinosa. Sa druge strane, Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju je propisao najviši iznos starosne penzije. Ministarstvo finansija će razmotriti izmjenu Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje u dijelu koji ne na javnoj raspravi predložen.</p> <p>Vlada Crne Gore je usvojila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju kojim se predlaže uvođenje mjere koja bi omogućila</p>
--	--	--	--	--

			<p>isplatu razlike do najniže penzije korisnicima srazmjernih penzija čiji zbirni iznos srazmjerne penzije i penzije ostvarene po međunarodnom sporazumu ne prelazi iznos najniže penzije. Ova izmjena ima za cilj unapređenje socijalne zaštite korisnika koji, uprkos ostvarenju prava na penziju prema propisima međunarodnih sporazuma, nijesu u mogućnosti osigurati minimalni prihod za dostojanstven život.</p> <p>Nadležni resori će nakon sprovođenja dodatnih konsultacija i neophodnih analiza, razmotriti mogućnost izmjene Zakona i dodjele i novih nadležnosti Fondu rada, nakon čega bi se pristupilo i formiranju Radne grupe za izmjenu predmetnog zakona.</p> <p>Izmjenama Zakona o porezu na dobit pravnih lica („Službeni list CG”, br. 125/23) uvedena je mogućnost davanja od</p>
--	--	--	---

				<p>strane pravnog lica zajma odnosno pozajmice do 5.000 eura na godišnjem nivou fizičkim licima bez oporezivanja a koje nema status povezanog lica, odnosno oporezivanjem po stopi od 15% na iznos preko 5000 eura.</p> <p>Imajući u vidu navedeno, mišljenja smo da ja na ovaj način već data mogućnost zaposlenima od strane pravnog lica korišćenja zajma odnosno pozajmica za rješavanje stambenih pitanja, kao i da bi se uvođenjem ove obaveze direkto uticalo na poslovne odluke pravnih lica, što bi za posledicu imalo negativan uticaj na poslovni ambijent.</p>
--	--	--	--	--

